

რევამ ბარამიძე

იონე ბოლნელი

ცხოვრება და შემოქმედება

ბოლნისი უძველესი დროიდანვე წარმოადგენდა ქართული კულტურის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ცენტრს. ბოლნისი თავისი გეოგრაფიული მდებარეობითა და მდიდარი ბუნებრივი პირობებით ადრიდანვე გადაიქცა დიდ სამეურნეო და სავაჭრო ქალაქად. ზეტად ნაყოფიერი მიწა, ზომიერი ჰავა და წყლის სიუხვე ხელსაყრელ პირობებს ქმნიდა სოფლის მეურნეობის, განსაკუთრებით მებაღეობა-მევენახეობისა და მემინდვრეობის გასაფართოებლად.

სოფლის მეურნეობასთან ერთად უძველეს დროში გავრცელებული ყოფილა სამთამადნო მრეწველობაც. როგორც მართებულად აღნიშნავს ლ. მუსხელიძეილი „ამ ადგილას (ბოლნისის მიდამოებში) მოიპოვება მადნეულებიც, რომლებსაც ძველად, პრიმიტიულ საექსპლოატაციო პირობებში, უფრო მეტი მნიშვნელობა უნდა ჰქონოდა, ვიდრე დღეს; აქ ცნობილია ჩათახის რკინის მადნები, რომელთა ექსპლოატაცია დიდი ხანი არ არის, რაც შეწყდა, ხოლო ბოლნისის აღმოსავლეთით ვახუშტი ასახელებს სარკინეთის ხევს, საცა «ითხრების ლითონი რკინისა და სპილენძისა და იპოების მცირე ლაქვარდიცა». ამ უკანასკნელ დროს ბოლნისის პირდაპირაც, ფოლადაურის მარჯვენა მხარეს, აღმოჩნდა რკინა, წულრულამენის გასწვრივ. საინტერესოა აგრეთვე, რომ სოფ. სამწვევრისის (ყურჯილარის) პირდაპირ, დასავლეთით ძველი ნასოფლარია, რომელსაც «დამირუსუს», ე. ი. „რკინის წყალს“ ეძახიან, ხოლო ჩათახის ახლოს არის მთა „დემურ-დალ“ ე. ი. „რკინისა“. მდინარე „ფოლადაურის“ სახელწოდებაც, უეჭველია, დაკავშირებული უნდა იყოს მის ხეობაში არსებულსა და უწინ, ალბათ, ექსპლოატაციაში მყოფ მადნებთან¹. განსაკუთრებით მდიდარი მასალა გამოაშკარავდა

¹ ლ. მუსხელიძეილი, ბოლნისი. ენის, ისტორიისა და ნატურალური კულტურის ინსტიტუტის „მოაძბე“, 1, ტ. III, 1938.

ამ ბოლო წლების აღმოჩენებთან დაკავშირებით. კერძოდ, ბევრი რამ ნათელყო ივ. ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის ინსტიტუტის 1959 წ. არქეოლოგიურმა ექსპედიციამ ბოლნისის სიონის მიდამოებში. აღნიშნულმა ექსპედიციამ რკინის მადნის (ჰემატიტის) გამოსაწვავ და საწურ ქურა-სახელოსნოთა ნაშთებს მიაკვლია და გათხარა კიდეც, რის შედეგადაც გამოიჩინა: „ქვემო ბოლნისის სანახებში, მადნეულის გორასთან აღმოჩენილი რკინის მადნის მეტალურგიის ქურა-სახელოსნოს ნაშთები თანმხლები კერამიკის მიხედვით, ძველი წელთაღრიცხვის IX საუკუნით თარიღდება. ძეგლის ასეთ თარიღს მხარს უჭერს სახელოსნოს მახლობლად XI—IX სს. ნასახლარების და სამარხების არსებობა. თვით სახელოსნო ფერდობზე მდებარეობდა (ზომები იყო 12.0×7.5). სახელოსნოს ერთ კუთხეში ქურა მდგარა, შუაში მადნის დასაგროვებელი ადგილი ყოფილა, ხოლო წიდა ფერდობზე უყრიათ, სახელოსნოს წინ.

რკინის საწური ქურის ნაშთები, ნატეხები ქვისაგან თიხაზე ამოყვანილ პრიზმულ ნაგებობას წარმოადგენდა (ზომები: $3,0 \times 1,25 \times 1,0$ მ); ამ მიწოდების შემდეგ ი. გრძელიშვილი დაასკვნის: „საქართველოს რკინის ძველი მეტალურგიის შესწავლის დღევანდელი დონის შესაბამისად უკვე გადაჭრით შეიძლება ითქვას, რომ ბოლნისი (ფოლადაური) საქართველოს ერთ-ერთი მწვერული რკინის მეტალურგიის ძველი კერაა და ამ ტერიტორიაზე აღმოჩენილი ქურის ნაშთები უძვირფასესი ნიმუშებია მსოფლიოს უძველეს რკინის მეტალურგიაში“².

მეურნეობისა და მრეწველობის განვითარებას, გარდა ადგილობრივი ბუნებრივი პირობებისა, ისიც უწყობდა ხელს, რომ ბოლნისის ხევი წარმოადგენდა მნიშვნელოვან სამომოსვლო გზას, რაც ხელს უწყობდა ვაჭრობის განვითარებას. ამასთანავე ბოლნისი მნიშვნელოვან სტრატეგიულ პუნქტს წარმოადგენდა, ბოლნისის გზით მტერი პირდაპირ თბილისისაკენ მოემართებოდა; შემთხვევითი არ არის, რომ ჯალალედინმა თბილისზე გალაშქრების წინ ბოლნისთან შეისვენა, რათა მოეკრიფა ძალები. ემათა აღმწერლის ცნობით ჯალალედინი „დაბანაკებულ იყო ქვესა ბოლნისისასა“.

სოფლის მეურნეობის, მეტალურგიის, ვაჭრობის განვითარება ქმნიდა მაღალ ეკონომიურ დონეს, რაც ხელსაყრელ პირობად იქცა კულტურის განვითარება-გაფუძვლებისათვის.

² ი. გრძელიშვილი, რკინის მეტალურგიის უძველესი კერა საქართველოში. ისტორიის ინსტიტუტის სამეცნიერო სესიის თეზისები, 1960, გვ. 31

მნიშვნელოვან სამეურნეო ინდუსტრიულ ცენტრთან ერთად ბოლნისი იქცა ქართული კულტურის საამაყო კერადაც.

თანამედროვე მეცნიერებას ჯერჯერობით არ მოეპოვება მასალები წინაქრისტიანული მწერლობისა და არქიტექტურის შესახებ ბოლნისის რაიონში, მაგრამ ქრისტიანობის პერიოდიდან ბოლნისის ძეგლები მეტად ამდიდრებენ ქართულ კულტურას. შემთხვევითი არ არის, რომ ერთ-ერთი უძველესი ქართული წარწერა სწორედ ბოლნისში აღმოჩნდა. ეს ფაქტი მეტყველებს იმ გარემოებაზე, რომ ქრისტიანობის დამკვიდრების პირველსავე საუკუნეებში მწერლობამ ბოლნისში (დამწერლობის კულტურამ) გარკვეულ დონეს მიაღწია, რომელიც აკმაყოფილებდა ბოლნისის მკვიდრთა მოთხოვნილებას.

V საუკუნისათვის ბოლნისში იმდენად დიდი და განვითარებული მრევლი იყო, რომ ვასტანგ მეფემ აუცილებლად სცნო იქ საეპისკოპოსო კათედრის დაარსება, ეს უდავოდ დიდი კულტურული ფაქტი იყო იმ დროისათვის. ქართველი მემკვიდრეები ხაზგასმით გადმოგვცემენ: „მეფემან ვახტანგ დასუა ერთი ებისკოპოსად კლარჯეთს:—ერთი ბოლნისს“. დიდი მხედართმთავრისა და პოლიტიკოსის, კულტურტრეგერისა და მეცენატის, ვახტანგის დროს აშენდა ბოლნისში ქართული ადრეული არქიტექტურის სიამაყე, ბოლნისის სიონის ტაძარი. ბოლნისის შესახებ შესანიშნავი გამოკვლევის ავტორი ლ. მუსხელიშვილი მართებულად აღნიშნავდა: „სიდიადე შეერთებული სისადავესთან, ცოტათი მძიმე და მოუხეშავი, მაგრამ მტკიცე, ურყევი ფორმები, თავშეკაფებული შემკულობა, ზომიერი, შეიძლება ითქვას, ძუნწი ჩუქურთმა, არც ერთი ნაკვეთი გასართობად, მხოლოდ თვალის გასახარებლად—აი რა ახასიათებს ბოლნისის სიონს“². როგორც აკად. გ. ჩუბინაშვილმა გამოიკვლია, ბოლნისის სიონის ტაძრის ორნამენტები აღმოსავლურ, კერძოდ, სასანიდთა კულტურას ეხმაურება, რაც იმის უდავოდ დამადასტურებელია, რომ იმ დროს ქართული ცივილიზაცია იმდენად მაღალ საფეხურზე იდგა, რომ შემოქმედებით კავშირში იყო მის თანამედროვე მოწინავე ქვეყნებთან და მსოფლიო კულტურის ფერხულში იყო ჩაბმული. ამასთანავე ქართველი შემოქმედი ორიგინალურ ფორმათა გამოვლინებაშიც დიდ გემოვნებასა და ნიქს ავლენს. როგორც აკად. შ. ამირანაშვილი წერს:

² ლ. მუსხელიშვილი, ბოლნისი. ენის, ისტორიისა და მატერიალური კულტურის ინსტიტუტის „მოაზრებ“, ტ. III, გვ. 324.

ბოლნისის სიონი „იმ დროის მოწინავე ქვეყნების ხელოვნების მა-
 ლალ დონეზე დგას, თავისებურად უპასუხებს უპოქის მიერ დასა-
 ხულ ზოგად პრობლემებს არქიტექტურის დარგში და მრავალ შე-
 მთხვევაში საკუთარი ძიებისა და მხატვრული გადაწყვეტის ნი-
 მუშებს გვაცლევს. ბოლნისის სიონის გენიოსი არქიტექტორი გა-
 საოცარ ოსტატობით სწყვეტს შენობის ფასადების არქიტექტუ-
 რულ გაფორმებას“⁴. ბოლნისის სიონი იმითაც იპყრობს ჩვენს ყუ-
 რადღებას, რომ მასში გამოვლენა პოვა წინა ქრისტიანულმა ქართუ-
 ლმა ხელოვნებამ, რაც ზოწმობს ქრისტიანობის დამკვიდრებამდე
 საქართველოში არქიტექტურისა და ორნამენტული ხელოვნების მა-
 ლალი კულტურის არსებობას. ქრისტიანულ ცივილიზაციას სა-
 ქართველოში დახვდა დიდი ეროვნული ტრადიცია ხელოვნებისა.
 საქართველოში ადგილი ჰქონდა იმავე მოვლენებს, როგორსაც
 ვხედავთ საბერძნეთში, კერძოდ ა. ვესელოვსკი აღნიშნავს, რომ
 წარმართულ ბერძნულ პედესტალზე ახალმა ქრისტიანულმა რელი-
 გიამ დადგა თავისი ძეგლებიო, ასევე წარმართულ ქართულ კულ-
 ტურას გადაეჯაჭვა ახალი ქრისტიანული კულტურა. პროფ. ლ. მა-
 ცულევიჩს გამოკვლეული აქვს, რომ ბოლნისის ხარის თავის რელი-
 ეფი თავისი წარმოშობით დაკავშირებულია ქართველი ხალხის
 წარმართული ხანის რელიგიურ რწმენასთან. ასე რომ საქართვე-
 ლოში ქრისტიანობის დამკვიდრების პერიოდშივე ისეთი დიდე-
 ბული, მაღალი მხატვრული ღირსების მქონე ტაძრის აგება, რო-
 გორიც არის ბოლნისის სიონი, თავისი მრავალმხრივი საყურად-
 ლებო ორნამენტებით, აიხსნება სწორედ იმით, რომ საქართვე-
 ლოში უკვე არსებობდა ხელოვნების მაღალი კულტურა, დიდი შე-
 მოქმედებითი ტრადიცია.

ბოლნისის სიონის ტაძრის ახლო რაიონებში დღესდღეობით
 შეინიშნება ექვსი ნანგრევი, რაც კიდევ უფრო ნათელყოფს, რომ
 ბოლნისი ადრეულ საუკუნეებში მკიდროდ დასახლებული, საკ-
 მაოდ მოზრდილი ქალაქი იყო და კულტურის საკმაოდ მნიშვნე-
 ლოვან კერას წარმოადგენდა. წინააღმდეგ შემთხვევაში წარმო-
 უდგენელია ახსნა ამდენი ეკლესიის ნაგებობათა და ნასახლართა.
 ნაშთების თავმოყრისა ერთ გარკვეულ პუნქტში, ბოლნისის ირ-
 გვლივ.

ბოლნისი, ვახტანგ გორგასლის მიერ საეპისკოპოსო კათედ-
 რის დაარსებიდან, საუკუნეების მანძილზე იყო ქართული კულ-

⁴ შ. ამირანაშვილი, ქართული ხელოვნების ისტორია, 1944, გვ. 118.

ტურის მნიშვნელოვანი ცენტრი, ხოლო X—XI სს. იქ განსაკუთრებით აყვავდა მწერლობა, კერძოდ ორატორული ხელოვნება, რის შედეგადაც ამ საუკუნეებმა მოგვცეს მჭევრმეტყველების ისეთი დიდი ოსტატი, როგორც იყო იოანე ბოლნელი.

აღნიშნული საუკუნეები გამოირჩევა, როგორც საქართველოს ეკონომიურად და პოლიტიკურად მომძლავრების, კულტურული აღორძინების ეპოქა.

ბაგრატ III ბრძნულმა და ენერგიულმა მოღვაწეობამ საფუძველი ჩაუყარა საქართველოს გაერთიანებას. როგორც აკად. ივ. ჯავახიშვილი აღნიშნავს, „ბაგრატ მეფის მტკიცე ხასიათმა, ბრძნულმა და წინდახედულმა მმართველობამ, ვაეკაცურმა გულადობამ და შორს-გამჭვრეტელმა პოლიტიკამ საქართველო გააერთიანა და მის ძლიერებას მკვიდრი საფუძველი დაუდვა“⁵. პოლიტიკურად მომძლავრებამ ეკონომიურადაც წელში გამართა მრავალი ომით დაუძლურებული ქვეყანა. ყოველივე ამან კი ხელი შეუწყო ჩვენში ხელოვნებისა და მწერლობის განვითარებას. ამ ეპოქის უბრწყინვალესი ძეგლი, ბაგრატის შესანიშნავი ტაძარი ქუთაისში ნათელყოფს არა მარტო დიდ მატერიალურ დოვლათს იმდროინდელ საქართველოში, არამედ, რაც მთავარია, მდიდარ ფანტაზიას, მაღალ მხატვრულ გემოვნებასა და დიდ შემოქმედებით უნარს. საქართველოს ეკონომიური ძლიერების მაუწყებელია ისიც, რომ XI—XII სს. ქართველი მოღვაწეები ახერხებენ საქართველოს ფარგლებს გარეთ, სხვა სახელმწიფოთა ტერიტორიებზე არა ერთი და ორი ეკლესია-მონასტრების შენებას, რომელნიც იქცნენ ქართული კულტურის დიდ კერებად. ამ მონასტერთა წყალობით საქართველო ეზიარა იმდროინდელი მსოფლიოს მოწინავე ცივილიზაციას, ამასთანავე ქართველი მოღვაწეები, კმნიდნენ რა საკუთარ მაღალმხატვრულ და ღრმამეცნიერულ ძეგლებს, ამავე მონასტრების საშუალებით, ამ ორიგინალურ მწერლობას უთარგმნიდნენ და აცნობდნენ თანამედროვე მსოფლიოს. აღნიშნული ეპოქის კულტურის კერათა შორის უპირველესად უნდა დავასახელოთ ათონის დიდი ქართული სკოლა, რომლის ზღაპრული ენერგიისა და დიდი პატრიოტული გზნების მქონე მოღვაწეთა წყალობით ქართველები ეზიარენ იმდროინდელ მსოფლიო კულტურას. ათონელ მოღვაწეთა საშუალებით ქართულად თარგმნილი იქნა თითქმის ყველა მეტ-ნაკლებად

⁵ ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, წიგნი მეორე. 1948, გვ. 130.

მნიშვნელოვანი წიგნი, რომლითაც იკვებებოდა იმდროინდელი ცივილიზაცია. საოცრად დიდი მასშტაბის მთარგმნელობითმა მოღვაწეობამ, ამ ერთგვარად „შავმა მუშაობამ“ მოამზადა ნიადაგი დიდი ორიგინალური კულტურის შექმნისათვის. თარგმანების წყალობით ქართველ კაცს მიეცა საშუალება გარკვეულიყო ცოდნის სხვადასხვა სფეროში, გამდიდრდა ქართული ენა, დაიხვეწა და გამრავლდა მეცნიერული ტერმინები და ყოველივე ეს ერთგვარი წინა საფეხური იყო მდიდარი ეროვნული კულტურის შექმნისათვის. ათონისავე მონასტერში უამრავი ნათარგმნი ძეგლის გვერდით გაჩნდა ქართული ორიგინალური მწერლობის შესანიშნავი ნიმუშები.

ასევე დიდი წვლილი შეიტანა ჩვენი მწერლობის განვითარებაში სირია-პალესტინის ქართულმა მონასტრებმა, რომელთა კედლებში გაჩაღებულმა ინტენსიურმა მეცნიერულმა მოღვაწეობამ უაღრესად გაამდიდრა ჩვენი ეროვნული კულტურა. ფასდაუდებელია ჯერ მარტო ეფრემ მცირის მეტად მრავალფეროვანი და განსაკვიფრებლად ნაყოფიერი მოღვაწეობა. ხშირად თაობათა მანძილზე არ კეთდება ისე ბევრი საქმე, რაც ამ ერთმა ადამიანმა შესძლო. არ იქნება გადაჭარბებული თუ ვიტყვით, რომ ქართული მეცნიერება სათავეს ეფრემ მცირედან იღებს, რადგან ის თვით იყო ცოცხალი აკადემია. განუზომელი და სამწუხაროდ დღესდღეობით სათანადოდ შეუსწავლელი და შეუფასებელია მისი ღვაწლი ქართული მეცნიერების განვითარებაში.

ქართული კულტურის საზღვარგარეთული ცენტრების უაღრესად დიდი მნიშვნელობის მიუხედავად, ქართული მწერლობის განვითარების ძირითადი ძარღვი მაინც თვით საქართველოში იყო. ქართულ სინამდვილესთან უშუალო კავშირმა განაპირობა უპირველეს ყოვლისა ეროვნული ლიტერატურის განვითარება გ. მთაწმინდელისა და გ. მცირის ნაწარმოებებთან ერთად, უპირველესად ბასილ ზარზმელისა და გ. მერჩულეს თხზულებებში აისახა ქართული სინამდვილე.

X—XI სს. მწერლობამ განვითარების მაღალ საფეხურს მიაღწია. მწერლობაში რელიგიური თემებისა და მოტივების გვერდით თავი იჩინა მწვავე სოციალური პრობლემების გაშუქებამ, ღრმა პატრიოტულ მიზანდასახულებასთან ერთად მწერლობაში გამოვლინდა ფაქიზი ინტიმური გრძნობები, ფართოდ აისახა იმდროინდელი ქართული სინამდვილე. აგიოგრაფები და ჰიმნოგრაფები უპასუხებენ ცხოვრების მიერ დასმულ საჭირობოროტო საკი-

თხეზე. მათ ნაწარმოებთა იდეური შინაარსი გაღრმავდა და გაფართოვდა ეროვნულ პრობლემებთან დაკავშირებით. სამწერლობო ენა უაღრესად განვითარდა და დაიხვეწა. ქართულმა მწერლობამ X—XI სს. განვითარების მაღალ საფეხურს მიაღწია. ქართველი აგიოგრაფები ქმნიან სრულფასოვან, მაღალმხატვრულ ნაწარმოებებს, რომელთა იდეურ-შინაარსობრივი სიღრმე და მხატვრული გამოსახვითი ხერხების დიდოსტატობა ხიბლავს თანამედროვე მკითხველს. ხოლო ჰიმნოგრაფიამ X საუკუნიდან ისეთს სრულყოფას მიაღწია, რომ ქართველ ჰიმნოგრაფთა ნაწარმოებები საპატიო ადგილს იკავებენ მსოფლიო ჰიმნოგრაფიაში. როგორც აკად. კ. კეკელიძე წერს: „თავის განვითარების კულმინაციურ პუნქტზე ქართული ჰიმნოგრაფია შემდგარა მეათე საუკუნის მეორე ნახევარში“⁶.

ქართული ორიგინალური მწერლობის განვითარებამ X—XI სს-ში თავი იჩინა ეანრობრივ მრავალფეროვნებაშიც. შესანიშნავი აგიოგრაფიული და ჰიმნოგრაფიული ძეგლების გვერდით გაჩნდა ასევე მაღალმხატვრული ჰომილეტიკური თხზულებები.

ქართული ჰომილეტიკის ჩანასახების სათავეებს ჯერ კიდევ VI ს-ში ვხედავთ, ხოლო იოანე საბანიძის „აბო თბილელის წამებაში“ ერთ-ერთი თავი წარმოადგენს შესხმის ბრწყინვალე ნიმუშს⁷. X—XI ს-მდე ჰომილეტიკის ცალკეული ნიმუშები, მიუხედავად თავიანთი მაღალმხატვრული ღირსებისა, ნაწყვეტების, ფრაგმენტების სახით გვხვდება ამა თუ იმ აგიოგრაფიულ ძეგლში, როგორც ერთი გარკვეული და მეტად მნიშვნელოვანი ნაწილი აგიოგრაფიული თხზულებებისა, მაგრამ ცალკე, დამოუკიდებელი სახით, როგორც თავისთავადი ლიტერატურული ეანრი, ქართული ჰომილეტიკა, ჩამოყალიბდა X საუკუნის ბოლოსა და XI საუკუნის დასაწყისში ი. ბოლნელის შესანიშნავი თხზულებების სახით.

იოანე ბოლნელის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ დღესდღეობით მეცნიერებას ხელთ უკიდურესად ღარიბი ცნობები მოეპოვება.

⁶ კ. კეკელიძე, ძველი ქართული მწერლობის ისტორია, I, 1951, გვ. 567.

⁷ ქართული მკვერმეტყველებისა და კერძოდ ჰომილეტიკის ისტორია განხილული აქვს აკად. კ. კეკელიძეს, საგანგებოდ კი, აღნიშნულ საკითხს ეხება ნ. კანღელაძის წიგნში—„ქართული კლასიკური მკვერმეტყველება“, ამიტომ ამ საკითხზე აქ აღარ შევჩერდებით.

მკვლევარი პ. ინგოროყვა ვარაუდობდა, რომ „ი. ბოლნელი. IX საუკუნის მეორე ნახევრის მოღვაწეა“⁸. მაგრამ ამ დროის ისტორიულ წყაროებში ი. ბოლნელის სახელი არსად არ გვხვდება, ხოლო X ს. ბოლოსა და XI ს. დასაწყისში აქა-იქ გვხვდება ფრაგმენტული ცნობები ბოლნელის შესახებ. მიუხედავად მცირე ცნობებისა აკად. კ. კეკელიძე ახერხებს წარმოგვიდგინოს ი. ბოლნელის ბიოგრაფიის ზოგადი ქარგა. კერძოდ მისი ვარაუდით: „ი. ბოლნელი და იოანე ხახულელი ერთი და იგივე პირია, რომელიც წინათ ბოლნისის ეპისკოპოსად ყოფილა, მერე ხახულის კათედრა მიუღია და 1019 წლის მახლობლად კათედრისათვის თავი დაუწებებია და ათონზე გადასახლებულა“⁹.

ექვთიმესა და იოანეს „ცხოვრებაში“ შემონახულია შემდეგი მეტად საინტერესო ცნობა—ათონზე ექვთიმესთან სამოღვაწეოდ მივიდნენ: „იოვანე გრძელის ძე და არსენი ეპისკოპოსი ნინოწმიდელი და ღირსი იოანე ხახულელი და ოქროპირი და სხუანი მობაძვანი მათნი, და მერმე ნეტარი ბერი გრიგოლ, ახალი აბრაჰამ სტუმრის მოყვარე და...“¹⁰ ჩვენი აზრით, აღნიშნულ ციტატაში ერთმანეთისაგან გამიჯნულია იოანე ხახულელი და ოქროპირი. ამ ცნობის მიხედვით ისინი სხვადასხვა პირნი უნდა იყვნენ, „ოქროპირი“ არ არის ეპიტეტი იოანე ხახულელისა, წინააღმდეგ შემთხვევაში მათ შორის არ იქნება კავშირი „და“; ეს უკანასკნელი კი მოწმობს, რომ „ოქროპირი“ სხვაა და იოანე ხახულელი სხვა. იმავე ციტატაში, სადაც მსაზღვრელები უკავშირდებიან საზღვრულს, იქ „და“ კავშირი არაა გამოყენებული: „ბერი გრიგოლ, ახალი აბრაჰამ სტუმართ-მოყუარე“ ე. ი. „აბრაჰამ სტუმართ-მოყვარე“ არის ეპიტეტი „ბერი გრიგოლის“, ხოლო რომ იყოს „ბერი გრიგოლი და ახალი აბრაჰამ სტუმართ-მოყუარე“ მაშინ „ბერი გრიგოლ“-ი და „ახალი აბრაჰამ სტუმართ-მოყუარე“ სხვადასხვა პირები იქნებიან; ასევეა „იოანე ხახულელი და ოქროპირი“, ამიტომ ჩვენი აზრით აქ ორი სხვადასხვა პირი უნდა ვიგულისხმოთ და არა ისე, თითქოს ამ შემთხვევაში „ოქროპირი“ ეპიტეტი იყოს „იოანე ხახულელისა“, ასე რომ ათონზე სხვებთან ერთად მოსულან იოანე ხახულელი და ოქროპირი. ახლა ვინ არის ეს „ოქროპირი“?

⁸ პ. ინგოროყვა, ქართული მწერლობის ისტორიის მოკლე მიმოხილვა. „მნათობი“, 1939, № 9, გვ. 140.

⁹ კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I. 1951, გვ. 161.

¹⁰ „ათონის კრებული“, 1901, გვ. 62.

იმავე პერიოდის ერთ-ერთ ძეგლში ვკითხულობთ „მოიხსენეთ წმ. ლოცვასა თქვენსა ბერი იოანე გრძელიძის ძე და იოანე ოქროპირი...“¹¹ ე. ი. ოქროპირს რქმევია იოანე. საგულისხმოა, რომ ეს იოანე ოქროპირი იხსენიება იმავე იოანე გრძელიძესთან ერთად, როძელსაც ვხვდებით „იოანესა და ექვთიმეს ცხოვრებაში“. ასე რომ ამ ნაწარმოებში მოხსენებული ოქროპირის სახელი არის იოანე, მაგრამ ეს იოანე ოქროპირი, როგორც აღვნიშნეთ, არ უნდა იყოს იოანე ხახულელი. მაშ ვინ შეიძლება იყოს!?

ჩვენი ფიქრით, სარწმუნოა აკად. კ. კეკელიძის ვარაუდი, რომ ეს იოანე ოქროპირი არის იოანე ბოლნელი: „იოანე ბოლნელი შესანიშნავი მქადაგებელი ყოფილა, მას შეშვენის სახელი ოქროპირი“¹².

ამრიგად, იოანე ბოლნელი და ათონზე მოღვაწე იოანე ოქროპირი ერთი და იგივე პირი უნდა იყოს, ხოლო იოანე ხახულელი კი, ზემოთ მოყვანილი ცნობის მიხედვით, სხვა პიროვნებაა და არა იოანე ბოლნელი, თუმცა მასაც უწოდებდნენ „ოქროპირს“, ისევე როგორც ექვთიმე ათონელსა და ბევრ სხვა ცნობილ მოღვაწეს.

ჩვენს მოსაზრებას მხარს უჭერს ანტონ I ცნობებიც: ანტონი ი. ბოლნელისადმი მიძღვნილ ჰიმნში ხაზგასმით მიგვანიშნებს ბოლნელის „მონაზონურ“ ცხოვრებაზე:

„იოანესა ბრძენსა, ფილოსოფოსსა,
კაცსა მდიდარსა, აღძრცულ ღუთის-მეტყუშლებით,
სიტყუს მოქმედსა და ჰსწავლათა განმფენსა,
მონაზონებრთა, ქცევათა შინა დიდსა,
ეშესაბამვის ქება მმწყემსებრივ“¹³.

აქ შემთხვევითი არ უნდა იყოს „მონაზონებრივ ქცევაზე“ საუბარი. ჩვენი აზრით, შეიძლება იგულისხმებოდეს სწორედ ათონზე მონაზონებრივი ცხოვრება. იგივე ანტონი სხვადასხვა პიროვნებებად მიიჩნევს ი. ბოლნელსა და ი. ხახულელს, ამიტომ მათ ცალკე, ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელ ჰიმნს უძღვნის. კერძოდ, ხახულელისადმი მიძღვნილ ჰიმნში სწორედ „ხახულს აღმომზეობაზე“ არის საუბარი და იქ მინიშნებაც არ არის ბოლნელობაზე. ასე რომ ანტონის ხელთ არსებული ცნობების მიხედვითაც იოანე ხახულელი

¹¹ თ. ეთრდანიძე, ქრონიკები, 1892, წიგ. 2, გვ. 166.

¹² კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, გვ. 161.

¹³ ანტონი, წყობილსიტყვაობა, 1853, სტ. 671.

და იოანე ბოლნელი სხვადასხვა პიროვნებებია, ამიტომ თითო-
ეულ მათგანს ცალ-ცალკე უძღვნა ჰიმნი.

გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ ესა თუ ის საეკლესიო პირი, მიუხედავად იმისა, რომ მოღვაწეობას სხვადასხვა ეკლესია-მონასტრებში ეწეოდა, სახელს მაინც ინარჩუნებდა იმ ეკლესიასა თუ მონასტერთან დაკავშირებით, სადაც მას განსაკუთრებული ღვაწლი ჰქონდა. საეკლესიო-სამონასტრო ცხოვრების პრაქტიკაში არ გვხვდება, რომ მავან მოღვაწეს ერთი ეპითეტო შეცვლოდეს იმის გამო, რომ ის სხვა მონასტერში გადავიდა სამოღვაწეოდ. მაგალითად გ. ხანძთელის ღვაწლი განუზომელია როგორც შატბერდში, ისე სხვა მონასტერთა მიმართ, მაგრამ გრიგოლის ეპითეტად ყველგან დარჩა ხანძთელი, ასევე სხვა მოღვაწეების ეპითეტებიც.

აქედან გამომდინარე, საეჭვოა, რომ იოანეს ზედწოდება „ბოლნელი“ შეცვლოდეს იმის გამო, თუ ის ხახულში გადავიდოდა. ის ფაქტი, რომ იოანე ბოლნელის ქადაგებები შენახულია ათონის ივერიის მონასტრის ხელნაწერებში, აკად. კ. კეკელიძეს სამართლიანად მიაჩნია იმის ერთ-ერთ დამატებით საბუთად, რომ ი. ბოლნელი სამოღვაწეოდ ათონზე გადავიდა.

რაც შეეხება იმას, რომ ბოლნისში ნაპოვნი იქნა ი. ბოლნელის საფლავის ქვის წარწერა, მიგვითითებს იმაზე, რომ ი. ბოლნელი სიცოცხლის ბოლო წლებში დაბრუნებულია თავის მშობლიურ ბოლნისში და იქ გარდაცვლილა.

ამრიგად, ი. ბოლნელის ცხოვრების გზა ზოგადად ასე გვაქვს წარმოდგენილი: ი. ბოლნელმა მოღვაწეობა დაიწყო ბოლნისის დიდ ტაძარში, თავისი შესანიშნავი ქადაგებებით სახელი მოიხვეჭა და ეპისკოპოსადაც აკურთხეს, ხოლო შემდეგ სამოღვაწეოდ წავიდა ათონის სახელგანთქმულ მონასტერში და ექვთიმესთან საკმაო ხანის თანამშრომლობის შემდეგ კვლავ დაბრუნდა ბოლნისში და იქ გარდაიცვალა. იოანე ხახულელი კი არ უნდა იყოს იგივე იოანე ბოლნელი.

•

მრავალსაუკუნოვანი მდიდარი ქართული ლიტერატურა ჟანრობრივი მრავალფეროვნებით ხასიათდება. ძველმა ქართულმა მწერლობამ განვითარების მაღალი დონე გამოაქვლინა არა მარტო ორიგინალურ ჰიმნოგრაფიასა და ჰაგიოგრაფიაში, არამედ ჰომილეტიკაშიაც. ჰომილეტიკა ადრეული პერიოდის ქართული მწერლობის ერთ-ერთ წამყვან ჟანრად იქცა. ჩვენში, ისე როგორც საერთოდ ქრისტიანულ მწერლობაში, ორატორული ხელოვნების ამ

ერთ-ერთ დარგს დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა. ქრისტიანული მკვერმეტყველება მიზნად ისახავდა არა მარტო ვიწრო თეოლოგიური საკითხების გარკვევასა და პოპულარიზაციას, არამედ თანამედროვეთა საქირბოროტო საკითხების გადაწყვეტას, ეროვნულ, სოციალურ თუ ეთიკურ პრობლემათა გადაჭრას. ამიტომ ჰომილეთიკის დარგში თავი იჩინეს იმ ადამიანებმა, რომელთაც აზროვნების სიღრმესთან ერთად გააჩნდათ მკვერმეტყველური ხელოვნების დიდი ნიჭი.

ჰომილეთიკურ ანუ ქრისტიანულ მკვერმეტყველებას გააჩნია რა თავისი საგანი და მიზანი, ამავე დროს იგი ძირითადადში ეყრდნობა და იყენებს ორატორული ხელოვნების მთავარ ხერხებსა და წესებს. ქრისტიანულმა კულტურამ ანტიკური ცივილიზაციიდან ბევრი რამ აითვისა და მათ შორის ანტიკური ორატორული ხელოვნება სათავედ დაედო ქრისტიანულ ჰომილეთიკას. შემთხვევითი არაა, რომ ჰომილეთიკის უდიდესი წარმომადგენლები ი. ოქროპირი, ბასილ დიდი, გრიგოლ ნაზიანელი წარმართი ბერძენი ლიბანიოსის მოწაფეები არიან. ცნობილია, თუ როგორი გულისხმიერებით ისმენდა და ითვისებდა ი. ოქროპირი ლიბანიოსის ლექციებს ორატორული ხელოვნების შესახებ. ასევე ცნობილია, თუ როგორი გულმოდგინებით სწავლობდნენ ი. ოქროპირი და მისი მომდევნო გვიანი პერიოდის მქადაგებლები არისტოტელესა და კვინტილიანეს მოძღვრებას ორატორული ხელოვნების შესახებ და, მეორე მხრივ, დემოსთენისა და ციცერონის ორატორული შედევრების შესწავლისა და ანალიზის შედეგად ქმნიდნენ საკუთარ, ორიგინალურ მკვერმეტყველობითს ძეგლებს. ჰომილეთებს გარკვეული თვალსაზრისით ორგანიზული კავშირი აქვთ ანტიკური ეპოქის ორატორებთან და ამიტომ ჰომილეთიკის ხასიათის გარკვევისათვის აუცილებელია ორატორული ხელოვნების სპეციფიკისა და ბუნების გათვალისწინება, მისი ნიშანდობლივი თვისებების ჩამოყალიბება ზოგადად, რადგანაც ამ უკანასკნელთან გენეტიკურ კავშირში იმყოფება ჰომილეთიკური მწერლობა.

ორატორული ხელოვნების ანტიკური თეორეტიკოსები, ისევე როგორც თვით ორატორები, მკვერმეტყველებაში განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდნენ წარმოთქმული სიტყვის შინაარსობრივ მხარეს. პლატონი „გორგიაში“* კიცხავს ორატორული ხელოვნების იმ გაგებას, რომლის მიხედვით მთავარია გარეგნული მხატვრობა სიტყვისა, რომელიც არ უპასუხებს საქმის არსს და მხედველობიდან ეპარება მთავარი და არსებითი. ასევე ფენელონი თავის „დიალო-

* П л а т о н, Сочинение СПб, 1863.

გებში მკვერმეტყველობის შესახებ“, არკვევს რა მკვერმეტყველების არსებით წესებს, უპირველესად კიცხავს იმ ზერელე შეხედულებას, რომელიც ორატორი ხედავს ადამიანს მოლაპარაკეს ლამაზად და კობტად. გარეგნული სილამაზე, რომელიც ასე ატყვევებს ზოგიერთს, თავისთავად არაფრის შემცველია. ასეთი გაგებით მკვერმეტყველება არ არის სერიოზული საქმე; ის აღარაა საქმე, რომელიც მიმართულია პრაქტიკული ამოცანებისაკენ და ეს უკანასკნელი კი შეადგენს მის არსებით დანიშნულებას. ფუჭია მკვერმეტყველება თუ ის ექსახურება მხოლოდ სიამოვნებას, წსმენელთა ყურის გასართობლად და საალერსოდ. ციცერონის მეხედულებითაც, ორატორის მთავარი მოვალეობაა დამოძღვრება, შთაგონება, სწავლა. დანარჩენი ფუნქცია მეორეხარისხოვანია.

ძველი ორატორები მიუთითებენ ორატორის სამ მოვალეობაზე: docere, delectare, movere—ასწავლე, მოეწონე, ააღელვე. პვენიცკის მოსაზრებით ორატორულ ხელოვნებას უნდა ახასიათებდეს შემდეგი ოთხი ნიშანი¹⁴:

1. იმისათვის რომ ჩვეულებრივი მეტყველება ამაღლდეს ორატორულ მეტყველებამდე, უპირველეს ყოვლისა საჭიროა, რათა ორატორი ადამიანი იყოს აღვზნებულ მდგომარეობაში. ეს აღვზნება შეიძლება გამოწვეული იყოს საშიშროების, ცდუნების, პიროვნების ან საზოგადოების დაღუპვის წარმოდგენით, ან სასიხარულო მოვლენის, ზეიმის წარმოდგენით. ორატორობის წყარო არის ადამიანის შინაგანი შთაგონება.

2. ორატორი უნდა წარდგეს ხალხის წინაშე. აქედან საზოგადოებრივი და საჯარო ხასიათი მკვერმეტყველებისა.

3. ორატორმა უნდა გადასცეს მსმენელებს მოცემულ შემთხვევაში განსაკუთრებულად მათთვის საჭირო, სასარგებლო, აუცილებელი რამ. აქედან ცოცხალი, საზოგადოებრივი ინტერესი. საგნის ანუ თემის აქტუალობა.

4. ორატორს უნდა ჰქონდეს მხედველობაში გარკვეული მიზანი, რომლისაკენ მიისწრაფვის ის, და რომლისაკენ უნდა წარმართოს მსმენელები. ორატორისათვის მთავარია დაარწმუნოს, მაგრამ არა უბრალოდ დაარწმუნოს რამეში, არამედ დაარწმუნოს მნიშვნელოვანი და მხსნელი საქმის შესრულებაში, წარმართოს მსმენელი გამოსწორებისაკენ, ან დაიცვას რაიმე საშიშროებისაგან ან მავნე განზრახვისაგან. განაწყოს სიკეთისათვის, რომელიც არ გააჩნია საზოგადოებას და

¹⁴ Певницкий В. Ф., Церковное красноречие и его основные законы, 1908, გვ. 11.

რომელსაც ხედავს ორატორი და რომლის დაკარგვის საშიშროებაა. სიკეთისა და საზოგადოებრივი ბედნიერებისათვის ზრუნვა უნდა ამოძრავებდეს ორატორს, მხოლოდ ამ მიზნით გამსჭვალული ორატორი შესცლებს მსმენელთა ნების წარმართვას. უპირველეს ყოვლისა თვით ორატორი უნდა იყოს დახვეწილი პიროვნება. კვინტილიანი ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ კეთილ და ზნეობრივ ადამიანს შეუძლია იყოს ქეშმარიტი ორატორიო.

ორატორი მაშინ აკმაყოფილებს ზნეობრივ მოთხოვნილებებს, როდესაც მიზანი აჰყავს ერთ იმ იდეამდე, რომელსაც აღიარებს და სურს აღიაროს და მოიყვანოს მოქმედებაში მისმა მსმენელმა. ამასთანავე მსმენელი თავისუფლებას, დამოუკიდებლობას არ კარგავს და ერთგვარი წაბიძგებით ასრულებს მხოლოდ მას, რის შესრულებაც უნდოდა თავისი შინაგანი მოთხოვნილებით.

იდეა, რომელსაც ორატორი ცდილობს აქციოს საქმედ, უნდა იქნეს აყვანილი მსმენელთა აუცილებელ იდეამდე. ორატორში ცოცხალი და ძლიერი უნდა იყოს ზნეობრივი იდეა, და მისით შთაგონებულმა ეს ძალა უნდა გააცოცხლოს მსმენელთა შეგნებაში და აღაგზნოს ისინი დამოუკიდებელი მოღვაწეობისათვის. ტერემინის¹⁶ მოსაზრებით, ზნეობრივ-პრაქტიკულ მოღვაწეობას საფუძვლად უდევს ერთი უმაღლესი წესი, რომელიც მოიცავს სამ მთავარ იდეას: მოვალეობას, ქველმოქმედებას, ბედნიერებას.

ორატორულ შთაგონებას საფუძვლად უნდა ედევას ზნეობრივი იდეა, იდეა სიკეთისა და მით უნდა ხელმძღვანელობდეს ორატორი თავისი მსჯელობისას, რა არის აუცილებელი ხალხისათვის ან მსმენელთა გარკვეული წრისათვის, რაა მისთვის სასარგებლო და მხსნელი, რომლის გარეშე მას ელის სამიშროება და ტანჯვა— აი მხოლოდ ამაში უნდა პოულობდეს ორატორი წყაროს თავისი შთაგონებისას, მხოლოდ ამას შეუძლია მისცეს მნიშვნელობა და წონა ორატორის სიტყვას მსმენელთა თვალში და ისტორიის სამსჯავროს წინაშე.

ორატორი მრავალმხრივ განსწავლული უნდა იყოს. პლატონი „ფედრაში“* მოითხოვს ორატორისაგან ფილოსოფოსობას და ჩამოთვლის საგნებს, რომელთა ცოდნა აუცილებლად მიაჩნია. მან უპირველესად უნდა იცოდეს ადამიანი და ყოველივე ფსიქოლოგიის სფეროში, ქვეყნის წესები და ჩვევები, ყოველი ფენის ზნე, აღზრდის საშუალებანი.

¹⁶ Th erem in. Die Redsamkeit, 1910.

* П л а т о н, Сочинение, 1863.

მაღალ ზნეობრივ ადამიანს ამოქმედებს მხოლოდ ხალხისადმი სიკეთე, შთაგონება, რომელიც აღელვებს და აღაგზნებს ორატორს, არ შეიძლება არ გამოვლინდეს მის წარმოთქმაში: ის აძლევს ორატორს ძალასა და გამომხატველობას. როდესაც ორატორი ძლიერ არის აღგზნებული, მაშინ ის თავის საქმის შესახებ ვერ ილაპარაკებს დუნედ და ცივად. შთაგონებით გამოწვეული აღგზნება იწვევს ენერგიულ წარმოთქმას და თავისი ამალღებული მეტყველებით ერთგვარად მუხტავს მსმენელებს. პლატონი იმავე „გორგიაში“ აღნიშნავს, რომ ორატორული მეტყველება მით უფრო მჭევრმეტყველურია, რამდენადაც მსმენელთა სული მოჰყავს მოძრაობაში. თვით ციცერონი, რომელსაც ორატორის მთავარ ღირსებად მიანდა დამოძღვრება, სწავლა, თხზულებაში: „ბრუტი ან დიდებულ ორატორთა შესახებ“ წერდა: ვინც არ აღიარებს, რომ ორატორის ყველა ღირსებათა შორის, ყველაზე დიდი ღირსებაა—აღაგზნო მსმენელთა სული და წარმართო ის იქეთ, საითაც მოითხოვს საქმე, და ვისაც არა აქვს ეს ნიჭი, მას აკლია მთავარი ორატორულ ხელოვნებაში. რიტორიკის ორჯერ წიგნებში იყო ტრაქტატი ვნებების შესახებ, რადგანაც ეს უმნიშვნელოვანეს ფაქტორად იყო მიჩნეული.

ორატორის ასეთი აღგზნებული მდგომარეობის გამოსახატავად ბერძნებს ჰქონდათ სიტყვა *πᾶσις*—(პათოსი) და ასეთ სიტყვას უწოდებდნენ პათეთიკურს. პათოსის გარეშე წარმოუდგენელია ორატორული მეტყველება; რადგანაც მხოლოდ პათეთიკურ სიტყვას შეუძლია აღაგზნოს მკითხველი, ხოლო აღგზნების პირობად ანტიკური დროის მოაზროვნენი აუცილებლად მიიჩნევენ სტილის საკითხის მოწესრიგებას. ამიტომ შემთხვევითი არ არის, რომ არისტოტელე რიტორიკულ ხელოვნებასთან დაკავშირებით საგანგებოდ ლაპარაკობს სტილზე. სტილის ღირსება მისი რწმენით მდგომარეობს სინათლეში; ამის დამამტკიცებელია ის, რომ როდესაც მეტყველება არაა ნათელი, ის ვერ აღწევს მიზანს. სტილი არ უნდა იყოს არც მეტად ამალღებული, არამედ უნდა შეესატყვისებოდეს მეტყველების საგანს, სახელთა და ზმნათაგან მეტყველებას ნათელს ხდიან ისინი, რომელნიც შევიდნენ საერთო ხმარებაში.

არისტოტელე ბერძნული ენის სპეციფიკის ცოდნის საფუძველზე აყალიბებს ხუთ პრინციპს, რომელთა დაცვა განსაზღვრავს ბერძნულად მეტყველი კაცის სტილის სიაყვარგეს. ესენია:

1. პირველი პირობა, ნაწილების (ართრონის) სწორედ ხმარება, განლაგება.

2. მეორე—საგანთა ზუსტი აღნიშვნა და არა აღწერითი გამოთქმა.

3. მესამე—არ უნდა ვიხმაროთ ორაზროვანი გამოთქმა, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ამას განზრახ ვაკეთებთ.

4. მეოთხე—სქესის ზუსტად ხმარება (როგორც ეს პროტაგორს აქვს დაყოფილი: მამრობითი, მდედრობითი, საშუალო).

5. დავიცვათ შეთანხმება რიცხვში.

ყოველივე ეს ნიშნავს ეროვნული ენის ბუნებიდან გამომდინარე წესების დაცვას, ე. ი. ორატორმა უნდა იცოდეს ეროვნული ენის ნიშანდობლური თვისებები.

არისტოტელეს მიხედვით, სტილს განსაზღვრავს თვით სიტყვის (реч) ხასიათი, შინაარსი. სტილი უნდა შეესატყვისებოდეს გამოსახატავ საგანს. ეს შესატყვისობა დაცულია იმ შემთხვევაში, როცა მნიშვნელოვანი საგნის შესახებ არაა საუბარი მსუბუქად, ზერელედ და უმნიშვნელოს შესახებ არა ვსაუბრობთ საზეიმოდ, ამალლებულად და როდესაც უბრალო სიტყვებს არ ვუმატებთ შემაძკებელ ეპითეტებს, წინააღმდეგ შემთხვევაში სტილი ხდება კომიკური.

მსმენელი მუდამ უთანაგრძნობს გრძნობით მეტყველ ორატორს, იმ შემთხვევაშიაც თუ ის არაფერს საფუძვლიანს არ ლაპარაკობს.

სტილის გამართვაში არისტოტელე დიდ ყურადღებას აქცევს რიტმს, მისი სიტყვებით, რიტმს მოკლებულ სტილს აქვს დაუმთავრებელი სახე და უნდა ვეცადოთ რომ მას მივცეთ დასრულებული სახე, რადგანაც ყოველივე დაუსრულებელი, დაუმთავრებელი უსიამოვნოა (გავიხსენოთ, რომ სილამაზის ერთ-ერთ პირობად არისტოტელე მიიჩნევდა დასრულებითობას). სიტყვა (реч) არ უნდა იყოს თავიდან ბოლომდე მკაცრად რიტმული, თორემ ის ერთფეროვანი იქნება და მოადუნებს მსმენელს. საყურადღებოა აგრეთვე შენიღბი დაკვირვება: არისტოტელე დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს პერიოდის სისრულეს. მისი აზრით, პერიოდი უნდა შეიცავდეს დასრულებულ აზრს და არ უნდა იყოს დაწყვეტილი.

პერიოდი შეიძლება შედგებოდეს რამდენიმე კოლონისაგან ან იყოს უბრალო. პერიოდი, რომელიც შედგება რამდენიმე კოლონისაგან. არის დასრულებული პერიოდი, რომელსაც აქვს დანაყოფები და წარმოითქმებიან ერთი აზოსუნთქვით არა ცალცალკე. არც კოლონები, არც თვით პერიოდი არ უნდა იყოს დამოკლებული და არც მეტად გრძელი, რადგანაც მოკლე ფრაზა ხშირად წააბორძიკებს მსმენელს: მართლაც, როდესაც მსმენელი მი-

ისწრაფვის ზღვარამდე, რომელზედაც მას აქვს წარმოდგენა, მეტყველების შეწყვეტის შედეგად იგი უცბად უნდა გაჩერდეს და ეს ისეთი გრცნობაა, თითქოს წაიბოროძიკა დაბრკოლების შედეგად. ხოლო ზომაზე გრძელი პერიოდები აიძულებენ მსმენელს ჩამორჩენ. ასეთი გრძელი პერიოდები თვით იქცევა სიტყვად და ურთიერთდაკავშირება და ათვისება ძნელია.

რამდენიმე კოლონისაგან შემდგარი პერიოდი, არისტოტელეს დაკვირვებით, არის დაყოფითი და ანტიათეტიური. ასეთი ხერხი გამოსახვისა სასიამოვნოა, რადგანაც დააირისპირებები მეტად ადვილი გასაგებია, და თუ ისინი ურთიერთის გვერდითაა, მაშინ მით უფრო ადვილგასაგებია აგრეთვე იმატომ, რომ ასეთი ხერხი გამოსახვისა გავს სილოგიზმს, რამეთუ მტკიცება არის წინადადებათა დაპირისპირება.

ამრიგად, არისტოტელეს აზრით, მიმზიდველი მეტყველების აუცილებელი პირობაა დაპირისპირება, ამ უკანასკნელთან ერთად არა ნაკლებ ყურადღებას აქცევს არისტოტელე თვალნათლივობას (наглядность). თვალნათლად წარმოგვიდგებიან ისინი, რომელთაც ასახავენ მოქმედებაში. მოქმედებითობა, დინამიურობა თვალნათლივობის ერთ-ერთი პირობაა.

ხშირად სიტყვათა განლაგება, სიტყვის მობრუნება იმ შემთხვევაში არის მიმზიდველი, როდესაც საქმე გვაქვს მოულოდნელობასთან, მსმენელის ერთგვარად მოტყუებასთან. აზრი უნდა იყოს მოულოდნელი, არ ეთანხმებოდეს ადრე ჩამოყალიბებულ ძეხედულებას, ამით იქმნება ეფექტურობა. ამას ვამჩნევთ ლექსშიაც, როდესაც ის მთავრდება არა ისე, როგორაც ვარაუდობდა მსმენელი. სანიმუშოდ მოჰყავს ერთი ნაწყვეტი: „Она была, и мер на ногах отморозилие места“. მსმენელი ვარაუდობდა, რომ ნათქვამი იქნებოდა „სანდლები“ და არა „გაყინული ადგილები“. ასეთი მობრუნება წარმოთქმისთანავე მსწრაფლ გასაგები ხდება.

არისტოტელე ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ სიტყვის ყოველგვარ სახეობას თავისი სტილი გააჩნია, პოლემიკური სიტყვის სტილი განახვადდება პოლიტიკურისაგან, ხოლო ამ უკანასკნელისაგან — სასამართლოში წარმოთქმული სიტყვა. კამათის დროს წარმოთქმული სიტყვა აქტიორულია. ამ უკანასკნელი სტილის ორ სახეობას ასხვავებს არისტოტელე: ერთი გადმოცემს ხასიათს, შეორე — აფექტს. თუ შევადარებთ სიტყვებს დაწერილსა და ზეპირად წარმოთქმულს — ისინი აშკარად განსხვავდებიან. ზეპირად წარმოთქმული სიტყვის სცენიურობა იკარგება მისი კითხვისას. მაგ., ფრაზები, რო-

მელნიც დაკავშირებული არ არიან კავშირებით, ან ერთი და იგივე ხშირი გამეორება წერილობითში ეფექტს არ ქმნის, ხოლო ზეპირად—სხვა შედეგი აქვს. ერთისა და იმავეს გამეორებისას აუცილებელია ინტონაციის გამოცვლა, რაც წინამორბედიდან დეკლამაციისა. იგივე ითქმის კავშირების გარეშე დაკავშირებული ფრაზების შესახებ. მაგ., „მოვიდა, მებედა, ააატია“. ეს წინადადება უნდა წარმოითქვას დეკლამაციით და არა ერთნაირი გამოთქმით, ერთნაირი ხმით, როგორც რაღაც ერთიანი.

დასასრულს, არისტოტელეს სტილის ყველაზე დიდ ღირსებად მიაჩნია სინათლე. თუ სტილი მრავალსიტყვანია ან მეტად შეკუმშული, მაშინ ის ნათელი არაა; აშკარაა, რომ საჭიროა საშუალო. სტილი სასიამოვნოა, ასკვნის არისტოტელე, თუ მასში კარგადაა შეზავებული საყოველთაოდ გავრცელებული და იშვიათი სიტყვები, და თუ ორატორი ფლობს რიტმსა და დამარწმუნებლობას, დაფუძნებულს შესაბამისობაზე.

ორატორული ხელოვნება ანტიკურ ეპოქაში ერთ-ერთი წამყვანი სახე იყო სიტყვიერებისა და აზით აიხსნება, რომ მოცემულ ეპოქაში მან ძალაღებულ განვითარებას მიაღწია. იმდროინდელ მიაზროვნეთა მიერ მეტად დეტალურად არის შესწავლილი და დამუშავებული მჭევრმეტყველების ხასიათი, ბუნება, ხეობები, რომელთა დაწვრილებითი განაიღვა შორს წაგვიყვანდა და არც შეადგენს ჩვენს მიზანს. ხოლო საკითხის გარკვევისათვის საკმარისად მიგვაჩნია მჭევრმეტყველებითი ხელოვნების დიდი ოსტატისა და თეორეტიკოსის მარკ ტული ციკერონის შეხედულებათა ზოგადი მიმოხილვა.

დიდი რომაელი ორატორი ციკერონის სიტყვით მჭევრმეტყველია ის, ვინც ფორუმზე ან სამოქალაქო პროცესზე ილაპარაკებს ისე, რომ მიანიჭებს ტკბობას, დაიმორჩილებს მსმენელს.

ისევე როგორც ცხოვრებაში, მეტყველებაშიაც არაა არაფერი იმაზე ძნელი, რომ ხედავდე რა არის დროული. ბერძნები უწოდებენ მას *πρᾶσιον*, რომაელები—ტაქტს.

ქეშმარიტად მჭევრმეტყველია ის, ვისაც შეუძლია ჩვეულებრივი ამბის შესახებ ილაპარაკოს უბრალოდ, დიადის შესახებ—ამაღლებულად, საზუალოს შესახებ—საშუალო სტილით.

ციკერონის თქმით ცნობილია, რომ ორატორები ისევე როგორც პოეტები იყოფიან გვარებად. ვთქვათ ერთი ეპიური პოეტია, მეორე—ტრაგიკული, მესამე—კომიკური. მე კი არ ვყოფ ორატორებს გვარებად, რადგანაც ვეცებ სრულყოფილს. რადგან

ნაც საუკეთესო ორატორი იაა, რომელიც თავისი სიტყვებით მსმენელებს ასწავლის, გვრის სიამოვნებას და ახდენს მათზე დიდ შთაბეჭდილებას.

ასწავლო—ეს მოვალეობაა ორატორისა, მიჰგვაროს სიამოვნება—ეს პატივია, რომელსაც გაიღებ. მსმენელის მიმართ, ხოლო მოახდინო ძლიერი შთაბეჭდილება, ეს კი აუცილებელია.

მჭევრმეტყველების საფუძველთა საფუძვლად ციცერონს მიაჩნია, იმ ენის ღრმად და მთელი სიმდიდრით ცოდნა, რომელზედაც ლაპარაკობს ორატორი. კარგი მეტყველება გულისხმობს არა მარტო სიტყვათა მარაგის ცოდნასა და დროულ შერჩევას, დროის, ბრუნვის, რიცხვისა და საერთოდ, ფორმების დაცვას, არამედ მეტყველების ორგანოების კარგად წარმართვას—სუნთქვისა და ხმისა.

არ მომწონსო, ამბობს დიდი ორატორი, როდესაც ასოები წარმოითქმებიან მეტისმეტი ხაზგასმით, ასევე არ მომწონს, როდესაც მათი წარმოთქმა გაბუნდოვანებულია ზედმეტი დაუდევრობით. არ მომწონს, როცა სიტყვები წარმოითქმებიან სუსტი, მომაკვდავი ხმით, არ მომწონს აგრეთვე, როდესაც ისინი გაისმიან ხმაურით და ღრმა სუნთქვით. არსებითი მნიშვნელობა აქვს ორატორისათვის სიტყვის გრძნობას.

არისტოტელეს მსგავსად ციცერონიც დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს რიტმულობას. კანონზომიერება დაცული უნდა იქნას არა მარტო ცალკეულ სიტყვათა განლაგებაში, არამედ პერიოდთა კიდურა წევრების განლაგებაშიც. მაგრამ დაბოლოებაში კანონზომიერება წარმოიქმნება ან სიტყვათა განლაგებით, ან სიტყვების გარკვეული ერთსახეობით; აქვთ თუ არა მათ ერთნაირი ბრუნვითი დაბოლოება, შეადგენენ თუ არა ერთსახეობრივ ცნებებს ან უპირისპირდებიან ერთნაირეთის საწინააღმდეგონი. ასეთი შეხამება უკვე თავისთავად იწვევს რიტმულობას.

რიტმულად მიიჩნევენ ყველა სიტყვას (բայ), რომელიც მიედინება სწორად და მდგარად, კოჭლობისა და მერყეობის გარეშე. რიტმულად ითვლება არა ისეთი ორატორული სიტყვა, რომელიც მთლიანად დაფუძნებულია რიტმზე, არამედ ის, რომელიც ყველაზე უფრო უახლოვდება რიტმს. ამიტომ პროზულად მეტყველება უფრო ძნელია, ვიდრე ლექსის წერა, რადგანაც ლექსში არის ცნობილი, ზუსტად ფორმულირებული წესი, რომლის დაცვა აუცილებელია; ორატორულ მეტყველებაში კი არაფერია წინასწარ დადგენილი, გარდა მოთხოვნილებისა, რომ ის არ იყოს უფორმო

ან მეტისმეტად შემჭიდროვებული, ან უწესრიგო, ანდა ერთფეროვნად მდინარე.

ხშირია კითხვა: პერიოდის მთელ მანძილზე უნდა იყოს დაცული ზომები, თუ მის დასაწყისსა ან ბოლო ნაწილში? უმეტესნი ფიქრობენ, რომ რიტმული უნდა იყოს მხოლოდ დასკვნითი ნაწილი, მხოლოდ ფრაზის დაბოლოება. ციცერონიც ადასტურებს, რომ სწორია, რიტმული უნდა იყოს უპირატესად ბოლო ნაწილი, მაგრამ არაა სწორი, რომ თითქოს მხოლოდ ბოლო ნაწილი უნდა იყოს რიტმული, რამეთუ პერიოდი უნდა იყოს მკაცრად განაწილებული, და არა უწესრიგოდ მიგდებული.

საყურადღებოა ციცერონის შენიშვნა იმის გამო, რომ რიტმული მეტყველება უნდა გამოვიყენოთ უპირატესად მაშინ, როდესაც რამეს ვაქებთ, განვადიდებთ, ან მაშინ, როდესაც სიტყვა საჭიროებს სახეიმო განწყობილებას, ვიდრე აფექტს. ასევე სიტყვის დასკვნითი ნაწილი იღებს რიტმულ ზომიერ დინებას, როდესაც მსმენელისაგან სრული მოწონებაა მიღწეული, როდესაც მსმენელი დატყვევებული ჰყავს ორატორს და ამ უკანასკნელზეა მინდობილი, მიჰყვება ბრმად, უნდა რომ სიტყვა გაგრძელდეს, რათა გაიგრძელოს ტკბობა, სიამოვნება.

როგორც ვხედავთ, ანტიკური ეპოქის მოაზროვნენი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებენ ორატორულ ხელოვნებას. მქვერმეტყველებაში წამყვან ფაქტორად მიიჩნევენ ძინაარსს, ამავე დროს არანაკლები სერიოზულობით მსჯელობენ ფორმისეულ, გამოსახვით მხარეებზე. ჩვენი აზრით, ანტიკური ეპოქის მოაზროვნენი გაცილებით უფრო მართებულ თვალსაზრისს ავითარებდნენ მქვერმეტყველური ხელოვნების შესახებ, ვიდრე ასალი საუკუნეების უდიდესი ფილოსოფოსი ემანუილ კანტი, რომელიც მეტად უარყოფითად აფასებდა ორატორულ ხელოვნებას. უნდა გამოგიტყდეთ — წერს ე. კანტი—მშვენიერი ლექსი მე მუდამ მანიჭებს უძუალო სიამოვნებას, მაშინ, როდესაც კითხვა საუკეთესო სიტყვისა, რომელიც ეკუთვნის რომელიმე რომაელ სახალხო ორატორს, ან პარლამენტისა თუ ეკლესიის ორატორს, ჩემში მუდამ იწვევს უკმაყოფილების გრძნობას, როგორც ცბიერი ხელოვნება, რომელიც მნიშვნელოვანი ამბების დროს ახერხებს ადამიანების, როგორც მანქანების ამოძრავებას, და ისინი მიჰყავს ისეთ მსჯელობამდე, რომელიც მშვიდი განსჯისას დაკარგავდა ყოველგვარ წონას.

მქვერმეტყველება (*ars oratoria*), თავისი მიზნებისათვის სარგებლობს ადამიანთა სისუსტით და არ იმსახურებს არავითარ

პატივისცემას. ამიტომაც მან უმაღლეს განვითარებას მიაღწია როგორც ათინაში ისე რომში, მხოლოდ მაშინ, როდესაც სახელმწიფო გადაქანდა დაცემისაკენ და როდესაც ჩაქრა ქეამარიტი პატრიოტული განწყობილება¹⁶. რასაკვირველია, ეს მეტისმეტად მკაცრი, შეიძლება ითქვას, არც თუ სამართლიანი განაჩენია ორატორული ხელოვნების მიმართ. ორატორულმა ხელოვნებამ აზროვნების ისტორიაში, ავრეთვე მხატვრული სიტყვის განვითარებაში მეტად მნიშვნელოვანი როლი იქონია. ამჯერად იმიტომ შევჩერდით შედარებით ვრცლად ორატორულ ხელოვნებაზე, რომ საეკლესიო ქადაგებამ ბევრი რამ შეითვისა ანტიკური მქვერძეტყველებისაგან და, რაც მთავარია, თვით ქადაგებაც ახალი იდეური შინაარსით მოცული და ახალი მიზნით განსკვლავლი ორატორული ხელოვნებაა. მართებულად იქცევა ჰენიციკი, როდესაც ქადაგებას იხილავს ორი თვალსაზრისით.

1-я сторона ораторская,—как речь к народу, она является видом ораторских произведений и не может не подчиняться законам, обязательным для всякого рода ораторских произведений.

2-я сторона церковно-религиозная, по которой она является выполнением религиозного служения, возложенного господом на апостолов и их преемников, — продолжением и раскрытием Евангелия, возвешенного господом иисусом Христом¹⁷.

ეს უკანასკნელი მხარე განსაზღვრავს ქადაგების სპეციფიკას, ხასიათს. ქადაგება რელიგიური თვალსაზრისით, არის ღვთის სიტყვის გაშლა, გახსნა ან იმ მოძღვრების გაცნობა, რომლის მიზანია „ადამიანთა ხსნა“, და რომელნიც გადმოცემულნი არიან ე. წ. „წმიდა წიგნებში“ და ინახება ეკლესიაში.

მქადაგებელი უპირველეს ყოვლისა მასწავლებელი უნდა იყოს — ამბობენ ეკლესიის მამები — მისგან მოითხოვენ სარწმუნოების ახსნას.

იმის მიხედვით თუ რა თვალსაზრისით ავითარებს ქადაგებას მქადაგებელი, გამოყოფენ ოთხ სახეობას:

1) ჰომილიას, ანუ ახსნითი საუბარი, რომლის უშუალო წყარო და მასალა არის ე. წ. „წმიდა წიგნები“ და რომლის მიზანია მათი ახსნა.

¹⁶ Kant, Kritik der Urtheilskraft, 1869, Berlin, გვ. 193—195.

¹⁷ Певницкий В. Ф., Церковное красноречие и его основные законы, 1908, გვ. 10.

2) სიტყვა, რომელიც თავის შინაარსს ღებულობს ეკლესიურად წელიწადიდან.

3) კატეხიზმური დამოძღვრება, ანუ სარწმუნოების, ზნეობრიობისა და ღვთისმსახურების ელემენტარული გაკვეთილები.

4) ქადაგება, რომელსაც პუბლიცისტიკასაც უწოდებენ, ეს უკანასკნელი თანამედროვეობის კითხვებს უპასუხებს და მისი ამოსავალი წერტილია თანამედროვეთა შეხედულებები, რომელნიც ხშირად „ჭეშმარიტებას“ სცილდებიან. მისი საგანია აგრეთვე თეორიული დაბნეულობა, საუკუნის ზნეობრივი სენი, რომელსაც ის განსჯის და წარმართავს სარწმუნოების გზით.

თავდაპირველად საუბარი სარწმუნოებრივ საკითხებზე წარმოებდა დიალოგური ფორმით, ხოლო II საუკუნიდან ეს უკანასკნელი ადგილს უთმობს მონოლოგიურ ფორმას.

ყოველგვარი რელიგიური სიტყვის აღმნიშვნელ ტერმინად იხმარება *ἑρμηνεία* (ნათელი, რაციონალური დამოძღვრება სწავლება).

ტერმინი ჰომილია გვხვდება: 1) კლიმენტი ალექსანდრიელთან, 2) ბიბლიაში (მოციქ. XXII, 26), ბ) აპოკალიპსი (XIII, 17), გ) 1 კორ. (X, 33), რომელიც წარმოადგენს ბერძენი პოეტის მენანდრეს ციტატას და აღნიშნავს, როგორც საუბარს საერთოდ, ისე საჯარო, საზოგადოებრივ სიტყვას, ე. ი. წარმართი ბერძნების ტერმინოლოგიაა. სპეციალისტთა დაკვირვებით ჰომეროსიც ხმარობს ამ ტერმინს. მასთან *ἑρμηνεία* ნიშნავს იყო კრებულში, წვეულებაზე, მეგობართ შორის.

სიტყვა ჰომილია, ბარსოვის დაკვირვებით, ქადაგებასთან დაკავშირებით განსაზღვრავს უპირველესად შინაგან და არა გარეგან მხარეს საგნისას. მეორე მხრივ სიტყვა ჰომილია გამოხატავს ქადაგების ყველაზე ძირითად თვისებას, — მის არა მხატვრობას, რის გამოც ფოტი ი. ოქროპირის ქადაგებებს არ ახსენებს ტერმინი *ῥητορική*-ით, არამედ უწოდებს ჰომილიებს.

ჰარნაკი *ἑρμηνεία*-ს თარგმნის, როგორც მონოლოგიურს და არა სასაუბროს, სიტყვას, როგორც მეტად თავდაჭერილსა და მნიშვნელოვანს, უაღრესად მაღალი საგნების შესახებ, რომლისთვისაც უცხოა ხელოვნურობა, რიტორიკულობა.

კლიმენტი ალექსანდრიელი ხმარობს აგრეთვე ტერმინს *ῥητορική*- ეს უკვე მაღალმხატვრული სიტყვის აღმნიშვნელია, იმავე მნიშვნელობით, როგორც იხმარება ანტიკურ პერიოდში.

ტერტულიანესთან ქადაგება აღინიშნება ტერმინით *alloutio* საუბარი. სპეციალისტები, ისევე როგორც „ეკლესიის მამები“

ქრისტიანული ქადაგების პირველ ნიმუშებს ბიბლიაში პოულობენ. თვით სახარება მთლიანად, თავისი შედგენილობით, ყველა საუბარი ქრისტესი მიჩნეულია ქადაგებად. თეოლოგებსა და სპეციალისტებს ქრისტეს მიერ წარმოთქმული ქადაგების არსებით მხარედ მიაჩნიათ ის, რომ არ არის არგუმენტაცია, რადგანაც მისი მოძღვრება აბსოლუტური ჭეშმარიტებაა და ამიტომ არ საჭიროებსო დებულების ჩამოყალიბებასა და შემდეგ მტკიცებას. ის არის მხოლოდ მსჯელობა, თხრობა. სრულყოფილი ჭეშმარიტება, მათი აზრით, არ შეიძლება იყოს არც პრობლემა, არც ჰიპოთეზა, ის შეიძლება იყოს მხოლოდ აქსიომაო. ეს არისო პრინციპული ხასიათი მისი ქადაგებისაო, ხოლო მისი ფორმალური მხარეები შემდეგია: ეგზეგეტიკური, იგავური, სენტენციონარული (გნომატიური), საუბრითი და მკაცრად—მონოლოგური.

პირველი მხარე ე. ი. პირველი ფორმალური ხერხი ქრისტემ აიღო რაბინებისაგანო. კერძოდ ის ხშირად დადიოდა სინაგოგაში (მთ. IV, 23; IX, 23, 35; XII, 9; XIII, 54; მარ. I, 21; VI, 2; ლუკ. IV, 15, 16, 44; XIII, 20) და სწავლობდა მათი წესის მიხედვით, რაც მდგომარეობდა იმაში, რომ ჯერ წაიკითხავდნენ გარკვეულ ადგილს თალმუდიდან ან წინასწარმეტყველთა წიგნიდან (სჯულის კანონიდან), შემდეგ იძლეოდნენ მის განმარტებას. ასევე ქრისტეც თავის სინაგოგურ სიტყვებში ჯერ წაიკითხავდა ძველი აღთქმის ტექსტს, ხოლო შემდეგ იძლეოდა მის განმარტებას. ასეთია მისი ქადაგება ნაზარეთის სინაგოგაში (ლუკ. IV, 11—22, ეგზეგეტიკურია მთ. V, 31—45; XII, 3,5; XV, 4,7; მარკ. I, 44; II—25; VII, 6) ა. შ.

ასევე ძველი აღთქმის წიგნებთანაა დაკავშირებული გენეტიურად ქრისტეს მიერ იგავებით საუბარი, ფორმა არაკებისა. ამ ხერხით ქრისტე იმიტომ სარგებლობდა, რომ როგორც საერთოდ აღმოსავლელი ხალხისათვის, ებრაელებისთვისაც სახეობრივობას, ხატოვნებასა და სიმბოლიზმს განსაკუთრებულად დიდი ზემოქმედებითი ძალა ჰქონდა. ამ ხერხით ყოველივე დებულება უფრო ადვილ ასათვისებელი, ნათელი იყო. იგავები განსაკუთრებით იპყრობდა მსმენელთა ყურადღებას, იგავები თვით აამოქმედებდნენ მსმენელთა გონებას მოძღვრების ასათვისებლად. დასასრულს, არაკი აჟუცილებელი იყო მაშინაც, როდესაც გამოთქმული იყო მეტად მწარე ჭეშმარიტება, გაკიცხვა, მხილება, ამ უკანასკნელთ არც მოისმენდნენ, რომ ისინი არაკებით არ ყოფილიყო შენიღბული.

მესამე მთავარი ფორმა ი. ქრისტეს ქადაგებისა არის სენტენციური ან გნომისტური, წარმოადგენს ძველი აღთქმის სწავლების იმ ტიპის სრულყოფილ განხორციელებას, რომლის ნიმუშებს წარმოადგენს სოლომონის იგავთა წიგნი (παραμύθε) და ზაქარის ძის იესოს სიბრძნე. ამავე ჯგუფს ეკუთვნის მოკლე დარიგება და მოძღვრებები, მაგალითად, ქრისტიანულ სიყვარულზე... (იოანე VI, 26—55; VII, 14—29; 37—39, XI, 25). ეს მოკლე დარიგებები წარმოადგენენ გადასვლას მკაცრი სენტენციური დარიგების ფორმიდან—საუბრის ფორმაზე, რომელშიაც მოძღვრება გადმოცემულია საუბრის სახით ქრისტესა და ამა თუ იმ პირს შორის, ეს უკანასკნელნი სვამენ კითხვას, ქრისტე კი პასუხობს, ასეთია საუბარი ნიკოდიმთან (იოანე III, 1—21), სამარიელთან (IV); მოწაფეებთან და ფარისევლებთან (იოანე VIII, 2—20, 31—53; IX, 19, 25—39).

შედარებით მცირერიცხოვანია მონოლოგიური სიტყვები ი. ქრისტესი. მათი შინაარსის გაერთიანება საგნის ერთიანობის საფუძველზე ხდება (მათე XXV, 32—46), მეტწილად კი სრულიადაც არ წარმოადგენენ საგნის ერთიანობას (მათე XXI—XX; იოანე IV, 31—38; V, 19—47; XIII—13).

ყველა ამ სიტყვას აქვს წინასწარმეტყველური ხასიათი და შეიცავს ერთი მხრივ, მომავლის განქვრეტას, მეორე მხრივ,— მკაცრ მხილებას.

თხრობის ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი სახისათვის ერთ-ერთი დამახასიათებელია, საერთოა ის, რომ მათში შეიმჩნევა თემატიზმის უქონლობა, ე. ი. არ არის წინასწარ გამიზნული ლოგიკური სქემა და გეგმა, რიტორიკული აგება თანმიმდევრულად, ერთი მთავარი აზრის მეთოდური გაშლა. ქრისტეს ყველაზე ვრცელი სიტყვებიც კი (ფარისევლთა წინააღმდეგ, გამომშვიდობება მოციქულებთან იოანეს სახარებაში) წარმოადგენს აზრებისა და გამონათქვამების წყებას, მცირე არგუმენტაციით, მაგრამ არ არის გაერთიანებული ერთ ლოგიკურ მთლიანობაში, არ მისდევენ ერთ-მეორეს უშუალო ასოციაციური იდეების თანმიმდევრობით, ასე რომ ყოველი გამონათქვამი წინასთან და მომდევნოსთან წარმოადგენს განსაკუთრებულ მთლიანობას და მათი ურთიერთკავშირი სრულიად გარეგნულია.

მეორე ნიშანდობლივ მხარედ სპეციალისტები მიიჩნევენ მას, რომ ქრისტეს მოძღვრება გადმოცემულია საუბრის სტილში, როგორც პასუხი კითხვებსა და მოთხოვნილებებზე და აქედან განვითარებით ყალიბდება მსოფლმხედველობა.

სპეციალისტები ჰომილეტიკის ხასიათისა და განვითარების წარმოდგენისას უპირველესად ეყრდნობიან ბიბლიურ წიგნებს და ამ უკანასკნელში ნახულობენ არა მარტო ქადაგების ნიშნებს, არამედ ქადაგების თეორიის ჩამომყალიბებლებს, ჰომილეტიკის თეორეტიკოსებს. ამ მხრივ ჰომილეტიკის თეორიის მთავარ ფუძემდებლად, ჰომილეტიკის არსისა და ხასიათის დაზღვევად აღიარებულია პავლე მოციქული. მის წერილებში გამოთქმული მოსაზრებები და შეხედულებები მიჩნეულია ჰომილეტიკის ხასიათისა და ბუნების ერთ-ერთ განმსაზღვრელ პირობად. სპეციალისტთა დაკვირვებით, პავლე მოციქულის სხვადასხვა წერილში გამოთქმულია მოსაზრებები ქადაგების ხასიათისა და საგნის შესახებ. მაგალითად, ტიმოთესადმი გაგზავნილ წერილებში პავლე მოციქული მიუთითებს თუ როგორ უნდა ასწავლო (მე-2 წერილი ტიმოთესადმი I, 13; III, 14; II, 1, 2, 16). სწავლება უნდა ეყრდნობოდეს „წმიდა წიგნებს“, ასევე ზნეობრივი დარიგებები—სახარებას და არა მოსეს კანონს, რადგანაც ეს უკანასკნელი განკუთვნილი იყო უვიცთა და დიაკონთების (პირველი წიგ. ტიმ. I, 9, 10), მქადაგებელი უნდა ეყრდნობოდეს ქრისტეს მოძღვრებას (1 ტიმ. IV, 8, 9; 2 ტიმ. I, 13; II, 17; ტიმ. II, 1; ტიმ. II, 7, 8); ქადაგებდეს სიყვარულსა და ქცევის გარკვეულ ნორმებს (1 ტიმ. I, 5; V, 5; 1 ტიმ. V, 1—4; ტიტე 1, 3—7; II 1—6), ქვრივის მოვალეობისა და ოჯახის წევრთა ურთიერთობის შესახებ (1 ტიმ. V, 4—8); მდიდართა შესახებ (1 ტიმ. VI, 17—19), მონათა შესახებ (1 ტიმ. VI, 1—2; ტიტ. II, 9—10), სახელწიფო სამსახურში მყოფთა შესახებ (ტიტ. III, 1—2); მოციქულთა წერილებში არის რჩევები და მოძღვრების, სწავლების მეთოდების, ხერხების შესახებ. პავლე მოციქული თავის პირველ წერილში კორინთელთა და ებრაელთა მიმართ აღნიშნავს, რომ მასწავლებლებმა ისე უნდა ააგონ გაკვეთილები, რომ მსმენელებმა კარგად აითვისონ: „და ჩე ძმანო, ვერ უძლე სიტყუად თქუენდა, ვითარცა სულიერთა, არამედ ვითარცა ჯორციელთა, ვითარცა ჩხლთა ქრისტეს მიერ.“

საჩე გასუ თქუენ, და არა საქმელი, რამეთუ არლა გეცლო, არამედ არცალა აწ გიძლავს“ (ა. კორინთელთა III, 1—2).

ანდა „და რამეთუ თანა-გედვა, რათამცა იყუენით მოძღუარეჲთა ამისგან, კუალად გიჭმსველა მოძღვრებაჲ თქუენ ასოთა რათმე დასაბამისა სიტყუათა ღმრთისათა; და იქმნენით მოქენე სძისა, და არა მტკიცისა საზრდელისა.“

რამეთუ ყოველი, რომელი მიიღებნ ს'ესა, უმეტარ არს სიტყუასა მას სიმართლისასა; რამეთუ ჩიჳლ არს (ებრაელთა IV, 12—13)“. საქირთა სერიოზულობა, სიდარბაისლე (2 ტიმ. I, 7—8; II, 1—4), სიმართლე: „და ნუ ერჩიედ ურიაებრთა ზღაპართა და მცნებასა კაცთასა, რომელნი გარემიქცეულ იყუნენ ქეშმარტებისაგან“ (ტიტე I, 14), ანდა „ჰქადაგე სიტყუაჲ, ზედაადეგ ჟამითი უჟაზოდ, ამხილე, შერისხენ და ნუგეშინის-ეც ყოველითა სულგრძელებითა მოძღურებითა“ (ბ. ტიმოთე IV, 2), აქვეა ხაზგასმული თავმდაბლობა, როგორც მქადაგებლის უცილო თვისებები.

მიუღებელია მალალთარდოვანი სიტყვები: „რამეთუ ეგე ვითარნი იგი უფალსა ჩუშნსა იესუ ქრისტესა არა ჰმონობენ, არამედ თჳსსა მუცელსა, და ტკბილად მეტყუალებითა მით და კურთხევითა აცთუნიან გულნი უმანკოთანი“ (რომაელთა XVI, 18), ხოლო ტიტესადმი გაგზავნილ წერილში განსაზღვრავს სწავლების სახეებს: „ამას ეტყუოდე და ნუგეშინის—ჰსცემდე და ამხილებდ ყოველითა ბრძანებითა, ნუმცა ვინ 'მეურაცხ-გყოფს შენ“ (ტიტ. II, 15). აქ სამი სახეა ჩამოყალიბებული: ა) სიტყვა, რაც ნიშნავს ეკლესიის მოძღვრების პოზიტიურად და უბრალოდ თხრობას ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ქრისტიანული წესის შესახებ.

ბ) ნუგეშინისცემა—დარწმუნება, დაბეჯითებით მოთხოვნა მოვალეობის (υπακοή) შესრულებისა, მოძღვრების განხორციელებისა.

გ) მხილება-აღნიშვნა, მითითება წესის დარღვევისა და ამის გაშლ. გაკიცხვა. პავლე მოციქულის შესყდულებებზე დაყრდნობით ჰომილეტიკის ერთ-ერთმა თეორეტიკოსმა გიპერიმ ჩამოაყალიბა ქადაგების ხუთი სახეობა:

1. სწავლებითი (διδασκαλίας),
2. მხილებითი (ἐλέγχισ),
3. დამრიგებლობითი ანუ აღმზრდელობითი (παιδείσις),
4. გამოსწორებლობითი (ἐπανορθωσις),
5. ნუგეშისმცემლობითი (παράκλησις).

როგორც ვხედავთ, პავლე მოციქულის წიგნებში საკმაოდ საყურადღებო მოსაზრებებია გამოთქმული ქადაგების ხასიათის შესახებ. არა მარტო პავლე მოციქულის, არამედ ბიბლიის სხვადასხვა, როგორც ძველი, ისე ახალი აღთქმის წიგნებში ვკითხულობთ გამონათქვამებს ქადაგების ამა თუ იმ საკითხზე. მაგალითად, ეზეკიელის წიგნში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ ქადაგება, მჭევრმეტყველება არ უნდა იყოს თვითმიზნური:

და შენ, ძეო კაცისაო, ძენი ერისა შენისანი მომზარებენ შენთვის კეთილთათანა და ბქეთა წინა სახლთასა, და ეზრახებიან კაცადი მოყუასსა თუსსა და კაცადი ძმასა თუსსა მეტყუელნი, შეგვკრბეთ და ვისმინოთ, რაჲ არს სიტყუა გამომაველი უფლისაგან და მოვლენ შენდა ვითარცა შემოკრბების ერი და დასხდენ წინაშე შენსა ერი ჩემი, და ისმენენ სიტყუათა შენთა და არა ჰყოფენ მათ, რამეთუ სიცრუეჲ პირთა შინა მათთა და კუალსა მას უსჯულოებისა და ბილწობისასა შეუდგენ გულნი მათნი. და შენ ექმენ მათ ვითარცა ჳმა იგი სახიობისა და ჳმა ნესტუსა მის, და ეამოდეს სიტყუა შენი, და არა ჰყონ. (ეზექ. 33, 30—32) (რუსულში უფრო მკვეთრად არის ეს: „[И вот ты для них—как заставный певец с приятным голосом и хорошо играющий; они слушают слова твои, но не исполняют их“]). ასეთი თვითმიზნურობა მჭევრ-მეტყველებაში, განსაკუთრებით ეკლესიაში, უარყოფით მოვლენად ითვლება, რადგან მსმენელს იპყრობს ის, თუ როგორ ლაპარაკობს, და არა ის, თუ რას ლაპარაკობს. გრიგოლ ღვთისმეტყველი მწუხარებით აღნიშნავს, რომ ბევრი ეკლესიაში მიდის რათა დაიტკბოს სმენა და მიიღოს სიამოვნებაო. ი. ოქროპირის თქმით: ბევრი მქადაგებელს უსმენს არა სარგებლობისათვის, არამედ გართობისათვის, და იგივე განწყობილება და მოთხოვნილება აქვთ, როგორც ტრაგიკული პოეტის მოსმენის, ანდა ცირკში თამაშის ჳვრეტის დროს¹⁸. გრ. ღვთისმეტყველი თავის თავის შესახებ ამბობს, რომ ის „не из числа красноречивых, похищающих благосклонность ласкательством“ და ამასთანავე წუხს, რომ ბევრი მქადაგებელი: „Много способных к этому ласкательству... Эти люди не наше благочестие, которое просто и чуждо искусственности, обратили в искусственное и в какой-то новый род упражнения, перенесенный с торожницъ во святилище и с зрелища в недоступное взорам многих тайноводство“¹⁹.

საგულისხმოა გრიგოლ Двоеслов-ის შენიშვნა, რომ ეკლესიის მტერია ის, ვინც ცდილობს, თუნდაც კერძო საშუალებებით, გახდეს ეკლესიისათვის საყვარელი, ნაცვლად იმისა, რომ ქრისტე გახადოს ხალხისათვის საყვარელი. ეს იქნებოდა იგივე, რომ რომელიმე ყმას, რომელსაც შეყვარებულმა გამოატანა სარძლოსთან

¹⁸ Златоуст И., Слово о священстве, V гл., 1.

¹⁹ Богослов Г., 36-е слово о себе самом, Твор. отц. церк. в рус. пер., т. II, гл. 201.

სახუქარი, განეზრახა, რათა სარძლო თვით მოეხიბლა და საკუთარი თავისადმი განეწყო. მქადაგებელი აღარ ემსახურება ჭეშმარიტებას, როდესაც ის ცდილობს თავი მოაწონოს ხალხს.

მქადაგებლის სიტყვები არ უნდა იყოს განყენებული, მშრალი, არამედ ის უშუალოდ უნდა უკავშირდებოდეს სინამდვილეს, ცხოვრებას, აღნიშნავს გრ. ლეთისმეტყველი. მქადაგებლები ხშირად კმაყოფილდებიან ზოგადი აზრებით და გვთავაზობენ სიტყვებს, თუმცა ჭეშმარიტსა და წმიდას თავიანთი შინაარსით, მაგრამ თავისი განყენებული შინაარსით ეხებიან, შეეფარდებიან ყველაფერს, მაგრამ კონკრეტულად არაფერს. ასეთი სიტყვები ჩვეულებრივ მსმენელის სულზე ზედაპირულად სრიალებს, მაგრამ არ ჩაიბეჭდება გულში და იბნევიან ჰაერში, არ იწვევენ მოქმედების მოთხოვნილებას. ცოტას ნიშნავს სიტყვა: ნუ შეცოდებთ, ანდა იყავით კეთილმოქმედნი, რომლის მსგავსი გამოთქმები შეადგენენ ხშირად ქადაგების შინაარსს; ამ კეთილ ზოგად გაკვეთილს უნდა მიეცეს განსაზღვრული ფორმა, ის უნდა იქნეს მიმართულება მიცემული, უნდა უპასუხებდეს გარემოებას, მსმენელის განწყობილებასა და მოთხოვნილებას. აქედან, მქადაგებლისაგან საჭიროა განსაკუთრებული ცდა და უნარი, რომ მის მიერ გამოთქმულ დარიგებებს ჰქონდეს სასიცოცხლო ძალა, და განყენებული სფეროდან გადავიყვანოთ პრაქტიკულ სფეროში.

თუ მქადაგებლის გული იმ ხალხისადმი სიყვარულითაა გამსჭვალული, რომელთაც ის უქადაგებს, მაშინ ის შევა ცოცხალ და უშუალო ურთიერთობაში ამ ხალხთან. მქადაგებელი თანაგრძნობით მოეპყრობა ხალხს, გაიგებს მის შეხედულებებს, მის უსწებრივ მდგომარეობას, მთელი თავისი ნაკლოვანებით, მისი გონებრივი განვითარების დონეს და მისი სულიერი ცხოვრების მიმართულებას. ეს ცოდნა კი აუცილებელია, ამ ცოდნის გარეშე მქადაგებლის სიტყვები არ იქნება მახვილი, არამედ ზოგადი და განყენებული. ამ ცოდნის გარეშე მან შეიძლება მსმენელებს არ მიაწოდოს ის, რაც საჭიროა და ილაპარაკოს იმ ტონითა და სტილით, რაც მსმენელისათვის იქნება უჩვეულო და ძნელად ასათვისებელი.

მაგრამ ზოგიერთ შემთხვევაში ეკლესიის თვალსაზრისით ქადაგებებში ცხოვრებისეული საკითხებით გატაცებამ მეორე უკიდურესობას მიაღწია, დაივიწყეს მთავარი ამოცანა—ქრისტიანული მოძღვრება, და ეკლესიის კათედრიდან ისმოდა დარიგებები ყოფით საკითხებზე. ამ მხრივ განსაკუთრებით გამოირჩეოდნენ პროტესტანტები გერმანიაში. ევდემონისტური ფილოსოფიის ზეგავ-

ლენით ისინი ზრუნავდნენ ადამიანის ამქვეყნიურ კეთილმდგომარეობასა და ზნეობაზე. ისინი საუბრობდნენ სასოფლო-საწიგურეო და მედიცინის საკითხებზე, რომლებიც ეხებოდა ადამიანის ჯანმრთელობას,—მაგ., ყვავილის საწინააღმდეგო აცრას; საგნების შესახებ, რომლებიც ეხებოდნენ მოქალაქეობრიობას, საზოგადოებრივ წესრიგს, სიყვარულს, ადამიანთა ურთიერთობას და სხვა...

მქადაგებელმა ქადაგების საგანი უნდა დაუკავშიროს ცხოვრებას, სინამდვილეს, მაგრამ მისთვის მთავარია იცოდეს თვით ქრისტიანული მოძღვრება. ნეტარ ავგუსტინეს „წმიდა წიგნების“ ცოდნა მიაჩნია მთავარ პირობად ქადაგების წარმატებისათვის. „Мудро гонорит человек тем более или менее, чем более или менее оказал. он истинных успехов в познании священного писания, т. е. не в одном только чтении и затверживании одного на память, но вместе в добром разумении и в тщательном изыскании смысла его...“

Чем беднее видит проповедник самого себя в отношении к собственным дарованиям, тем нужнее ему обогащаться знанием слова божия, дабы, то что он говорит своими словами слабо, подкреплять силою писания“²⁰. დიდმა მქადაგებლებმა — ბასილ დიდმა, გ. ლეთისმეტყველმა, ი. ოქროაირმა შესანიშნავად იცოდნენ არა მარტო საღვთო წიგნები, არამედ დიდი განათლება მიიღეს თანამედროვე საერო მწერლობაში და მათ ხშირად იყენებდნენ როგორც საღვთისმეტყველო, ისე მქადაგებლურ არაქტიკაში. ბასილ დიდმა დაწერა კიდევ საგანგებო თხზულება — „სიტყვა ყრმათა მიმართ, თუ როგორ გამოიყენონ წარმატებული (საერო) თხზულებები“, რომელშიც ამტკიცებს, რომ გარეშე მწერალთა შესწავლა არ არის სარგებლობას მოკლებული, თუ ნათგონიერულად გამოიყენებ.

ერაზმ როტერდამელი თავის ჰომილეტიკაში, ლაპარაკობს რა ორატორის აღზრდაზე, აღნიშნავს, რომ „წმიდა მამათა“ გვერდით აუცილებლად უნდა შევისწავლოთ — დემოსთენი და ციკერონი, პლატონი, არისტოტელე, ლიბანიუსი, ტაციტი, სენეკა, პლუტარქი და სხვები. რასაკვირველია, ამ უკანასკნელთა რაააოვენი მქადაგებელმა უნდა გამოიყენოს განსაკუთრებული სიკრთბილით და მათ არ უნდა მისცეს ის მნიშვნელობა, რასაც აძლევს „წმიდა მამების“ ნააზრევს.

²⁰ Христианская наука. блаж. Августина. Кн. IV, гл. 7—8. Киев, 1835, гл. 249—250.

ნეტარი ავგუსტინე, აყალიბებს რა მქადაგებლის წესებს, რომ „წმიდა წიგნებში“ წარმოდგენილია აშკარა კვალი მჭევრმეტყველებისა, იძლევა რჩევას, რომ მათში ვისწავლოთ არა მარტო სიბრძნე, არამედ მჭევრმეტყველებაც: „Может быть, кто-нибудь спросит: писатели священных книг мудрыми ли должны быть названы или вместе и красноречивыми? Там, где они писатели понятны для меня, там для меня ничего не может быть не только мудрее их, но и красноречивее...“

Соввершенство языка, общее сим мужкам с языческими ораторами и поэтами, само о меня, можно сказать, не слишком удивляет. Напротив, я тому наиболее удивляюсь и изумляюсь, как священные писатели, при своем особом и высшем роде впитанств, так искусно умели употреблять наше человеческое красноречие, что оно и находится у них все вполне, и между тем не выказывается явно: ибо им не надлежало ни отвергать красноречия человеческого, ни тщеславиться им. Если людям, знакомым с наукою, в некоторых местах писания представляются явные следы красноречия человеческого, то в сих местах говорится о таких предметах, что слова, выражающие предметы, кажутся не от писателя придуманными, а добровольно из сущности предметов родившимися. Читая их, невольно думаешь, что здесь одна простая мудрость исходит из обители своей, то есть из груди мудреца, а красноречие следует за нею как неотлучная раба, не будучи несколько звана к ней²¹. ავგუსტინეს მტკიცებით ქადაგებაში ფორმისეული ნახე მეორადია. უნდა ითქვას, რომ ეკლესიის წამები ამ შემთხვევაში არავითარ ორიგინალურ დებულეზას და ისიც ნხოლოდ ქადაგებისათვის დამახასიათებელს არ აყენებენ. საქმე ისაა, რომ საერთო ხასიათის მჭევრმეტყველურ ხელშეწყობაშია ც მეორად (მაგრამ საქაო მნიშვნელოვან) ფაქტორადაა აღიარებული ფორმალური ნხარეები.

ქადაგების ისტორიაში ხშირია შემთხვევა, როდესაც მქადაგებლის საგანია ერთი რომელიმე ფაქტი, მაგრამ ის ყურადღებას ამახვილებს ამ ფაქტთან დაკავშირებულ მოვლენასთან. მაგალითად, ი. ოქროპირი გაოგებების მოთხროვილების მიხედვით აღდგომის დღესასწაულზე ლაპარაკობს არა მარტო აღდგომის შესახებ, არამედ სიმთვრალის შესახებ, უკანასკნელზე გაცილებით მეტს, ვიდრე პირველზე. ასევე ბასილ დიდის

²¹ Христианская наука, кн. IV, гл. 9 და 10.

ცნობილი სიტყვა მემთვრალეობაზე ნათქვამია აღდგომის დღესასწაულზე, იმასთან დაკავშირებით, რომ ამ დღესასწაულს მოყვება ხოლმე მრავალი ურიგო ქცევა. ასეთი თითქოს და გადახვევა ძირითად თემიდან არამცთუ ნაკლია ქადაგებისათვის, არამედ ზოგჯერ აუცილებელიცაა. თუ მქადაგებელი თავის თემის შერჩევისას მისდევს მხოლოდ „წმიდა წიგნების“ ტექსტს, ანდა ეკლესიურ წელიწადს, მაშინ შეიძლება მხედველობიდან გამოორჩეს ცხოვრებისეული მოვლენები, რომელნიც მისგან მოითხოვენ გაშუქებასა და გამოსწორებას და მის სიტყვაში, მიუხედავად ბიბლიური წყაროების ღრმა ცოდნისა და მრავალფეროვნად გაშუქებისა, შეიძლება იგრძნობოდეს მნიშვნელოვანი ხარვეზი. მაგრამ ამ უკანასკნელ, ე. ი. ცხოვრებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე მსჯელობა უნდა იყოს მეტად ზომიერი და, რაც მთავარია, სარწმუნოების პრინციპებთან დაქვემდებარებული.

ჰეშმარიტად ეკლესიურ-ბიბლიური სული რომ მიეცეს ქადაგებას, ამისათვის საჭიროა სარწმუნოებრივი სულის გრძნობა და განსაკუთრებული ტონი, თეოლოგების მტკიცებით ორივე ეს არ ჩამოყალიბდება ლოგიკური ცნებებით, რომ ჩვენ ისინი დავახარისხოთ და სახელმძღვანელო გავხადოთ, მაგრამ ისინი გამომუშავდებიან მხოლოდ და მხოლოდ გულწრფელი, შინაგანი რწმენით. აუცილებელია აგრეთვე მქადაგებლისათვის ბიბლიურობა და ეკლესიურობა. მქადაგებელის ძირითადი საყრდენი უნდა იყოს ბიბლიური წიგნები.

ხშირად ისმის საკითხი, შეიძლება თუ არა ერთსა და იმავე საკითხზე განმეორებით საუბარი. ამ კითხვაზე დადებითად სცემენ პასუხს. ერთსა და იმავე საკითხზე, მით უფრო თუ ის ზნეობრივ ნაკლს შეეხება, მრავალგზის უნდა იმსჯელო და იქამდე, ვიდრე არ მიაღწევ მიზანსო—მსმენელთა ზნეობრივ დახვეწას. მაგალითად, ი. ოქროპირი ბაზს უსვამს, რომ ის ერთსა და იმავე საკითხს მრავალგზის შეეხო: „Хотя я вчера и третьего дня говорил Вам об этом предмете (избежании клятвы), однако не перестану и сегодня, и завтра, и послезавтра внушать то же. Не перестану, пока не увижу, что вы исправляетесь. Если уже преступающие закон не имеют стыда, тем более мы, внушающие не преступать закона, не должны стыдиться постоянного увещания об одном и том же.“

Постоянное напоминание об одином и том же законе не от говорящего, но от слушающих, которые требуют непрерывного наставления в простых и удобоисполнимых делах²².

ერთისა და იმავე საკითხისადმი მრავალგზის დაბრუნების მიზანი მდგომარეობს იმაში, რომ მქადაგებელმა ზეგავლენა მოახდინოს მსმენელებზე. შთაბეჭდოს მასში ის, რის დანერგვაც უნდა, ამიტომ საჭიროა, რომ მისი ქადაგება იყოს პოპულარული ხასიათისა. მქადაგებელმა ეკლესიის კათედრიდან საკამათო და რთული თეოლოგიური საკითხების გარჩევისაგან თავი უნდა შეიკავოს. მაგრამ პოპულარობისათვის მარტო ეს არ არის საკმარისი.

მქადაგებელის სიტყვა არ იქნება პოპულარული თუ ის ისაუბრებს მშრალად, განყენებული ცნებებით. ასეთი სახის მსჯელობა ხალხზე ნაკლები ზემოქმედების მომხდენია. მთავარია წარმოსახვის თვალნათლივობა და აზრის განვითარების ხერხი.

მქადაგებელი სასურველ შედეგს მაშინ აღწევს, როდესაც განყენებული მსჯელობის ნაცვლად საგანს ან მოვლენას გამოხატავს იმ კერძო ხასიათში, რომელიც ადვილი ასათვისებელია მსმენელთა საერთო დონისათვის მოცემულ შემთხვევაში. ცხოვრება და მისი მოვლენები უნდა იყოს ის საწყისი, საგანი, რასაც უნდა დაესახოს მქადაგებელი, რათა გასაგები გახადოს ქრისტიანული მოძღვრების ესა თუ ის პრინციპები.

ჰომილეთიკის ერთ-ერთი თეორეტიკოსი შოტი აღნიშნავს, რომ პოპულარობის კანონს ჩვენ მაშინ ვიცავთ, როდესაც ზოგადს წარმოვადგენთ კერძო მოვლენაში და ძირითადი დებულება გამოვვაქვს ფაქტებსა და მაგალითებში. ამ ფაქტებს, მაგალითებს კი ვსესხულობთ ადამიანთათვის ახლობელი და ნაცნობი სფეროდან.

ხალხისათვის ადვილი გასაგები ქადაგება გულისხმობს იმას, რომ ქადაგება გათვალისწინებული იყოს სწორედ მოცემული ხალხისათვის. ამფიტეატროვი აღნიშნავს, რომ რუსი მქადაგებლების ქადაგებები უნდა იყოს სწორედ რუსული, განსხვავებული სხვა ერის ქადაგებისაგანო. ყველა ერს როდი აქვს ერთი და იგივე სული, ხასიათი, გემოვნება და ჩვევა, ნიჭი და მისწრაფებები, სიკეთე და ცოდვები, ამიტომ ქადაგებებიც მათ მიმართ განსხვავებული უნდა იყოს.

პოპულარული ქადაგების ნიშნად ქრისტეს მიერ ჩამოყალიბებული სტილის ქადაგებას ასახელებენ, იმის ნაცვლად, რომ მო-

²² Златоуст И., Беседа о статуях. 5 и 7. Твор. И. Злат., т. II, кн. 1, гл. 80.

ძღვრება გადასცეს მეცნიერული მსჯელობით, ქრისტე წარმოგვიდგენსო მაგალითებს, მოჰყავსო ნიმუშები და სხვადასხვა შედარებები და ეს შედარებები, ნიმუშები იმ საგანთა სფეროდან, რომელიც ახლო და გასაგებია ხალხისათვის.

პოპულარობის აუცილებელი პირობაა გარეგანი ფორმა, ქადაგების ენობრივი მხარე. ნეტარი ავგუსტინე აღნიშნავს, რომ მქადაგებლის მთავარი მიზანი უნდა იყოს, რათა მისი ნათქვამი გახდეს გასაგები ყველაზე შეზღუდული ადამიანისათვისაც კი. თუ გაუგებრობა გამოწვეულია არა ჩვენი სიტყვებით, არამედ საგნის სირთულით, მაშინ ამ საგანზე სულ ნუ ვილაპარაკებთ. თუ ჩვენ კარგად ვართ ჩაწვდენილი საგნის არსში, მაშინ უნდა ვიხმაროთ ყოველი ღონე, რათა ის სხვისთვისაც გასაგები გავხადოთ.

მქადაგებელი უნდა ერიდებოდეს გრძელ პერიოდებს, მრავალწევრა წინადადებებს, უცხოურ სიტყვებს. ერიდოს აგრეთვე მეცნიერულ სტილს, ტერმინების ხმარებას, უნდა ილაპარაკოს სადად. აზრი და გრძნობა უნდა გამოიხატებოდეს ბუნებრივად, ძალდაუტანებლად. ის უნდა მსჯელობდეს, როგორც შეფერის განათლებულ ადამიანს. ეს უკანასკნელი ყურადსაღებია. როდესაც ქადაგებაში თხოულობენ სისადავეს, ეს არ ნიშნავს უბრალოებას. სისადავე ქადაგებაში უნდა იყოს სუფთა და თავდაქერილი, მასში არაფერი არ უნდა იყოს ვულგარული და დამდაბლებული. მქადაგებელი არ უნდა ლაპარაკობდეს „მდაბიოთა“ ენით. პოპულარობა სრულიადაც არ ნიშნავს სიმდარეს. ეიბერის თქმით, მქადაგებელი უნდა იყოს პოპულარული, მაგრამ ამავე დროს ამაღლებული. ქადაგებაში მთავარი მაიხც არის ბიბლიური ენის დაცვა. არა მარტო მართლმადიდებლები ან კათოლიკები, არამედ პროტესტანტებიც კი, რომელნიც შედარებით თავისუფლად ექცეოდნენ ეკლესიის მოთხოვნილებებს, საჭიროდ სცნობდნენ ქადაგებისას „ბიბლიური ენის“ დაცვას. ეს კი ნიშნავს, რომ მქადაგებელმა თავისი ენა, გამოთქმის სტილი, სახეები უნდა შეუფარდოს ე. წ. „წმიდა წიგნების“ სტილს, სახეებს. მეტად მნიშვნელოვანი საკითხი ჰომილეტიკაში (არა მარტო ჰომილეტიკაში, არამედ ქრისტიანულ მწერლობაშიც) არის შემდეგი: აქვს თუ არა მქადაგებელს უფლება ისარგებლოს სხვისი ქადაგებებით და თავისის ნაცვლად მიაწოდოს მსმენელს ქადაგება სხვა ცნობილი მქადაგებლისა—სრულიად გადაუკეთებლად, თუ შემოკლებული. ამაზე არ შეიძლება პირდაპირ უარყოფითი პასუხის გაცემა.

ნეტარი ავგუსტინე ამბობდა: „Есть люди, которые могут хорошо произносить проповеди, но не могут выдумывать того,

что произнести, не могут сами писать проповедей. В таком случае нет греха и бесчестия заимствовать у других мудро и красноречиво написанные поучения, выучивать их на память и предлагать народу.

Проповедники сказывающие чужие поучения отнюдь не должны приходить в смущение от гласа пророка Иеремии, через него бог обличал тех, „которые крадут слова Бога друг у друга“ (Иерем. XXIII, 30), ибо крадет тот, кто похищает чужое, а слова божие не есть чужое для тех, кои повинуются богу...

Если добрые христианские наставники сужают свои сочинения добрым же проповедникам, то здесь оба,—и сочинители и сказатели,—проповедают свое, а не чужое; поелику у обоих у них и бог свой, кому принадлежит то, что они проповедают, и сочинения чужия делаются своими для тех, кои не могли сочинить своих, живут чинно, по чужим сочинениям²³.

რამდენიმე საუკუნის შემდეგ გუმბერტ რომანელმა განავითარა იგივე აზრი: ზოგიერთ მქადაგებელს, რომელსაც არ შესწევს უნარი საკუთარი ქადაგების შეთხზვისა, ეუხერხულება ისარგებლოს იმით, რაც იყო სხვის მიერ თქმული და ამბობს მხოლოდ მას, რასაც თვით იგონებს. ესენი გვანან მათ, რომელნიც სხვა პურს არ იძლევიან გარდა საკუთარი გამონცხვარისა. მოჰყავს ერთი ეპიზოდი: პაპა ინოკენტი, ლატერანიის კრების ერთ-ერთ დიდ დღესასწაულზე ქადაგებას წარმოთქვამდა. მის გვერდით იყო ადამიანი, რომელსაც ხელში ჰქონდა გრიგოლის საუბარი ამავე დღესასწაულზე. პაპა სიტყვა-სიტყვით ყველასთვის გასაგები ენით გადმოსცემდა მას, რაც გრიგოლთან დაწერილი იყო ლათინურ ენაზე. რადგანაც ქადაგება არ ახსოვდა ზეპირად, ამიტომ გვერდზე მდგომს ეკითხებოდა, თუ რა ეწერა გრიგოლს. ქადაგების კითხვის გათავების შემდეგ ჰკითხეს პაპს, რატომ მოიქცა ის ასე, როდესაც მას შეეძლო ბევრი რამ საკუთარი ეთქვა. მან უპასუხა—ამით მე გავკიცხე ისინი, რომელთაც ეთაკილებათ სხვისი ნათქვამის გამეორებაო.

ჰომილეტიკის ისტორიაში გამოთქმულია მეორე შეხედულება, რომლის მიხედვითაც მქადაგებელი უნდა ქმნიდეს საკუთარს,

²³ Блаж. Августин, Христианская наука, кн. IV, гл. 62, гл. 350—353.

რომელშიაც გამოვლინდება როგორც პირადი გრძნობა და რწმენა, ისე გათვალისწინებული იქნება მსმენელთა მოთხოვნილებების ყველა დეტალი, მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში.

როგორც პირველ, ისე მით უფრო მეორე შემთხვევაში მქადაგებელმა ქადაგებისას აუცილებელია გამოავლინოს თავისი პიროვნება. პეენიციკი აღნიშნავს, რომ ქრისტეს მოძღვრება, მართალია, ზეციდან შთაენერგება მქადაგებელს და მისი საშუალებით ეუწყება მსმენელს, მაგრამ მქადაგებელი არ არის „Мертвый орган, через который механически передается народу слово спасения, а живой свидетель истины, признавший на служение ближним своим. Истина, им возвещаемая, должна пройти через горнило его духа, так сказать, расплавиться в лаборатории его сердца, и явиться перед слушателями не в мертвом или сухом виде, но согретая его дыханием, как живое слово его убеждения“²⁴.

ამრიგად, ჩვენ შევეცადეთ ზოგად შტრიხებში ჩამოგვეყალიბებინა ქადაგების ბუნება, მისი ნიშანდობლივობა. ამჯერად განვიხილავთ თუ როგორ იცავს ამ პრინციპებს ქართველი მქადაგებელი.

*

ქართული ჰომილეთიკის ჩანასახი მოცემულია ქართულ აგიოგრაფიულ ძეგლებში. იოანე საბანისძე, ისევე როგორც გიორგი მთაწმინდელი, დიდი ნიჭის მქვერმეტყველია. მათი სახით ქართულმა ჰომილეთიკამ განვითარების გარკვეულ საფეხურს მიაღწია, მაგრამ ისინი არ იყვნენ პროფესიონალი მქადაგებლები. მქადაგებლის ტიტული ეკუთვნის ქართული სიტყვის დიდ ოსტატს იოანე ბოლნელს.

ჩვენამდე არ მოუღწევია იოანე ბოლნელის სხვა ხასიათის თხზულებებს და ამიტომ ვერაფერს ვიტყვით მისი მოღვაწეობის შესახებ მწერლობის სხვა ეანრში, მაგრამ როგორც ჰომილეთიკოსს მას დიდი ავტორიტეტი მოუპოვებია თანამედროვეთა შორის და ქართული მწერლობის ისტორიის მთელ მანძილზე მისი სახელი დიდი მოკრძალებითა და პატივისცემით წარმოითქმოდა ქართველ მწერალთა მიერ. და დღესაც, XX საუკუნის მოქალაქეს აოცებს და ხიბლავს ამ შესანიშნავი მქვერმეტყველის სიტყვის ძალა.

თანამედროვეთათვის ი. ბოლნელის ქადაგებები შინაარსობრივად ნაკლებ საინტერესოა, ისინი ვიწრო რელიგიურ ხასიათს

²⁴ Певницкий В. Ф., დასახ. შრომა, გვ. 75.

ატარებენ, კერძოდ, ყოველი მათგანი მიძღვნილია სახარების ამა თუ იმ ადგილის განმარტებისადმი. როგორც აკად. კ. კეკელიძე აღნიშნავს: „იოანე ბოლნელის ქადაგებანი რამდენადმე იოანე ოქროპირის ქადაგებებს უახლოვდება თავისი ზოგადი ხასიათით. ეს ქადაგებები წარმოადგენს სახარების ტექსტის განმარტებას მსგავსად ოქროპირისა; განმარტებულია, უმეტეს ნაწილად, „დასაწყისი“ ლუკასა და მათეს სახარებიდან, რომელიც ამა თუ იმ კვირიაკეს იკითხება საეკლესიო კალენდარით. იოანეს ჰომილეტიკურ-ეგზეგეტიკური მეთოდი, როგორც იოანე ოქროპირისა, არის ალევგორიული, მორალური და, ზოგიერთ შემთხვევაში, ფილოლოგიური“²⁵.

ბოლნელის შემოქმედებაში თავი ვერ იჩინა იმდროინდელმა ქართულმა სინამდვილემ, ის არ ეხება თანამედროვეთა საკიბო-როტო საკითხებს, ეს იქნება ეროვნული, სოციალური თუ ყოფითი სფერო. მისი ქადაგებების საშუალებით ძნელია წარმოვიდგინოთ იმდროინდელი საქართველოს სოციალურ-პოლიტიკური ვითარება, ეროვნული ინტერესები და მისწრაფებები, კულტურულ-საზოგადოებრივი ცხოვრება. მაგრამ მიუხედავად ასეთი უკიდურესად რელიგიური ხასიათისა, იოანე ბოლნელი მაინც ახერხებს სარწმუნოებრივ ჩარჩოებს მიღმა ეთიკის სფეროში დამოძღვრებების მოცემას, სახარებიდან ის იღებს ერთგვარ პირველ საწყისს და შემდეგ განზოგადების სახით იძლევა შეგონებებს მორალის სფეროში.

ჩვენთვის იოანე ბოლნელის ქადაგებები უაღრესად ძვირუა-სია, როგორც გამოვლენა სიტყვის მაღალი კულტურისა, ქართული და არა მარტო ქართული, მჭევრმეტყველური ხელოვნების ბრწყინვალე ნიმუშისა. ეს უკანასკნელი თვისებები არ ვლინდება მხოლოდ გამოსახვის ფორმალურ მხარეში, არამედ ის წარმოგვიდგება როგორც შინაარსისა და ფორმის ჰარმონიული შერწყმა და ამიტომ იოანე ბოლნელის შემოქმედების ღირსებაში წვდომისათვის საჭიროა, მისი ქადაგებების რელიგიური ხასიათის მიუხედავად, სწორედ თვით ბოლნელისა და მის მსწენელთა თვალსაზრისიდან განჭვრეტა, თუ როგორ ახერხებს ის გარკვეული იდეის განვითარებას. იოანე ბოლნელის ქადაგებების შეფასებისას უნდა დავიცვათ ისტორიზმის პრინციპი. უნდა გვახსოვდეს, რომ იმ დროისათვის ქრისტიანული რწმენა რეალობა იყო, ქეშმარიტებას მასში პოულობდ-

²⁵ კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. 1, 1960 წ. გვ. 183.

ნენ და ორატორის, მქადაგებლის მხატვრული ხერხი, გამოსახვითი საშუალებები ემსახურებოდნენ ამ ჭეშმარიტების გამოვლინებას. ამიტომ ი. ბოლნელის მჭევრმეტყველური ოსტატობის გარკვევისათვის აუცილებელია გავითვალისწინოთ ის იდეური შინაარსი, რომლის გახსნას ისახავდა მიზნად მის მიერ გამოყენებული მხატვრული ხერხები, ანუ ეს უკანასკნელნი რამდენად შეესატყვისებოდნენ ქადაგებათა დედააზრს.

დღეს ჩვენ იოანე ბოლნელი გვიზიდავს და გვხიბლავს არა თავისი იდეური მიზანსწრაფვით, არამედ როგორც შესანიშნავი მჭევრმეტყველი და ამ თვალსაზრისით მისი თხზულებათა შესწავლისათვის საჭიროა გავარკვიოთ, თუ როგორ გადმოგვცემს ეს შესანიშნავი მქადაგებელი გარკვეულ იდეას, როგორ შლის, რაშია მისი არგუმენტაციის ძალა, როგორ ავითარებს თხრობას და, საერთოდ, რა ორატორული ხერხებით, რა მხატვრული საშუალებებით ახერხებს მსმენელებსა და მკითხველებზე ზემოქმედებას.

იოანე ბოლნელის ქადაგებები, როგორც აღვნიშნეთ, წარმოადგენენ სახარების ამა თუ იმ ტექსტის განმარტებას, პოპულარიზაციას. მაგრამ ქართველი მქადაგებელი არ კმაყოფილდება მხოლოდ ტექსტის მშრალი ინტერპრეტაციით, იქ წარმოთქვამს მჭევრმეტყველურ სიტყვას და მსმენელების ყურადღებას იპყრობს მალალ-მხატვრული მეტყველებით, თხრობას ავითარებს მიმზიდველად და ყველასათვის ადვილასათვისებლად. თუ როგორ შლის თხრობას ი. ბოლნელი, ამის საილუსტრაციოდ შევჩერდებით ერთ-ერთ ქადაგებაზე, რომელიც წარმოადგენს თარგმანებას სახარების ცნობილი ეპიზოდისას — „სიმონ ფარისეველი და დედაკაცი სიძესა“.

აღნიშნული ეპიზოდის დედააზრი მდგომარეობს იმაში, რომ უჩვენოს ი. ქრისტეს თავმდაბლობა და სულგრძელობა, რომელსაც ის თითქოს ამჟღავნებს, ერთი მხრივ, სიმონთან სტუმრობით და, მეორე მხრივ, „მეძავი დედაკაცისათვის“ ცოდვების პატიებით. აღნიშნულ თემას შემდეგნაირად შლის იოანე ბოლნელი. მისი ქადაგება იწყება მსმენელთადმი პათეტიკური მიმართვით:

„აწ მოვედით საყოვარელნო და ისმინეთ სიტყოვათა ჩეთა“. აღნიშნული მოწოდებით მსმენელთა ყურადღების მობილიზაციის შემდეგ ი. ბოლნელი აცნობს მათ თავისი ქადაგების მიზანს:

„ხოლო აწ, ძმანო [ჩემნო], გეტყვ თქოვზ ყოველნი ეგე, რომელ შემოკრებოვლ ხართ საყოვარელნო სასოვრველნო ქრისტესნო: არამე ოვწყითა რამეთოვ ძქ ლე განმზადებოვლ არს მოსლვად“²⁸.

²⁸ ი. ბოლნელი, ქადაგებანი, 1911, გვ. 7. შემდეგშიც მითითებულნი იქნება აღნიშნული გამოცემა.

ქრისტიანული თვალსაზრისით ამ დიდი მოვლენისათვის ყოველი მორწმუნე საგანგებოდ უნდა იყოს მომზადებული და იოანე ბოლნელი მისთვის ჩვეული ენაწყლიანობით, ფრაზების ანაფორულად აგებით აყალიბებს, თუ რა მართებს მორწმუნეს. ანაფორის ფიგურას მჭევრმეტყველი მქადაგებელი გრადაციის პრინციპით აგებს, ყველა ფრაზა ერთი და იმავე სიტყვით იწყება და ყოველი მომღვწეო წინადადება წინასაგან ზეალმატებულად წარმოგვიდგენს მოვლენას, თანდათან აძლიერებს მორწმუნის მოვალეობას ღვთაების წინაშე:

ჩოკენდა ჯერ არს განღვება ძილისაგან მწრათლ:

ჩოკენდა ჯერ არს ზე აღდგომად გოჯლსმოდგინედ:

ჩოკენდა ჯერ არს წარმართებაჲ მკოჯრვალედ:

ჩოკენდა ჯერ არს მიგებებაჲ მისა სიხაროჯლით:

ჩოკენდა ჯერ არს თაყოჯანის ცემაჲ მისა სიწმიდით:

ჩოკენდა ჯერ არს მისა მუჯლთ მოდრეკაჲ სინანოჯლით:

ჩოკენდა ჯერ არს მისა შევედრებაჲ ცრემლით (სინანული-საჲთა).

ჩოკენდა ჯერ არს მისა აღსარებაჲ²⁷.

საოცარი ექსპრესიითაა გადმოცემული მორწმუნის მისწრაფება ღვთაებისადმი. ეს გრადაციული ჯაჭვი იწყება ნელი მშვიდი ფრაზით, რომელშიაც გამოხატულია მოქმედების პირველი საფეხური— განღვიძება, ამას მოსდევს შემდგომი საფეხური— ზე აღდგომა, მოქმედება თანდათან ძლიერდება, ყოველი მომღვწეო წინადადების ზმნა გამოხატავს ახალ ზე აღმავალ საფეხურს, კერძოდ ზე აღდგომას მოსდევს მიგებება, თაყვანისცემა, შევედრება და ბოლოს— მიზანთა-ნიზანი— „მისა (ე. ი. ქრისტეს) აღსარება“. წინადადებათა ასეთი თანმიყოლება, ზმნების, საწყისის ამგვარი განლაგებით აწარმოებს ავითარებს მეტისმეტად დინამიკურად, მაგრამ თხრობის ტემპი რომ უკიდურესობაში არ გადავიდეს და მსმენელი არ ააცდინოს ძირითად მიზანს, ბოლნელი ერთგვარად დამამუხრუჭებელ ხერხად იყენებს სწორედ ანაფორას. კერძოდ ყოველი წინადადების ერთი და იმავე სიტყვით დაწყება ცოტათი ანელებს ამ საოცარ ტემპს და მეორეც, რაც მთავარია, შთაბეჭდავს მსმენელში, რომ სწორედ ჩვენთვის არის ესა და ეს საჭირო; ლოგიკური მახვილი ეცემა ფრაზის პირველ ნახევარზე „ჩვენდა ჯერ არს-ზე“ და ამ უკანასკნელის რვაგზისი განმეორება აფხიზლებს, მობილიზაციას უკეთებს

²⁷ დასახ. ნაშრომი, გვ. 7.

მსმენელს და დამარწმუნებლად წარმოუდგენს მოვალეობის გრძნობას, მოქმედების მიზანს. მორწმუნეებისადმი მიმართვის შემდეგ მქადაგებელი კონტრასტული ხერხით ღვთაებისადმი შელალადებას მოითხოვს:

ივნე, ოკფალო, ივნე და მოგვძიენ ჩოკნ ცხოვარნი,

ივნე, იკჳალო, ივნე, და შეგოკწყალენ [ჩუენ] მწემსო კეთილო. ეს რიტმულად უაღრესად ჩამოძვრწილი ფრაზა რეფრენივით მეორდება გარკვეული პერიოდების ბოლოს,

„და კოკალად ვეტყუოდით: ივნე, ოკფალო, ივნე და გოკაცხოვენ ჩოკენ“. შემდეგ მქადაგებელს, მოჰყავს რა ციტატა სახარებიდან: „მოვედით ჩემდა ყოველნი მაპოკრალნი და ტკრთ მძიმენი და მე განგისოკენო თქოკენ“,

პათეტიკურად მიმართავს მსმენელებს:

„ჰხედავა სოკლგრძელებასა ძისა ღკრთისასა,

ჰხედავა აოკრაცხელსა კაცთმოკოკარებასა მისსა“

დაბოლოს რიტორიკული შეკითხვით ამთავრებს: „იხილეთლა სიერკცქ იგი მოწყალებათა მათ მისთა“²⁸. ასეთი რიტორიკული მიმართვებით ბოლნელს სურს ხაზი გაუსვას ქრისტეს სულგრძელობას და მსმენელებს ქვეტექსტით ეუბნება, განა გაოცებული არა ხართ თქვენ ღვთაების ესოდენ დიდბუნებოვანებობით და იქვე წარმოუდგენს მათ ღვთაებისაგან თითქოს და მოსალოდნელ საპირისპირო მოქმედებას, კერძოდ უფრო ბუნებრივი იქნებოდაო, რომ ჩვენ ცოდვილნი შევდაგებოდით და განვეცვენეთო, მაგრამ ამის ნაცვლად მან ზრუნვა გამოიჩინა ჩვენზეო. დადებით და უარყოფით მოვლენათა აი როგორ დაპირისპირებას ახდენს მქადაგებელი: „არა მოიდაგებს და არცა შეოკრაცხ ჰყოფს ცოდვილთა, არამედ განჰფენს სახიერებათა მისთა“. მოვლენების ასეთი კონტრასტულად წარმოდგენით, მოსალოდნელი შესაძლებლობისა და რეალური ვითარების ურთიერთშეპირისპირებით და ამ უკანასკნელის დადებითი ხასიათის მკვეთრად გამოყოფით ი. ბოლნელი არწმუნებს მსმენელს ღვთაების სიკეთეში.

კიდევ უფრო ძლიერი ზემოქმედების მიზნით იმავე აზრს ასეთივე დაპირისპირების ხერხით, მაგრამ სხვა სიტყვებითა და ახალი ნიუანსის შეტანით კვლავ იმეორებს ი. ბოლნელი: „რათა არა შეგოკამინნეს და გოკრცხოკენოდინ ჩოკნ ჩოკენებად მისა წყლოკლებად იგი ჩოკენი ოკდაგოკლად შეგოკახებს ჩოკენ და არა ერიდების სი-

²⁸ დასახ. ნაშრომი, გვ. 8.

მკრალესა მას შეცოდებათა ჩოვენთასა: არამედ ოჯუროდსლა და ოჯმეტსა ენაჲ მისი არა დასცხრების ჩოვენდა მომართ და იტყოვს: „მოვედით ჩემდა ყნი მაშურალნი და ტვრთ მციმენი და მე განგისუენო თქოვენ“²⁹. ეს ორი ციტატა ერთი და იმავე აზრის შემცველია, მსჯელობის განვითარება ორივეგან ერთნაირი ხერხითაა წარმოდგენილი, მხოლოდ განსხვავებულ სიტყვიერ სამოსში. ქადაგების მთელ მანძილზე ერთი და იგივე აზრის, დებულების რამდენიმეჯერ განმეორება ერთგვარი დარწმუნებითი მეთოდია ბოლნელისა, მაგრამ ეს გარემოება რომ არ იყოს ერთფეროვანი და მომაბეზრებელი, როგორც ვნახეთ, მას ახლებურად გამოთქვამს. ქადაგების შესავალ ნაწილს მოსდევს თვით ძირითადი თემის გაშლა: სახარების ტექსტის პერიფრაზი და კომენტარი. იმის ნათელსაყოფად; თუ როგორ შლის ი. ბოლნელი ქადაგებას, ერთმანეთს უნდა შეუპირისპიროთ სახარების ტექსტი და ამ ტექსტზე აგებული ბოლნელის ქადაგება. ლუკას სახარებაში გადმოცემულია ერთი ეპიზოდი: „და იყო დედაკაცი ვინმე ქალაქსა მას შინა, რომელი იყო ცოდვილ. ესმა ვითარმედ არს იგი სახლსა შინა მის ფარისეველისასა, მოიღო ჭურჭრითა ნელსაცხებელი და დადგა იგი ფერჯთა თანა იესუმსთა, ტიროდა და იწყო დალტობად ფერჯთა მისთა და თმითა თავისა თვისისაჲთა წარგოცდა და ამბორსუყოფდა ფერჯთა მისთა ჰსცხებდა ნელსაცხებელსა (ლუკა VII. 37—38). ეს მცირე ეპიზოდი, რომელიც სახარების ორ აბზაცშია გადმოცემული, იოანე ბოლნელს მთელ ქადაგებად აქვს გაშლილი. თუ სახარებაში ამბავის თხრობა იწყება დედაკაცის ქრისტესთან მისვლით, იოანე ბოლნელი ჯერ წარმოგვიდგენს ამ ქალის შინაგან განცდებს. აღწერს, თუ როგორ მკაცრ ანალიზს უკეთებს ეს ქალი თავის უზნეო საქციელს, ხოლო შემდეგ გადმოცემულია ის მძიმე სულიერი მღელვარება, რომელსაც განიცდის ცოდვილი ქალი ქრისტეს წინაშე წარდგომისას. ი. ბოლნელის თქმით „შთახედვიდა იგი (ქალი) გოჯლსა შინა და აღსწონდა ვითა სასწორითა საქმეთა თვისთა“ და ეს „საქმენი“ იყო დიდი ცოდვანი და ამის გამო ის მოკრძალებით, გაუბედავად და ერთგვარი შიშით თავისთვის ჩუმად ლულლულებს: „ანუ ვითარ მივხედო თოჯალითა ჩემითა მსაჯულსა მას ცხოველთასა და მკოვდართასა.

ანუ ვითარ შევეხო მაცხოვარსა სოფლისასა: მე სავსე ესე არა წმიდებითა.

²⁹ დასახ. ნაშრომი, გვ. 8.

ანუ ვითარ თაყოჯანის ვსცე მე ქრისტესა ძესა ლოჯთისასა მე არა ღირსმან ამან:

ანუ ვითარ ვხადო სახელსა მისსა წმიდასა და აუვარო მას, როძელსა ყოვლადვე არა მაქოჯს სიტყუსგებაჲ³⁰. თითქოს შიშისა და სირცხვილის გრძნობა ერთძანეთში გადახლართულა და ამის გამო ვერ გადაუწყვეტია, თუ როგორ მოიმოქმედოს. ამასთანავე ი. ბოლნელი ისე შლის თხრობას, რომ წარმოდგენილია ერთგვარი საფეხურები ქრისტესთან მიახლოებისა. ცოდვილი დედაკაცი თანდათან ავითარებს თავის ოცნებას — ღვთაებისადმი დაახლოებას. ჯერ თითქოს შეხედვას ვერ ბედავს, შემდეგ — შეხება უქირს, განწმედის ღრმა სურვილით გატაცებული ნორწმუნე უკვე თაყვანისცემაზე ოცნებობს დაბოლოს წარმოუდგენელია, თუ როგორ შესძლებს ქრისტეს აღიარებას. საერთოდ ბოლნელის მიხედვით ამ „ამ ცოდვილი დედაკაცი“-თვის პრობლემად განხდარა, თუ როგორ (ვითარ) ეჩვენოს ქრისტეს და ამიტომაცაა, რომ მქადაგებელი საგანგებოდ სწორედ ხუთგზის იმეორებს „ანუ ვითარ ვხადო“. ამით კიდევ უფრო ესმება ხაზი გადასაქრელ პრობლემას. კიდევ უფრო მეტი სიმძაფრისათვის ი. ბოლნელი კონტრასტულ ფერებში წარმოუდგენს მსმენელებს ქრისტეს და დედაკაცს; ქრისტე არის „მაცხოვარი სოფლისა“ ამბობს მქადაგებელი, ხოლო დედაკაცი იგი „საესქ არა წმიდებითა“, ქრისტე არის ძე ღვთისა, ხოლო დედაკაცი უღირსიო. ასეთი ურთიერთსაპირისპირო თვისებებით წარმოდგენა თითქოს კიდევ უფრო ამართლებს ამ ქალის გაუბედაობას. თითქოს მართლაც შეუძლებელია ამ ქალის ქრისტესთან მისვლა და მქადაგებლის მიერ თხრობის ასე განვითარება გარდა იმისა, რომ მეტად ძლიერ შთაბეჭდილებას ახდენს მსმენელზე, ამასთანავე ამ უკანასკნელთ თითქოს აგუებს იმ აზრს, რომ ღვთაება მიუკარებელი და მიუწვდომელიაო. მაგრამ მისთვის ჩვეული ორატორული ხელოვნებით ქართველი მქადაგებელი მსმენელთათვის ნახულობს გამოსავალს. გარკვეული თვალსაზრისის ასე უკიდურესობამდე განვითარების შემდეგ ბოლნელი ახერხებს ერთგვარ მობრუნებას და უეცრად ხსნის ახალ პერსპექტივას, კერძოდ მოიწვევლებს რა ბიბლიურ წიგნებს, მსმენელებს გაახსენებს იმ ეპიზოდებს, რომლებშიაც გადმოცემულია ქრისტეს სულგრძელობა და დიდბუნებოვანობა, მისი მოვალეობა გზა აცდენილთა სახსნელად. ცოდვილი „დედაკაცი“ იმედმოცენული ამბობს „მასზეეს წიგნთაგანცა ვითარ ბგი“-ო და ჩამოთვლის ბიბლიურ ფაქტებს, რომლებშიც ღმერთის მიერ ცოდვილთა შეწყალებაზეა ლაპარაკი. ამ ეპიზოდების მოშვე-

³⁰ დასახ. ნაშრომი; გვ. 10.

ლიებით ი. ბოლნელი გზას უხსნის ცოდვილ „დედაკაცს“ ხსნისა-
კენ და ამ უკანასკნელმაც თითქოს ჰპოვა ერთგვარი საყრდენი და
სანუგეშებელი. ეს იძლევეს მას სტიმულს, რათა წარსდგეს ქრისტეს
წინაშე და იმედინად ამბობს:

„აღვდგე და მივიდე ოკოვდავისა მის მეოჯრისა,

„აღვდგე და მივიდე და შეოჯრდე მრავალ მოწყალეს მას,

„აღვდგე და მივიდე და თაყოვანის ვსცე კაცთ მოყოვარესა
მას“³¹.

წინადადებათა ასეთი ანათორული აგებით, „აღვდგე და მი-
ვიდე“-ს დაბეჯითებით გამეორება დამარწმუნებელ ძალას ზატებს
ცოდვილი დედაკაცის გადაწყვეტილებას. და მართლაც, განაგრძობს
შქადაგებელი: „აღდგა დედაკაცი იგი“ და შემდეგ გადმოცემულია
თვით სახარების ტექსტი. ასე რომ ი. ბოლნელი ვიდრე გადმოსცემდა
სახარების ეპიზოდს, იძლევა შესავალს, რომელშიაც მეტად რელიეფუ-
რად დიდი დრამატიზმით არის ასახული ცოდვილი „დედაკაცის“ გან-
ცდები. მსმენელი თვალს ადევნებს მის შინაგან რყევას, ორჭოფობას-
თხრობის ასეთი განვითარებით მსმენელს თანდათან ამზადებს და
ღრმად შეაყავს ქადაგების თემის არსში, ამავე დროს ცდილობს
სახარების გარკვეული ტექსტის მნიშვნელობის გადიდებას. ეს
წინასწარი განცდები, აშკარა ფსიქოლოგიური მოტივირება სრუ-
ლიად უცხოა სახარებისათვის. ი. ბოლნელი იძლევა ამ უკანასკ-
ნელში წარმოდგენილი ფაქტის ხორცშესხმას, ქვეტექსტის გახსნას,
გაშლას: უხსნის იმასაც, რაც სახარებაში ნათქვამი არ არის, მაგ-
რამ რაც იგულისხმება, როგორ უნდა იქნას გაგებული და ამას
ახერხებს არა მკრალი მსჯელობით, არამედ ცოცხალი სურათის
წარმოდგენით. საყურადღებოა, რომ თვით სახარების ტექსტის
პერიფრაზის დროსაც ამა თუ იმ დეტალების შეტანით მეტად
ამდიდრებს და სრულყოფს ეპიზოდს. მაგალითად, სახარების ერთი
წინადადება: დედაკაცი „ტიროდა და იწყო დაღობად ფერკთა
მისთა და თმითა თავისა თვისისაჲთა წარჰკოცდა და ამბორს უყოფდა
ფერკთა მისთა“ ი. ბოლნელს მთელ სურათად აქვს წარმოდგე-
ნილი:

„ტიროდა ტკივნეოვლად, ცრემლოვად ოჯწყინოდ: ნაკადოლნი-
წყალთანი გარდმოდინოდეს თოვალთაგან მისთა:

მაშინლა კადნიერ იქმნა და იწყო ცრემლითა დაბანად ფერკთა
მისთა და ყოვლადვე ვერ იკადრებდა იგი აღმოთქმად სიტყოვასა.
არამედ სოვლთითქოვმიდა:

³¹ დასახ. ნაშრომი, გვ. 12.

და დაჰბანდა ცრემლითა და თმითა თუსითა წარჰტოცდა ფერკთა მათ მისთა: და გოჯლსმოდგინედ ამბორს ოჯყოფდა ფერკთა მისთა“³². როგორც ვხედავთ, უაღრესად რეალისტურ ფერებშია სურათი დახატული. მსმენელს თვალნათლივ წარმოუდგენს მქადაგებელი უკიდურესად შეწუხებულ და გულამოსკვნით მტირალ ქალს. პირველსავე წინადადებაში ავლენს ი. ბოლნელი სურათის წარმოსახვის უნარს. ტირილი თავისთავად ფიზიკური ან სულიერი ტკივილის ნედგეგია, მაგრამ ბოლნელი არ კმაყოფილდება მხოლოდ ამის აღნიშვნით, რომ ქალი ტიროდაო, არამედ შთაბეჭდილების გაძლიერების მიზნით უმატებს „ტიროდა ტკივნეოჯლად“, თითქოს ესეც ეცოტავა მქადაგებელს და კვლავ უმატებს: „ცრემლოოდა ოჯწყინოდ“, ცრემლოოდა და ტიროდა, რასაკვირველია, ერთი და იმავე ცნებების შემცველი სიტყვებია, მაგრამ ამ სინონიმური სიტყვების ურთიერთმიყოლებით ხმარება ახანგრძლივებს მსმენელის ყურადღებას გარკვეულ ფაქტზე, და ამ უკანასკნელზე გამეორებით ხაზგასმა კიდევ უფრო შთაბეჭდავს ხდის მას, დაბოლოს სურათის კიდევ უფრო სრულყოფის მიზნით ბოლნელი შესანიშნავ მხატვრულ სახეს ქმნის: „ნაკადულნი გარდმოდრიოდეს თოჯალთაგან მისთა“. თითქოს ტირილმა იმატა და პირველად ნახსენები ცრემლები წყალთა ნაკადულად იქცნენ და ამ ნაკადულად გადმოხეთქილმა ცრემლებმა თითქოს შვება მოჰგვარეს ქალს, გაშხედაობა შეჰმატეს მას და მხოლოდ „მაშინლა კადნიერ იქნა და იწყო ცრემლითა ბანად ფერკთა მისთა“, მაგრამ სიტყვის ამოღებას მაინც ვერ ბედავდა და ყელში ცრემლებმობჯენილი ი. ბოლნელის სიტყვითლა „სოჯლთითქოჯმიდა“.

ამაზე მეტი რელიეფურობით, სისაესით და, საერთოდ, ოსტატობით მტირალი ქალის სახის წარმოდგენა საერო ხასიათის ძეგლებშიაც იშვიათად გვხვდება.

სახარების ტექსტის პერიფრაზს მოსდევს დასკვნა და რელიგიურ-მორალური ხასიათის მიმართვა მსმენელთადმი.

ზემოთ მოყვანილი ეპიზოდი, როგორც აღვნიშნეთ, ყურადღებას იპყრობს სურათის დახატვის თვალნათლობით. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ეს არ არის ერთადერთი შემთხვევა. საერთოდ იოანე ბოლნელს ეხერხება მოვლენისა და საგნის დასანახად წარმოდგენა. სხვა ქადაგებებშიაც პირდაპირ ფერწერული ოსტატობით არის დახატული მსაჯულის კარზე მუხლმოდრეკილი ქვრივი: „შე-

³² დასახ. ნაშრომი, გვ. 13.

ოკრდებინ, ტირნ, ცრემლოვინ, მოეხოვეინ ფერჯთა მისთა; აკო-
 ცებნ მოკლთა მისთა, ამბორს ოკოფნ ჯელთა მისთა“. საინტერე-
 სოდ არის წარმოდგენილი სურათი. ჯერ ზოგადად არის წარმოდგე-
 ნილი „ტირნ“, ამ ფაქტზე ყურადღების გახანგრძლივებისა და შთაბეჭ-
 დილების გამეორების მიზნით კვლავ აღნიშნავს იმავე მდგომარეობას,
 მაგრამ უკვე სხვა სიტყვით—„ცრემლოვინ“, შემდეგ კიდევ უფრო
 აკონკრეტებს—„მოეხოვეინ ფერჯთა მისთა“ დაბოლოს მსმენელი
 დეტალებამდე მიჰყავს—„აკოცებნ მოკლთა მისთა, ამბორს ოკოფნ
 ჯელთა მისთა“ და იქმნება დასრულებული, სავსებით ნათელი სურ-
 რათი. აქვე უნდა აღინიშნოს—ი. ბოლნელი, გააჩნია რა მეტად
 მდიდარი ლექსიკა, არასოდეს ერთსა და იმავე სიტყვას არ
 იმეორებს; როდესაც მას სჭირდება ერთისა და იმავე ცნების
 რამდენჯერმე გამოხატვა, მუდამ ეძებს ამ ცნების გამომსახველ
 სინონიმურ სიტყვებს და ერთსა და იმავე სიტყვას არასოდეს არ
 გამოხატავს. მოცემულ შემთხვევაშიაც ლაპარაკია იმის შესახებ,
 თუ როგორ დაუკოცნა ხელ-ფეხი ქერივმა მსაჯულს, მაგრამ იოანე
 ბოლნელს სურს რა თითოეული ფაქტი ცალკე, ხაზგასმულად გა-
 მოჰყოს, ამიტომ ერთისა და იმავე მოქმედების ორგზისი აღნიშვნა
 სხვადასხვა ზმნით აქვს წარმოდგენილი: თუ პირველ შემთხვევაში
 ამბობს „მუჯლთა მისთა“ აკოცაო, მეორე შემთხვევაში აკოცა ზმნა
 შეცვლილი აქვს „ამბორებით“—„ამბორს ოკოფნ“-ო. ეს თითქოს
 და უმნიშვნელო დეტალი მეტად ძლიერ მხატვრულ ეფექტს ქმნის,
 და ყოველივე ამით ახერხებს ის სურათის ასე დამარწმუნებლად
 დახატვას.

როგორც კვინტილიანე³³ აღნიშნავდა, ორატორის დიდი ღირ-
 სებაა, რომ საგანი ან მოვლენა გამოხატოს ისე ცოცხლად, რომ
 ისინი თვალწინ წარმოგვიდგეს; უკმაყოფილების გრძნობას იწვევს,
 როდესაც მსმენელი მხოლოდ ისმენს თხოვნას და ვერ ხედავს, თუ
 რის შესახებაა საუბარი. ისევე როგორც ყველა დიდი მკვივრმეტ-
 ყველისათვის, ი. ბოლნელისათვისაც სწორედ დამახასიათებელია,
 რომ მისი მსმენელები არა მარტო ისმენენ, არამედ ხედავენ კი-
 დეც, თუ რის შესახებ ლაპარაკობს მქადაგებელი. ამიტომ არაა
 შემთხვევითი, რომ ი. ბოლნელი აღნიშნული სურათის დახატვის
 შემდეგ მიმართავს მსმენელებს: აწ ხედავთა, საყვარელნო, რავდენ

³³ Квинтилиан М. Р., Двенадцать книг риторических настав-
 лений, ч. II, кн. 8, гл. 5. 83. 67, 1834.

კეთილ არს ოჯახში ვედრება და თაყოზანის ცემა“. ასევე სხვა სურათის დახატვის შემდეგაც ეკითხება მსმენელთ: „ხედავთა, საყოზარელნო, რავდენ ცმელ არს მდიდართა შესლვა სასუფეველსა“. მაშინ, როდესაც სხვა შემთხვევაში, კერძოდ მსჯელობისა და არა სურათის დახატვის შემდეგ, ი. ბოლნელი სვამს კითხვას: „გესმაა, მსაჯოვლო იგი“.

ამრიგად, იოანე ბოლნელის ქადაგების სტილის ერთ-ერთი დამახასიათებელია არა მარტო სმენითი, არამედ მხედველობითი ასოციაციების შექმნა.

ი. ბოლნელის სტილისათვის მეტად დამახასიათებელია აგრეთვე, რომ არგუმენტი იქნება ის თუ დებულება, ებითეტი თუ მიმართვა, ყველას სამგზის ხმარობს. ეს საწმაგობა პირდაპირ ნიშანდობლივია ი. ბოლნელის ქადაგებისათვის. შეიძლება ვიფიქროთ სტილის ეს მხარე განააირობა საერთოდ ქრისტიანულმა სიმბოლიკამ. ქრისტიანულ რელიგიაში რიცხვი სამი წმიდათა-წმიდა სიმბოლოა და ღრმად მორწმუნე მქადაგებელს მხატვრულ აზროვნებაში საწყისი შეიძლება მისცა ქრისტიანული მოძღვრების ამ ერთ-ერთმა მთავარმა დოგმამ. შემთხვევითი არ უნდა იყოს, რომ ი. ბოლნელი განწმედის სამგზისობას უსვამს ხაზს: „განვიწმიდენით თავნი ჩუენნი ლოცვითა, მარხვითა და ვედრებითა“; ასევე არა ერთგზის იმეორებს: „ვადიღებდეთ მამას, ძესა და წმიდასა სულსა“; არა მარტო მსოფლმხედველობის, არამედ წმიდა ემოციონალური, რიტმულობის თვალსაზრისითაც, ხომ არ განსაზღვრა ქრისტიანული დოგმის ამ სახეობამ ი. ბოლნელთან სამგზისობის პრინციპის დაცვა. მაგრამ, ჩვენი აზრით, მხოლოდ ქრისტიანულ სიმბოლიკაზე დაყრდნობა საკმარისი არ არის მოვლენის ახსნისათვის. საქმე იმაშია, რომ რიცხვ სამს საკმაოდ მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს წარმართულ ქართულ აზროვნებაში. ჯერ კიდევ არექრისტიანულ დროინდელ ზღაპრებში სამი ყველაზე გავრცელებული სიმბოლიური სახეა: სამი ცმა, სამი მეგობარი, სამი დავალება, სამი დაბრკოლება, სამი გზა და სხვა. ასე რომ ქრისტიანული კულტურის შემოსვლას საქართველოში დახვდა სამის სიმბოლიკის დიდი ტრადიცია და ქრისტიანული დოგმა გადაეჯაჭვა წარმართული ქართული კულტურის ამ ერთ ფენომენს. ამიტომ სამის სიმბოლიკას ჩვენს სინამდვილეში ეროვნული ელფერი გადაჰკრავს, ის ორგანულად შეუსისხლხორცდა ქართველი კაცის აზროვნებას და მის სულიერ კულტურაში საუკუნეების მანძილზე არა ერთგზის მრავალფეროვნად გამოვლინდა. სხვას რომ თავი დავანებოთ, ვეფხის-

ტყაოსანი მთლიანად გამსჭვალულია სამის სიმბოლიკით. ასევე შემთხვევითი არაა, რომ სულხან-საბას გასაოცრად უყვარს რიცხვი სამი, რომელიც ხშირად გვხვდება არა მარტო არაკებში, არამედ შეგონებებშიაც, გავიხსენოთ მისი ჰინი ამხანაგობა-მეგობრობისადმი, რომელშიაც მეგობრობის თვისებები სამ-სამად არის ჩამოყალიბებული; ასევე შეგონებები ცხოვრების სხვადასხვა მხარეებზე: „მტერობა სამთა ჰმართებს“, „სამთა ჰმართებენ სიტკბონი, სამნი შვრებიან ცუდად, სამთა მართებენ ენათა მრავლობა, სამთა ჰმართებენ გარდახვეწა, სამთა ენატრება სიკვდილი, სამნი განიძებიან, სამნი განარისხებენ კაცსა“... და სხვ. ასე, რომ სამის სიმბოლიკა ქართულ მწერლობაში მეტად მრავალფეროვნად გამოვლინდა: როგორც აზროვნების ზოგადი პრინციპების სფეროში, ნაწარმოების იდეური შინაარსისა თუ არქიტექტონიკის მხარეში, ისე მეტაფორების, ეპითეტებისა და მხატვრულ შედარებათა ხმარებაში.

ამა თუ იმ დებულებისა თუ სიტყვის სამჯერ გამეორება, როგორც ვთქვით, ი. ბოლნელის სტილის ერთ-ერთი ნიშანდობლივი მხარეა. მაგალითად, მსშენელზე უფრო ნეტი ზემოქმედების მიზნით ის სამჯერ ეკითხება: „რახსათჳს განიბნევის ცოჳდად, რახსათჳს დაითესვის, რომელი იგი არა აღმოეცენების, რახსათვის დაენერგვის, რომელსა ნაყოფი არ გამოაქვს“. ჯერ ერთი, პერიოდის ანაფორული აგება გარკვეული ემოციური ძალის შემცველია, და მეორეც, უფრო მეტ დაბეჯითებას ჰმატებს მას. ასევე ანაფორული წყობისაა შემდეგ რიტორიკულ შეკითხვათა სისტემა:

ვინმემცა არა მივიდა მისა?

ვინმემცა არა მოეგებოდა?

ვინმემცა არა ისმენდა ბრძანებათა მათ მისთა?

აღნიშნული რიტორიკული შეკითხვები სამგზის დასმულია არა პასუხის მოლოდინში, არამედ დამარწმუნებლობის გაზრდისათვის; ერთფეროვნების თავიდან აცილების მიზნით იოანე ბოლნელი ხშირად სამჯერ იმეორებს არა ერთსა და იმავე სიტყვას, არამედ სხვადასხვა სიტყვებით ერთისა და იმავე ცნებას სამგზის გამოხატავს და ეს სიტყვები აღმავლობით, გრადაციის გზით არიან განლაგებულნი: მაგალითად, „განკიცხა, განაქიქა, განაბასრა“ ამბობს მქადაგებელი ადამის შესახებ. ზოგჯერ სამგზისი გაქეორებით მქადაგებელი სამ საფეხუოს წარმოავდიდგენს მოვლენისას, ან აღშავალს, როგორც ზემოთ ვნახეთ, ანდა დაღმავალს—ზოგადიდან კონკრეტულობისაკენ მივყევართ: ქრისტე „ოჯთხრობდა ერსა მას, ასწავებდა მათ, ეტყუადა“, ძირველად განყენებულად არის თქმული—უთხრობდაო, შემდეგ დაკონკრეტებულია თხრობის ხასიათი, კერ-

ძოდ, სწორედ ასწავლიდა და არა უბრალოდ უთხრობდაო, და-
ბოლოს დაზუსტებულია თვით სწავლა, კერძოდ ის ზოგადი ხა-
სიათის კი არ იყო, არამედ წარმართული იყო გარკვეული ობი-
ექტისადმი, ეტყოდა ამასა და ამასო, და არა საერთოდ იტყოდაო.

ქრისტიანულ მწერლობაში ხშირია ღვთაების მხოლოდ ეპი-
თეტივით ან სიზბოლოთი ხსენება. იოანე ბოლნელსაც დაუსახელებ-
ლად მხოლოდ „რომელი“ ნაცვალსახელის სამჯერ გამეორებით
მოხაზული აქვს ღვთაების მთელი ბუნება: „რომელი გარდმოჰდა
წიაღთაგან მამისათა და წიაღნი მისნი არა დააცალიერნა.

რომელი იგი საყდართა ზედა მჯდომარჲ მამისა თანა განა-
გებდა: საშოსა ქალწოვლისასა ოვთესლოდ დაემკვდრა და იშვა
მისგან ჯორციელად: და რომელი იგი ცათა შინა მამისა და სოვ-
ლისა წმიდისა თანა ანგელოზთა მიერ თაყუანის იცემების და იდი-
დების“... ნაცვალსახელი „რომელი“-თ ღვთაების მოხსენება ქართულ
მწერლობაში არა იშვიათია. დოც. გ. იმედაშვილის* დაკვირვებით
ეს ხერხი ხშირია ქართულ ჰიმნოგრაფიაში, რომელთანაც გენეტი-
კურ კავშირში იხილავს პატივცემული მკვლევარი ვეფხისტყაოსნის
ცნობილ სტროფს „რომელმან შექმნა სამყარო“... ყურადღებას
იპყრობს აგრეთვე შემდეგი შემთხვევა: ბოლნელი ჩამოთვლის რა
ღვთაების თვისებებს, დასაწყისში, პირველად ახსენებს ღვთაებას,
ხოლო მომდევნო წინადადებებში ნაცვალსახელი „მისსას“ განმეორე-
ბებით ხაზს უსვამს, რომ ესა და ეს თვისებები სწორედ ღვთაებას
ახასიათებს და არა სხვას: ხედავთა მრავალსა მოწყალეებასა ღვთისასა

და მოყოვარებასა მისსა

და დიდსა სიტკბოებასა მისსა

და აოვრაცხელსა მას მისსა სიძაბლესა.

როგორც ვხედავთ, წინადადების ბოლოში „მისსა“ რეჟრე-
ნივით ეღერს და ღვთაების განუწყვეტელ ასოციაციას ქმნის,
ყველა წინადადება ესიტყვება პირველს და არა მარტო რიტმულო-
ბით ქმნის ემოციას, არამედ რითმის იერსაც ატარებს.

შეიძლება კითხვა დაგვებადოს, თუ რატომ მაინცადამაინც სამ-
გზის იმეორებს ი. ბოლნელი ერთსა და იმავე სიტყვას და არა
ორჯერ ან ოთხჯერ. საქმე იმაშია, რომ ზემოთ მოყვანილ მაგა-
ლითებში ესა თუ ის სიტყვა ორჯერ რომ იყოს გამეორებული,
მაშინ დაუმთავრებელი, რაღაც მოკვეთილის შთაბეჭდილება შე-
გვექმნებოდა, რაც გამოიწვევდა უკმაყოფილების გრძნობას, ხოლო
ოთხჯერ გამეორება—უკვე გაზვიადებაა, გაჭიანურებული და ამ-

* გ. იმედაშვილი, ვეფხისტყაოსნის პარალელები X საუკუნის ქარ-
თულ ჰიმნოგრაფიაში. ლიტერატურული ძიებანი, 1944, II, გვ. 117—218.

დენად ფრაზა დამძინებული. ბოლნელის ნიერ შერჩეული სამგზი-სობა კი თავისი ჯანსაღი შინაგანი რიტმულობით მსუბუქი ასა-თვისებელი და საამოდ მელერია. ემოციურობასთან ერთად შემეც-ნებელი ძალაც გააჩნია.

ანგარიშგასაწევია ის გარემოებაც, რომ მქადაგებელის მი-ზანია მსმენელთა ყურადღება გაამახვილოს განსაკუთრებულად მნიშვნელოვან ფაქტებზე, ამიტომ ის ქადაგებც ამა თუ იმ მომენტზე ყურადღების შეჩერების ნიშნით მათ რანდენჯერმე იმეორებს, მაგრამ ეს უკანასკნელი რომ არ იყოს ერთფეროვანი და მოსაბენი-ბელი, ამიტომ მჭევრმეტყველი მქადაგებელი გამეორების სხვადა-სხვა ხერხებს, ფორმებს პოულობს. მიუხედავად იმისა, რომ მოვლენის თუ ფაქტის სამგზის განეორებაში ი. ბოლნელი დიდ მხატვ-რულ ნიჭს, ფაქიზ გემოვნებასა და სიტყვის გრძნობის შესანიშნავ უნარს ამჟღავნებს, მაგრამ მხოლოდ ეს ხერხი რომ იყოს მისი სტილის დამახასიათებელი, მაშინ მისი ქადაგებები ბევრად გაღა-რიბდებოდნენ და თუ დღესაც გვხიბლავს ბოლნელის ქადაგებები, ამის ერთ-ერთი პირობა სწორედ მხატვრული ხერხების მრავალ-ფეროვნებაა.

მკითხველზე ძლიერ ემოციურ ზეგავლენას ახდენს აგრეთვე ბოლნელისათვის ნიშანდობლივი ხერხი, რომელიც ერთსა და იმავე მოვლენასა თუ საგანს ერთგვარი სინტაგმური წყვილით აღნიშნავს, აქაც მიზანი იგივეა რაც ზემოთ აღნიშნულხ გარემოების დროს, მაგრამ განსხვავებული რიტმიკის წყალობით თხრობა გამრავალ-ფეროვნებულია, ელერადობა ახლებური და ამდენად საანო სასმე-ნელია. საილუსტრაციოდ მოვიყვანთ ზოგიერთს. ღვთაების შესახებ ბოლნელი ამბობს:

„ლალადებს და იტყვის, გვთხრობს და გოვასწავებს“.

ერთი შეხედვით თითქოს ტავტოლოგიაა, მაგრამ მათ შორის არსებული მცირე ნიუანსური სხვაობები ქმნიან დიდ მხატვრულ ეფექტს. ამასთანავე „და“ კავშირით დაწყვილებული სინტაგმები დიდ შინაგან დინამიკას აძლევს ფრაზას, ასევე დინამიკურია შე-მდეგი ფრაზაც „პრისხავნ მას და აგინებნ“ და იქვე „აწყინებნ და ეტყვნ“, რის გამოც მთელი აბჯაცი ერთბაშად აღიქმება. ასეთი სინტაგმური წყვილის ყოველი წევრი რალაც ახალი შტრიხის შემ-ტანია საგნისა თუ მოვლენის დახატვაში, მაგალითად „იხარებდით და იშვებდით“ თითქოს ერთსა და იმავეს გამოხატავს, მაგრამ სი-ნამდვილეში მეორე სიტყვა პირველს ავსებს, განსხვავებულ ას-პექტზე მიგვითითებს, ახალ ასოციაციას იწვევს — რითაც მოვლე-

ნასა თუ საგანს უფრო დასრულებულად წარმოგვიდგენს; ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში კი იოანე ბოლნელი აჯგუფებს ერთმანეთი-საგან სრულიად განსხვავებული ცნებების გამომხატველ სიტყვებს: „განიზრახვიდეს და გამოეძიებდეს“

ან მისგან არა ერთგზის ხმარებული—„ვიცი და მრწამს“. ამ მაგალითებში მომდევნო, პირველ სიტყვაში გამოხატული მოქმედების განვითარების, შემდეგი საჟღეროა. აქ არაა განმეორება, არამედ ერთი მოქმედების ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული, ერთმანეთიდან გამომდინარე სხვადასხვა ეტაპებია. ზმნების ურთიერთთან ასე მჭიდროდ დაკავშირება, ერთ მთლიანობაში წარმოდგენა, ერთ რიტმულ პერიოდად ჩამოყალიბება—მოქმედებას მეტად დინამიკურს ხდის. დინამიკურობის გამოხატვაში ი. ბოლნელი პირდაპირ ზენიტს აღწევს სინტაგმების შემდეგ ჯაჭვში:

„აუთოჯნა იგი და წარწყმიდა, შეიპყრა და წარიტაცა, წარწყვიდა და შეაყენა“. აქ პირდაპირ საოცრად სწრაფი ტემპით ვითარდება მოქმედება და შეესატყვისება იმ კატასტროფას, რომელიც ბოლნელის აზრით განიცადა ადამმა ეშმაკის ცდუნებით. ასეთი მაღალი ოსტატობით ახერხებს ი. ბოლნელი თავისი ქადაგების შინაარსის გამოხატვას შესაფერისი მხატვრული გამოსახვითი საშუალებებით. კერძოდ, მას სურდა ეჩვენებია ცდუნების შედეგად ადამის დაცემის მოულოდნელობა და ეს სისწრაფე გამოხატვის ფორმითაც გვაგრძნობინა და განგვაცდევინა.

იშვიათად ხმარობს იოანე ბოლნელი სახელს განსაზღვრების გარეშე, ზუსტი და მოხდენილი ეპითეტებით საგანს ან მოვლენას უფრო კონკრეტულს, ნათელსა და სრულს ხდის. როდესაც ი. ბოლნელი წერს „ანგარებანი ბოროტნიო“ ამ ეპითეტის საშუალებით ანგარების უკიდურესად უარყოფით მხარეს უსვამს ხაზს, თორემ ანგარება ხომ თავისთავად უარყოფით მოვლენაზე მიგვითითებს. ი. ბოლნელს სჩვევია საერთოდ საგნისა და მოვლენის მკვეთრად წარმოდგენა, ამიტომ ზმნით გამოხატულ მოქმედებას მუდამ აზუსტებს, ავრცობს. მაგალითად, როდესაც ი. ბოლნელი გვეუბნება „ლაღადებენ სოჯრვიელად, ეძიებნ წადიერებით“ ამით გვიზუსტებს თუ როგორ ვითარებაში, გარემოებაში ხდება „ლაღადება და ძიება“. წინააღმდეგ შემთხვევაში, კერძოდ, რომ თქმულიყო მხოლოდ „ლაღადებნ“ და „უძიებნ“, მაშინ მოქმედება ჩვენთვის გაურკვეველი იქნებოდა.

ი. ბოლნელის ქადაგებები, როგორც აკად. კ. კეკელიძე აღნიშნავს, უმეტესად წარმოადგენენ სახარების ტექსტის განმარტებას, და როგორც ასეთისათვის, ბუნებრივია, აუცილებელია იმ

ქრისტიანული სიმბოლიკისა და ალეგორიის ახსნა, გაშლა, რომლითაც მთლიანად გამსჭვალულია სახარება. სახარების არამცთუ ეპიზოდები, არამედ საკუთარი სახელებიც წარმოადგენენ სიმბოლოს ან ალეგორიას და იოანე ბოლნელიც მიზნად ისახავს ამ სიმბოლოებისა თუ ალეგორიების ახსნას. მაგალითად, როდესაც ქადაგებაში მსჯელობს ასი ცხვარის იგავის შესახებ, ას ცხვარს განმარტავს როგორც ალეგორიას ასი მთავარანგელოზისას; ხოლო იმის შესახებ, თუ რატომ არის ქალი მიჩნეული ეკლესიის სიმბოლოდ, ი. ბოლნელი ამბობს: „ამისთვის გამოისახვის წმიდა ეკლესია დედაკაცად: რამეთუ მძობელ არს მორწმუნეთა და მსმენელისათვის“. აქარაა ამ სიმბოლიზაციის საფუძველი. სახარების ერთი ეპიზოდის—რომელი იგი შევარდა კელთა ავაზაკთა—განმარტებისას, ი. ბოლნელი ხსნის სიმბოლოთა და ალეგორიების მთელ სისტემას—ქარაული არს—სიმდაბლჳ.

ვინმე კაცი—ადამი

სამარტელი—ქრისტე

იერუსალიმი—სამოთხე

ლევიტელი — მოსე მსაჯულმდებელი.

ქადაგების თემას, სახარების ტექსტს ხსნის როგორც ალეგორიას და ყოველ ფაქტს სიმბოლოურად იაზრებს. ამ სიმბოლოების გახსნის საშუალებით მსმენელებს უყვება, აცნობს დედააზრს, არსებით იღეას. სახარებაში მოცემული კონკრეტული ამბავი არ უნდა გავიგოთ როგორც რეალური ფაქტი, სიტყვა-სიტყვითი მნიშვნელობით; არამედ იქ მოცემულია მინიშნება, პირობითობაა, რომლის იქით არის ჭეშმარიტი დედააზრი და რომელში ჩაწვდომაც მიაჩნია ი. ბოლნელს აუცილებელ მოვალეობად როგორც მქადაგებლისა, ისე მსმენელისათვის. ქადაგებაში ალეგორიების და იგავ სიტყვაობის გახსნა-განმარტება მსმენელებში განსაკუთრებულ დაინტერესებას იწვევს და ყურადღების სრულ მობილიზაციას ახდენს, მით უფრო, რომ ეს ხერხი თხრობას ამრავალფეროვნებს. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ი. ბოლნელი ქართულ ნწერლობაში პირველად იძლევა ცნება იგავის განმარტებას. ის ანზობს: „იგავად იტყვს მაცხოვარი და არა ცხადად“ და იქვე იძლევა გაშლას: „რამეთუ თვისსა მამისასა ვითა კაცისა ვისსაზე იტყვს და თავისა მონათა ვიჯა შეილთასა იტყვს“. რიგორც ვხედავთ, ი. ბოლნელი იგავს უპირისპირებს ცხადს, ნამდვილ ამბავს. იგავი ჩას მიაჩნია გადატანითი აზრის შემცველ. ალეგორიული ხასიათის ნაწარმოებად და, როგორც ვნახეთ, სანიშნოდ იძლევა ალეგორიულობის ანალიზს. მართალია, ეს შეხე-

დუღება ი. ბოლნელისათვის მთლიანად ორიგინალური არ არის, ის წარმოადგენს ი. ოქროპირის გამეორებას, მაგრამ ჩვენთვის მაინც ინტერესმოკლებული არ არის, რადგანაც ის არის ერთ-ერთი პირველი შემთხვევა, როდესაც ჩვენს მწერლობაში განმარტებულია ენრი, მისი ხასიათი, ბუნება.

ი. ბოლნელის პოეტურ სემანტიკაში ორიგინალობით გამოირჩევიან 'შედარებები. მართალია, ის ხშირად იყენებს ბიბლიურ შედარებებს, მაგრამ მათ გვერდით არა იშვიათია ახალი, ცოცხალი შედარებები. მორწმუნეთათვის აღდგომის დღის მოახლოება მეტად მნიშვნელოვანი იყო და ამ ფაქტის განსაკუთრებულად აღნიშვნის მიზნით, იყენებს 'შესანიშნავ შედარებას:

„დღე იგი ოჯღლისაჲ ვითა მის მოვალს და მოეჟინების“.

ასე მოხდენილი შედარებით არის გამოძერწილი მთვრალი ადაშიანის სახე:

„სავესე ვითარცა თხიერი და ფშოზინოდის ვითარცა ქუჩი“.

ი. ბოლნელის ქადაგებები ცოცხალი, უშუალო საუბრის შთაბეჭდილებას ახდენდნენ შემდეგი გარემოების გამო. ქადაგებელი სახარების ეპიზოდის გადმოცემისას უეცრად წყვეტს თხრობას და სახარების ამა თუ იმ პერსონაჟს მიმართავს როგორც რეალურად არსებულ პირს, რომელთანაც მას უშუალო კონტაქტი, საუბარი აქვს და თითქოს ეს უკანასკნელი უსმენდეს მას. ასეთი სუბიექტური შტრიხის შეტანით რეალობის ილუზიას ქმნის. ასე მაგალითად, გადმოგვცემს რა ფარისეველისა და მეზვერეს ეპიზოდს, უეცრად წყვეტს თხრობას და მიმართავს ფარისეველს, თითქოს და გვერდით ჩუოფ პიროვნებას.

„ჴ ფარისეველო, რაჲსათჴს განლაღებოჴლხარ ნანდჴლვე,

თავსა შენსა ესაჲ და მეზოჴერესა მას დაიმრწემებ,

თავსა შენსა განიმართლებ და მეზოჴერესა მას შეოჴრაცხ

ჴყოფ,

თავსა შენსა განიდიდებ და მეზოჴერესა მას დაამდაბლებ³⁴.

ასეთი მიმართვით, რომელიც სავსეა დაპირისპირების ხერხით, მხილებული და გაკიცხულია ფარისეველი, თითქოს ეს უკანასკნელი მისი თანამედროვე მოქალაქე იყოს და სამსჯავროს წინაშე იდგეს.

ასევე მკაცრი ბრალმდებელის ტონით მიმართავს ი. ბოლნელი მდიდარს: „მდიდარო, რაჲსათჴს იმოსები ძოწეოჴლითა და

³⁴ ი. ბოლნელი, ქადაგებები, გვ. 53.

ზეზითა“. და თითქოს მდიდარისაგან პასუხს მოელის — უსვანს კითხვას: არა გესმაა რასა იტყვს „ოკოკოთოკ გედვას ორი სამოსელი, მიეც რომელსა არა აქოვნდეს“. ასეთი მიმართვა ერთგვარ კალამბურის ხასიათსაც ატარებს, მოქადაგე თითქოს მიმართავს სახარების პერსონაჟს და ამავე დროს მინიშნებით, გადაკრავს თავის მსმენელთა შორისაც თუ კი იმყოფება მდიდარი. აღნიშნული ხერხი საუბარს მეტად აცოცხლებს და საინტერესოს ხდის მსმენელთათვის. ქადაგების უფრო მეტი ზემოქმედების მიზნით ი. ბოლნელი მსმენელებთან ამყარებს უშუალო კავშირს, ეკითხება მათ: „აწ ხედავთა, საყოზარელნო, რავდენ არს სოვლგრძელებაჲ მისი და მოვწდომელი მისი სახიერებაჲ და კაცთ მოყოზარებაჲ“.

მიმართავს მათ: „ეჰა, საყოზარელნო. ნანდვლვე ნეტარ არიან იგი თოვალნი, რომელთა იხილეს ესე ვითარი ოვფალი და ნეტარ არიან ყურნიცა იგი, რომელთა ესმნეს ტკბილნი იგი სიტყოვანი ცხორებისანი. პირისაგან მისისა“.

არა იშვიათად მოუწოდებს მსმენელებს: „აწ მოვედით ძმანო ჩემნო საყოზარელნო და სასურველნო“.

ხოლო ზოგჯერ კი ეთათბირება მათ: „მოვედით და შევიდოდეთ ყოველთა შემწყნარებელსა წმიდასა ეკლესიასა და ვეზიარებოდეთ წმიდასა მას ჯორცსა და პატროსანსა სისხლსა ქეწმარტიისა ძისა ღოვთისასა და თაყოვანის ვსცემდეთ და ვევედრებოდეთ“. ასეთი რიტორიკული მიმართვების, შეკითხვების, შეძახილების მთელი სისტემა ახასიათებს იოანე ბოლნელის ქადაგებებს და ამიტომაც მათი მოსმენა უდავოდ სასიამოვნო და მიმზიდველი იქნებოდა. აღნიშნული ხერხით ი. ბოლნელი მჭიდრო კავშირს ამყარებს მსმენელებთან და ეს უკანასკნელნი ღრმად შეჰყავს ქადაგების არსში, თანაზიარს ხდის მათ თავისი საუბრისას.

ი. ბოლნელი მოვლენისა თუ საგნის მკვეთრად გამოხატვის მიზნით დიდოსტატურად იყენებს დაპირისპირების ხერხს. კონტრასტული ფერების საშუალებით ის ახერხებს ურთიერთსაპირისპირო მოვლენის ნიშანდობლივი თვისებების გამოკვეთას. მაგალითად, მეზვერესთან შეპირისპირების ფონზე ნათლად არის წარმოდგენილი ფარისეველის ეგოიზმი:

„თავსა შენსა ესავ და მეზოვერესა მას დაიმრწემებ:

თავსა შენსა განიმართლებ და მეზოვერესა მას შეოვრაცხ
ჰყოფ:

თავსა შენსა განიდიდებ და მეზოვერესა მას დაამდაბლებ“³⁵.

³⁵ ი. ბოლნელი, ქადაგებები, გვ. 53.

თვით დაპირისპირების ხერხის გამოყენებაშიაც მეტად მრავალფეროვანებას ამტკიცებს ქართველი ოქროპირი. თუ ზემომოყვანილ მაგალითში დაპირისპირება ერთსა და იმავე წინადადებაშია მოცემული, სხვა შემთხვევაში თხრობის გამრავალფეროვნების მიზნით დაპირისპირების ახალ სახეობას ქმნის, კერძოდ, ჯერ დადებითი მოვლენის თვისებებია ჩამოთვლილი, ხოლო შემდეგ მისი სიწინააღმდეგო—უარყოფითი მოვლენის ნიშნებს აყალიბებს. ასე მაგალითად, ჯერ ჩამოთვლის სიმართლის ნაყოფს, ხოლო შემდეგ გვაცნობს, თუ რა მოსდევს უკეთურებას, რა შედეგი აქვს ვერცხლის მოყვარებას.

ნაყოფი სიმართლისაჲ ესე არს:

„სიყოვარული, სიხაროვლი, მშუდობაჲ,
სულგრძელებაჲ, სიტკბოებაჲ, სახიერებაჲ,
სარწმუნოებაჲ, ყოვდროებაჲ და მოთმინებაჲ“²⁶.

ახლა ვნახოთ როგორ წარმოგვიდგენს „უკეთურებას“:

„იერი ყოვლისა ოკეთურებისაჲ არს ვეცხლის მოყოვარებაჲ, რომელმან შეკრის ბუნებაჲ კაცისაჲ და მისგან გამოვლენან ანგაჰრებანი ბოროტნი, სიძევანი, არაწმიდებანი, ბილწებანი, კერპთმსახურებანი, მტერობანი, კდომანი, შოჯრობანი, გოჯლის წყრომანი, წვალებანი, შფოთებანი, ლირწობანი, მთრვალობანი, სილოდანი, ცილობანი და მსგავსნი ამათნი“²⁷.

მოცემულ შემთხვევაში მსმენელსა თუ მკითხველს იტაცებს არა მარტო დაპირისპირების ხერხი, არამედ თითოეული მოვლენის თითქმის ამომწურავი დახასიათება, ყველა შესაძლებელი განშტოების გათვალისწინება. ჩამოთვლილთა გრადაციის გზით რიტმული დინება და ბოლოს იდეური გააზრება—უარყოფითი მოვლენის მართებული და მკაცრი შეფასება და მის საპირისპიროდ დადებითი მოვლენის—სიმართლის—მიმზიდველი მხარეების მომხიბვლელად წარმოდგენა, და ამ გზით მკითხველსა და მსმენელში სიკეთისადმი განწყობილების გამომუშავება.

ი. ბოლნელის ქადაგებების ემოციურ ზემოქმედებას აძლიერებს ბგერწერის დიდი ხელოვნება. იშვიათია პროზული ნაწარჩოებები, რომელშიაც ამდენი ალიტერაციული და ასონანსური სტრიქონები იყოს, როგორც ამას ვხედავთ ი. ბოლნელის ქადაგებებში. „ზ“ ბგერის არა ერთგზისი გამეორება საამო ქლერადობას აძლევს შემდეგ სტრიქონებს:

²⁶ ი. ბოლნელი, ქადაგებები, გვ. 67.

²⁷ იქვე.

„ზრახვაჲ განიზრახა მეზვერემან“. „ზ“ ბგერა უნებურ ასო-
ციაციას ქმნის მეზვერისას, ხოლო ეს უკანასკნელი მთელი სტრი-
ქონის მანძილზე წარმოგვიდგება სწორედ ამ ბგერის სამგზისი გა-
მეორებით. ი. ბოლნელი იგივე ბგერის ოთხგზისი გამეორებით
ქმნის საკმაოდ მიმზიდველ ალიტერაციულ სტრიქონს:

„ზრახვასა ზრახვიდეს და ზროვნვასა ზროვნიდეს“.

ერთ-ერთ შემთხვევაში სიკვდილის ცნების გამომწვევი ასოციაციის
ნიშნად „კ“ ბგერა აქვს გამორჩეული და სტრიქონში ამ ბგერის
ჭარბი გამეორებით მსმენელისა და მკითხველის ყურადღებას სწო-
რედ სიკვდილზე ამახვილებს: „მოცააკოვდინა იგი სიკოვდილითა
მით საოკოვნოჲთა“. ამრიგად, ი. ბოლნელი ბგერწერაშიაც მისთ-
ვის ჩვეულ დიდოსტატობას ამჟღავნებს.

როგორც დასაწყისში აღვნიშნეთ, იოანე ბოლნელის ქადაგე-
ბები ეძღვნება სახარების ტექსტის განმარტებას და იქედან გამო-
მდინარე სარწმუნოებრივი ხასიათის შეგონებებს იძლევა. მაგრამ
ზოგიერთ შემთხვევაში სახარების სენტენცია ერთგვარი პირველი
ბიძგია, რომლიდან გამომდინარე შემდეგ უკვე ავითარებს მორა-
ლური ხასიათის დარიგებებს, აყალიბებს საინტერესო შეხედულე-
ბებს ეთიკის სფეროში, რომელნიც შორს ცილდებიან რელიგიურ
სფეროს და ადამიანთა ამქვეყნიურ ცხოვრებაში სახელმძღვანელო
პრინციპების ხასიათს ღებულობენ. ისინი ემსახურებიან ჯანსაღი
მორალის განმტკიცებას. მაგალითად, სიყვარულის არსი, მისი
ეთიკური მხარეებია ჩამოყალიბებული ი. ბოლნელის მიერ სიყვარუ-
ლისადმი მიძღვნილ ჰიმნში „სიყოვაროვლსა არაჲ შოვრნ, არა
მალლოვინ, არა განლაღნის,

არა სარცხვნელ იქმნის, არა ეძიებნ თავისა თვისისასა.

სიყოვაროვლი არა სადა დავარდის:

სიყოვაროვლმან მოყოვასსა ბოროტი არა სადა ოკუვის²⁰,

ი. ბოლნელისათვის უცხოა მისი თანამედროვეთათვის საჭირ-
ბოროტო, ცხოვრებისეულ საკითხებზე მსჯელობა. მის ნაწარმოებში
ნაკლებად გამოვლინდა იმდროინდელი საქართველოს სოციალურ-
პოლიტიკური მდგომარეობის სურათი, მაგრამ ეს უაღრესად ნი-
ჰიერი მჭევრმეტყველი ზნეობის საკითხებზე მსჯელობისას მაინც
ახერხებს ჩვენი ცხოვრების სინამდვილის ზოგიერთი ნაკლოვანი მხა-
რის ჩვენებას. მაგალითად, მომთვრალეობაზე მსჯელობისას ისე
ცოცხლად, უშუალოდ და თვალნათლივ ხატავს მთვრალ ადამიანს,

²⁰ ი. ბოლნელი. ქადაგებები, გვ. 60.

რომ თვალწინ წარმოგვიდგენს ზომაზე მეტად გადაკრულ, სახე-
შეცვლილ, მოტორტმანე კაცს.

დაჭერილი აქვს ზოგიერთის ჭირვეული მასპინძლობა, როდესაც სტუმარს ძალისძალად ასმევენ ღვინოს: „ეც სამე პოვრი მას და ასოვ სასოვმელი კეთილად სამე ჰყოფ. ხოლო რაემს იწყე მეტი სა მის ზედა და გარდაჰრიე ღვინთა და ასხემდი ვითა თხიერსა“³⁹ და იქვე:

„ოვწესოებით ნაშინ (ე. ი. ძალით დაღვევინების შემდეგ) იწყოს მან აღმობოყინებად და აღმოთხევად. ვითარცა თხიერმან. რაემს შთაასხიან თხიერთა ღვინოჲ თჯნიერ ზოპისა, მაშინ მანცა იწყოს აღმობოყინებად და აღმოთხევად. აწ მითხარლა მქ შენ, რაჲ კეთილი ოვყავ ძმასა შენსა, რამეთუ ასოვ მას ღვინოჲ და დაარვე იგი.

მოელო მას ძალი იგი ძლიერებისა მისისაჲ მისგან. მოეხოვნეს მას გელნიცა და ფერჯნიცა. მოელოვ მას სიმჯნე იგი ძარლოვთაგან მისთა.

მიჰკდა წესიერი იგი ფერი პირისა მისისაგან. ენაჲცა მისი მოვეელო მისგან. იხედავს იგი თოვალთა ვითა ბორგნეოვლი. ცაჲ და ქვეყანაჲ ყოველი ვითა წისქვლი და ვითა ოვრმის თოვალთა წიშანე თოვალთა მისთა ეგრევე ექცევის. იქმნა იგი ყოვლად, ვითარცა ოვგოვნოვრი. და თოვზე აღდგეს—დავეეცეს და თოვბოვს კედელი ებრჯინებოდის და თოვ ვერ ბოვს კედელი, მი-და-მო ტონტმანებდეს“⁴⁰.

ასეთი, პირდაპირი რეალისტური სურათის შექმნა შეეძლო მხოლოდ და მხოლოდ ცხოვრებასთან ღრმად დაკავშირებულ და მასში ჩახედულ, დიდი დაკვირებისა ოა იშვიათი მხატვრული ნიჭის მქონე ადამიანს.

ამრიგად, დიდი ქართველი მქვერმეტყველის იოანე ბოლნელის შესანიშნავი ქადაგებები ჩვენთვის უაღრესად ძვირფასია, როგორც განოვლენა ქართული სიტყვის მაღალი კულტურისა. მდიდარი ლექსიკა, სიტყვის გრძნობის დიდი უნარი, ფაქიზი გემოვნე ა, მხატვრული გამოსახვითი ხერხების ორიგინალობა, მრავალფეროვნება, სრულყოფილება და მქვერმეტყველური პათოსი, აი რა ახასიათებს ი. ბოლნელის ქადაგებებს.

³⁹ ი. ბოლნელი, ქადაგებები, გვ. 84.

⁴⁰ დასახ. ნაშრომი, გვ. 84. აღნიშნულ ქადაგებას გავლენა მოუხდენია ს. ს. ორბელიანზე. ამ მხრივ საყურადღებო დაკვირება აქვს აკად. გ. ლეონიძეს. იხ. სულხან-საბა ორბელიანი. თხზულებანი, ტ. I, 1959, გვ. 386.

ი. ბოლნელის თხზულებათა ტექსტების საკითხი დღესდღეობით სავსებით გარკვეული არ არის. არამცთუ არ ვიცით ჩვენამდე სრულად მოაღწია თუ არა ი. ბოლნელის ლიტერატურულმა შემკვიდრებამ, არამედ დასადგენია ისიც, ნამდვილად ეკუთვნის თუ არა იოანე ბოლნელს ყველა ის ნაწარმოები, რომელიც მისი სახელით არის ცნობილი. მეცნიერებაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ იოანე ბოლნელის სახელით ცნობილი ზოგიერთი ნაწარმოები შეიძლება ეკუთვნოდეს იოანე ოქროპირს, ანტიოქელს⁴¹.

ჩვენ გარკვეული მუშაობა ჩავატარეთ აღნიშნული საკითხის გამოსარკვევად. კერძოდ, ი. ბოლნელის სახელით მოღწეული ქადაგებები შევუდარეთ ი. ოქროპირის ცნობილ თხზულებებს (მინეს გამოცემის მიხედვით) და შემდეგი სურათი წარმოგვიდგა.

როგორც შესავალში ვცადეთ გაგვეჩვენოთ, ორიგინალობის საკითხი სასულიერო მწერლობაში, მით უფრო ამა თუ იმ მწერლის ნაწერების დამოკიდებულება ეკლესიის მამათა თხზულებებთან თავისებურად დგას. აქედან გამომდინარე ი. ბოლნელის თხზულებების უმეტესი ნაწილი ორიგინალურია. ამ უკანასკნელთა ზოგიერთი ფრაზა, აგრეთვე ზოგადი ქარგა, გამიწვეული თემის ერთიანობით, მსგავსია ი. ოქროპირის ქვემოთ ჩამოთვლილი თხზულებებისა, მაგრამ ისინი არ წარმოადგენენ გადმოკეთებას, არამედ არიან ერთგვარი ლიტერატურული წყარო, რომლითაც სარგებლობდა იოანე ბოლნელი, მაგრამ მათზე დაყრდნობით ქმნის განსხვავებულს, ახალს, თავისას.

იოანე ბოლნელს თავის ქადაგებაში „ფარისეველისა მისთჳს და დედაკაცისა მისთჳს, რომელმაც სცხო ნელსაცხებელი უფალსა“ მხოლოდ და მხოლოდ, როგორც ლიტერატურული წყარო, გამოყენებული აქვს ი. ოქროპირს ამავე თემაზე წარმოთქმული ქადაგებები (ტ. X, ნაწ. 2, გვ. 857—59, 880—89, 903—912, spuria), მაგრამ ბოლნელის ქადაგებებს ი. ოქროპირის აღნიშნულ ქადაგებებთან არავითარი ტექსტოლოგიური დამთხვევა არ აქვს. მსგავსება, თუ ამ ცნებას პირობითად ვიხმართ, მეტად შორეულია და იმდენად, რამდენადაც ორივეში არის თემის ერთიანობა.

ასევე ი. ბოლნელის ქადაგების — „რომელი იგი შევარდა კელთა ავაზაკთასა“ მხოლოდ ლიტერატურულ წყაროდ შეიძლება

⁴¹ პ. ინგოროყვა, ქართული მწერლობის მოკლე ისტორია, „მნათობი“, 1939, № 9, გვ. 139.

შივიჩნიოთ ოქროპირის ამავე თემაზე წარმოთქმული ქადაგება (ტ. XI, ნაწ. 2, გვ. 960—964, spuria). ამ ქადაგებებში, ზოგიერთ შემთხვევაში საერთოა რამდენიმე სიმბოლოს ახსნა-განმარტება.

ი. ოქროპირს რამდენიმე ქადაგება აქვს წარმოთქმული სახარების ცნობილ პერსონაჟ—ლაზარეზე. ი. ბოლნელმა ც აღნიშნულ თემას უძღვნა თავისი ქადაგება—„მდიდარისათვის და ლაზარესათვის“. უცქველია ქართველი მქადაგებელი იცნობდა ი. ოქროპირის ქადაგებებს, მაგრამ მას იმდენად განსხვავებულად, თავისებურად აქვს გაშლილი ეს ქადაგება, შეიძლება ითქვას, რომ არაფერი საერთო, ტექსტობრივი თვალსაზრისით არა აქვს ი. ოქროპირთან.

ი. ოქროპირი სხვადასხვა ქადაგებებში ხშირად ეხება მომთვრალეობის საკითხს (მაგ. ტ. I, გვ. 769; ტ. II, გვ. 477; ტ. IV, გვ. 74; ტ. VI, გვ. 348; ტ. VII, გვ. 715; ტ. IX, გვ. 254—55; ტ. X, გვ. 644; ტ. XI, გვ. 158; ტ. XII, გვ. 983—84). ამ ქადაგებებში სხვადასხვა თემატან დაკავშირებით ამხელს მომთვრალეობას, კიცხავს მის უარყოფით თვისებებს. მაგრამ ამ თემაზე მას წარმოთქმული საგანგებო ქადაგება აქვს: „სიტყვა მომთვრალეობის წინააღმდეგ“. დიდი აღდგომის კვირაში (ტ. II, გვ. 474—484) და ამ ქადაგებასთან შედარებამ გვიჩვენა, რომ ი. ბოლნელს სულ სხვა ორიგინალური ქადაგება აქვს წარმოთქმული. მსგავსება მეტად შორეულია. ერთადერთი შემთხვევა, ისიც ზოგადად როდესაც უახლოვდება აღნიშნული ქადაგების ტექსტები ერთმანეთს, ეს არის სული წინდაზე საუბრის დროს. საილუსტრაციოდ მოვიყვანთ პარალელურ ტექსტებს:

ი. ოქროპირი გვ. 477

„Насышай душу свою Духом, чтобы не насыщать ея пьянством; наперед займи этим свою душу и свои помыслы, чтобы не нашла места в них та безстыдная страсть. До верха наполни духом свою душу, как чашу, чтобы диавол уже не мог вложить в нее ничего“.

ი. ბოლნელი

რამეთუ ტაძარი ხართ ღოვთისანი და სული წმიდაჲ დამკვდრებულ არს თქოვენს შორის. ვითარმედ ოკოკეთოჯ აწ ტაძარი იგი და საყოფელი სოჯლისა წმიდისაჲ ჰყოთ საყოფელ ღოჯნისა და სიმთვრალისა. განაღე კარი შენი მარხვითა და სიწმიდითა და განჰხადე შესავალი იგი მისი. ფართო ყავ სადგური. რათა მოვიდეს ერთობით მამაჲ, ძე და სოჯლი წმიდაჲ⁴².

⁴² ი. ბოლნელი, ქადაგებები, გვ. 82.

ეს არის ერთადერთი შემთხვევა, როდესაც ი. ბოლნელის და ი. ოქროპირის ქადაგებები ერთმანეთს უახლოვდებიან, და ამ შემთხვევაშიაც მსგავსება, როგორც ვხედავთ, ტექსტუალურად შორეული იერის მქონეა.

თუ ზემოთ მოყვანილი ქადაგებები აშკარად იოანე ბოლნელისაა, ამას ვერ ვიტყვით მ. ჯანაშვილის მიერ დაბეჭდილ ქადაგებაზე: „იგავი ორთა მათ ძეთათჳს“. აღნიშნული ქადაგება განსვენებულმა მოსე ჯანაშვილმა დაბეჭდა ი. ბოლნელის თხზულებათა კრებულში და ვარაუდობდა, რომ ის იოანე ბოლნელს ეკუთვნის. თუმცა ეჭვი ებადებოდა, რომ შეიძლება ი. ოქროპირს ეკუთვნებოდა, რადგანაც ხელნაწერ A—70-ში ნათქვამია „თქმული ი. ოქროპირის მიერო“.

მ. ჯანაშვილის მოსაზრებას, რომ აღნიშნული ქადაგება შეიძლება ი. ბოლნელს ეკუთვნოდეს, გარკვეული საფუძველი ჰქონდა:

I. ხელნაწერ A 144-ში გარკვევით წერია: „საკითხავი თქმული იოანე ბოლნელ ეპისკოპოსისაჲ“.

II. ყველა ხელნაწერი და თვით A—70, რომელშიაც ი. ოქროპირი წერია, შეიცავს ბოლნელის ქადაგებებს და აღნიშნული ტექსტიც ბოლნელის ქადაგებებშია ჩართული.

III. ზართალია A—70 ხელნაწერში აღნიშნულ ქადაგებას აწერია ი. ოქროპირი, მაგრამ, როგორც აკად. კორნელი კეკელიძემ გამოთქვა მოსაზრება, ი. ბოლნელს, როგორც დიდ მკვებრ-ნეტყველს შეიძლება წოდებოდა ეპიტეტი ოქროპირი, მით უფრო მოცემული საუკუნის ალაპებში მართლაც მოიხსენება ქართველი ზოღვაწე მკვებრმეტყველი ი. ოქროპირის სახელით.

IV. ი. ანტიოქელი ოქროპირი ქართულ ხელნაწერებში იხსენიება სრული ტიტულით. ი. ანტიოქელი, ეპისკოპოსი კონსტანტინეპოლისა, ხოლო ჩვენთვის საინტერესო ქადაგებას უბრალოდ აწერია ი. ოქროპირი. ყველა აღნიშნული ფაქტი უდავოდ აძლევდა საფუძველს მ. ჯანაშვილს, რომ ქადაგება „ორთა მათ ძეთათჳს“ გამოეცა ი. ბოლნელის თხზულებათა კრებულში.

აღნიშნული ქადაგება ჩვენ შევუდარეთ ი. ანტიოქელი ოქროპირის ამავე სახელწოდებით ცნობილ ქადაგებას და გამოიძვევა, რომ ქართული ტექსტი წარმოადგენს ბერძნულის თარგმანს. ქვემოთ მოგვყავს ურთიერთ-პარალელურად ი. ოქროპირის თხზულება და მისი ქართული თარგმანი, რომელსაც ი. ბოლნელისად ვარაუდობდნენ:

1. Всегда, конечно, братья, должны мы проповедывать о человеколюбии божием (им ведь мы живем и движемся и есмь—Деян. XVII, 28); но в особенности в настоящее время обязаны мы делать это, как по общему долгу, так и ради благодеяния (его) к тем звездам, которые имеют взойти из купели (крещения). Ведь и они возсияют благодаря его человеколюбию, и мы им спасены и спасаемся: оно дано нам в качестве наследия создателем Богом и отцом нашим. Скажем же о нем то, что сказал владыка Христос, человеколюбивый сын человеколюбивого отца, единственный достоверный истолкователь отеческого существа. Раскроем всю притчу о блудном сыне, чтобы из нея научиться, как должно приближаться к недостижимому и как просить его о прощении грехов. Человек некий имел два сына (Мк. XV, II). Спаситель говорит приточно, а не положительно. Поэтому о своем отце он выражается как о некоем человека, а о рабах говорит как о детях, давая тем самым понятие о любви божией к людям.

ყოველადვე ღოჯთისა კაცთ მოყოზარებასა ქადაგებად ღირს ვიქმნენით და მისგან ცხოვრებად მოვიქცევით: ეგრევე კოჯალად თანა მაც მე ესე საქმედ ჩოჯენისა სარგებელისათჳს და მერმისა საოჯკოჯნოჲსა ემბაზისაგან გამობრწყინდეს ვარსკულაენი.

და რამეთუ მისგან ვცხოვნიდით და ვცხოვნდებით. ვიტყოდით მისთჳს, რომელი იგი თქუა მეოჯფემან ქრისტემან, რომელ არს კაცთმოყოზარე იჲ კაცთმოყოზარისაგან მამისა, ხოლო ღირს მითხრობად სახიერებაჲ მამისაჲ.

ვიტყოდით კოჯალად იგავსა ოჯძლებისათჳს და მისგან ვისწყაოთ ვითარ ღირს ვედრებაჲ ჩოჯენთა ცოდუათა და ბრალთათჳს და რომლითა ვპაოთ მოტევებაჲ.

კაცი ვინმე იყო და ესხნეს ორ იჲ. იგავად იტყუს მაცხოვარი არა ცხადად. რამეთუ თჳსისა მამისასა ვითა კაცისა ვისსა მე იტყუს და თავისა მონათა ვითა შვილთასა იტყუს და უჩუენებს ღოჯთისა სახიერებასა კაცთა.

Человек некий, говорит, име два сына. Кто этот человек? Отец щедрот и бо́т всякня утехн (2 Кор. 1, 3). Какне же это у него два сына? Праведники и грешники, — пребывающие в его божественных повелениях и преступающие заповеди владыки. И рече юнейший его отцу (Лк. XV, 12). Кто этот „юнейший“ сын? Человек, не имеющий устойчивости в душе и колеблющийся ветрами юности. Природа признала отцом своего создателя, хотя воля и не воздала чести своему творцу. Отче, дай ми достойную часть имения. Хорошо, что он попросил у бо́га то, что ему принадлежит, но худо то, что он растратил то, что получил. И раздели им именьи отец. Дал им весь мир, как свой дом; дал им, как творец, всю тварь; дал им вместе с телами и души разумныя, чтобы, руководясь разумом, они не делали ничего неразумного; даровал им свой закон, естественный и писанный, как божественного пестуна, чтобы воспитываемые им они исполнили волю законодателя. И не по мнозех днех собрав все мний сын (как и можно было ожидать от юноши) отъиде на страну

კაცსა ვისზე ესხნეს ორ ძე. და ვინ არს კაცი იგი. მამად მოწყალებათად და ღწი ნოვე-შინის ცემისად.

ვინ არიან ორნი იგი ცენი მართალნი და ცოდვილნი და რომელთა დაოჯინეს მცნებათა: და რომელნი ბრალეოვლ არიან მცნებათა ოჯულისათა. და ჰქოვა ოჯმრწენსმან ძემან მამასა თჳსსა: და ვინ არს ოჯმრწენსი იგი ცმ არამედ რომელსა ჰქონან გოჯლის სიტყუჯანი ოჯთმინოებისანი და სიყრნისა ოჯმეცრებანი და ვერ იცნა შექენიჯლნან შემოქმედო თჳსი, რარა პატრესცა ყოველად შემოქმედსა თჳსსა.

მამაო, მომეც ᦒწი მხოჯდების ნაწილი სამკჯდრებელისად.

კეთილად სთხოვა ღწა არამედ არა კეთილად განაბნია: და განუყო სამკჯდრებელი თჳსი მამამან და მისცა მათ ყოველი სოთელი ვითა სახლი და საფასმ ოჯრიცხჳ და ნიოჯთოჯალა მათ ჯორცთა.

სოჯლთა მეცნიერებად, რა არა იქმოდინ ბოროტსა არამედ კეთილსა.

და მისცა მათ თჳსი რჩული ჯორციელი და დაწერილი: ვითა მოძლოჯარი და მასწავლელი, რა აღასროჯლონ ნებად რჩოჯლის მდებლისად და შემდგომად მცირედთა დღეთა შეიჯრიბა ყოველი ოჯმრწემესმან მან ძემან. ესე იგი არს საჯაბოჯ-

далече (Лук. XV, 13). Оставил Бога, и Бог его оставил, потому что он не насилует того, кто не хочет служить ему. Ведь и все добродетели—дело свободной воли, а не необходимости. И ту расточил имену свое живый блудно. Там он погубил все богатство души своей; там, утопая в наслаждениях, он потерпел кораблекрушение; там, в быстрой смене увеселений, он сделался бедняком; там, покупая душепагубные удовольствия и торгуя весельем, он нажил себе потоки слез; добродетели, какие имел он, утратил, а вместо них обогатился пороками, каких не знал раньше. Изживши же ему все (нестественно, в самом деле, чтобы у человека, проводящую постыдную жизнь, оставалось богатство благодати), бысть глад крепок на стране той (ст. 14). Где не возделывается хлеб целомудрия, там должен быть сильный голод; где не произрастает лоза воздержания, там является голод; где не выжимаются гроздья непорочности, там свирепствует голод; где нет небесного вина, там ужасный голод; где обильно рождается зло, там совсем не ро-

киса გულის სიტყოვანი და წარვიდა ოცხოსა სოფელსა და განეშორა ღოთისაგან და ღ'ი მისგან. რამეთუ არა ოზნებლებით მოიყვანნის რომელთა არა ოზნებს მსახოზრებად მისა. რომელნი არა თჳსით ნეფსით იქმან კეთილსა და მუნ განაბნია საცხოვრებელი თჳსი და ცხონდებოდა არა წმიდად. და მოჳნ წარწყმიდა სულისა იგი სიმდიდრე და მოჳნ იხარებდა წარსაწყმედელად და ჳუნ იმღერდა და გლახაკ იქმნა: და მოჳნ სოჳლისა წარსაწყმედელთა საქმეთა იყიდდა და სიცილსა ისწავებდა ვ'დს კეთილი რომელი აქოჳნდა წარყმინდა, ოჳკმარნი საქმენი რომელნი არა ჰქონდეს თეიინნა და წარაგო ყოველი მისი რამეთუ რომელნი ოჳჯეროდ იქცევიედ ვერ დაიმარხიან სიმდიდრე' მადლისაჲ.

იყო მიმშობილი ძლიერი მას სოფელსა რ' სადა მეცნიერებით იფქლი არა იზრომებიან მოჳნ წინმშობილი ძლიერი არნ:

სადა სინშიდისა ტევანი არა დაიწინიხებინ მუნ 'მამშობილი ძლიერი არნ. სადა ოჳრჩიოჳლოებაჲ ფრიად არს, მუნ სიკეთ' არად სარგებელ არნ: სადა იეფობაჲ ბოროტისაჲ მოჳნ მოკლებაჲ კეთილისაჲ და იგი მერმე მოკლებულ იქნა კეთილთაგან.

дится добра; где процветают дурные дела, там совершенный недостаток добродетели; где елей человеколюбия не истекает, там сильный голод. Тогда-то и той начать лишаться. Ничего ему не оставалось более, кроме дел невоздержания, после того, как он переделал все постыдные дела. И шед прилепился единому от житель той страны (ст. 15). Жители же той страны, где оказался переселенец, были бесы. И после его тот, к кому он прилепился, на села своя пасти свиння. Так-то почитают бесы тех, кто служит им; так любят они тех, кто любит их; так благодетельствуют своим приверженцам! И желаше насытити чрево свое от рожец, яже ядяху свиння (ст. 16). Что это значит—от рожец? Рожцы — сладки на вкус и вместе с тем грубы и тяжелы. Но таков и грех по своей природе: он поселит немного а наказывает много; наслаждение доставляет минутное, а мучение вечное. В себе же пришед: сравнил свое жалкое положение, сообразил, кем он был, когда находился в послушании у бога и отца, и кем стал, подчинившись демонам. В себе же пришед,

რამეთუ არა რად დაშთა მისთანა სიბოროტისა ოჯთმინობითა და მერმშ წარვიდა და 'შეეყო ერთსა მოქალაქესა მის სოფლისასა და წარავლინა მან მოქალაქემან ძოვნად ღორთა:

ესე ვითარი პატივი მისციან ეშმაკთა: რომელნი ჰმსახოვრებედ მათ ოჯნებნ განძლებად მოვცლისად კერატთა მათგან რომელსა ჰაჲედ ღორნი: რადმე არს კერატთა მათ სიტკბობად მისი წარსაწყმედელ და სიმწარშ.

ესე არს ცოდვისა ძალი განძლების მცირითა და იტანჯების დიდად: იხარებს მცირედ ჟამ და იგოჯეიებრს ოჯრე. მოეგო გონებასა თუსსა და თქოჯა რავდენნი მუჰაკნი მამისა ჩემისანი განძლებიან პურითა და დაოჯშთების ნეშტი მისგან და მე ყოვლად შიმშილითა წარეწყმედები:

რავდენნი კათაკოჯმეველნი განძლებიან წმ-დათა წიგნთა სიტყჯთა და მე ყოვლად შიმშილითა წმიდათა წიგნთაგან მოვაკლდი: რავდენთა კეთილთა თავით თუსით დავაკლდები: რავდენნი ძკრნი თავით ჩემით შევიმთხვენ. რადმე განეაშორე

рече: колико наемникомъ отца моего избиваютъ хлебы, аз же гладомъ гиблю? Сколько оглашаемыхъ наслаждается теперь свяшенными писаньями, а я избиваю отъ глада божественныхъ словъ? Сколько благ лишилъ я самого себя? Сколько бѣдствіямъ я себя подвергъ? Зачемъ оставилъ я то блаженное состояніе? Зачемъ бросился въ эту пагубную жизнь? Все то, что я потерпелъ—урокъ мнѣ: не оставлять бога; теперь я научился держать того, кто всегда хранитъ техъ, которые держатся его; я научился не верить нечистымъ демонамъ, внушающихъ всякую нечистоту и пагубу. Итак, что говоритъ онъ? Воставъ иду ко отцу моему, творцу, владыке, попечителю и промыслителю; возвращусь къ тому, который давно ждетъ и готовъ принять возвращающихся къ нему. Воставъ иду ко отцу моему и реку ему: отче согрешихъ на небо и предъ тобою, и уже неси достоинъ нарешися сынъ твой; сотвори мя яко одного отъ наемникъ твоихъ (ст. 19). Для моего спасенія достаточно этихъ словъ; надежнымъ ходатайствомъ за меня послужить имя отца моего: не можетъ ведь отецъ мой, изъ моихъ устъ слыша это имя не по-

თავი ჩემი ნეტარებასა მას.

რადმე შევედ სიკოვდილისა მომცემელსა ამას ცხორებასა.

ვიცი რა შემემთხვა განშორებად ღოვთისაგან: მისწავიეს არა განშორებად ღოვთისაგან.

მისწავიეს არა სარწმოვნობად ოკეთოვრთა სოვლთად და მოძოვლებად ბოროტთა საქმეთად და აწ აღვდგე და წარვიდე მამისა ჩემისა და ვჰრქოვა მას მამაო ვცოდე ცად მიმართ და წინაშე შენსა და არა ვარ ღირს წოდებად ძედ შენდა. კმა არიან საცხორებელად სიტყოვანი ესე: კმა არიან ჩემდა მამისა ჩემისა მიმართ მეოხად სიტყოვანი ესე: ვერ ძალ ოვც ოვკოვეთოვ ვხადო მამად ჩემდა ოვკოვეთოვმცა არ შემინდო.

დალაცათუ არა ვარ ღირს ხადად მამად ჩემდა საქმეთა ჩემთაგან ვერ ძალ ოვც ოვკოვეთოვ შეოვრდე მას: თოვმცა არა მომიტევნა ცოდვანი ჩემნი.

казать себя отцом на деле; не может не подвигнуться сердцем, будучи благо-утробным, не может, услышав: согреших, не оказать снисхождения моему раскаянию; услышав мой голос, не может он не забыть своего справедливого гнева. Я знаю, какую силу имеет пред ним раскаяние; знаю, что могут сделать у него слезы; знаю, как каждый грешник, припадая к нему с теплыми слезами, подобно Петру, получает прощение своих грехов; знаю благость моего бога; знаю кротость моего отца. Он помилует меня кающегося, как не наказал согрешившего.

2. И восстав иде ко отцу своему. За добрым решением последовало доброе дело. И справедливо: недостаточно стремиться к полезному только на словах, необходимо и делом подтверждать свои добрые намерения. Находясь еще вдали от отца, но стремясь к нему сердцем, он то ломает себе руки, то пора-

ვერ ძალ ოვც ოვკოვეთოვ
ესმეს ვმაჲ ჩემი თუვმცა არა
გარე მიაქცია ჩისხვაჲ მისი.
ქეშმარიტად ვიცი: რ შემძლე-
ბელ არიან მამისა ჩემისა მი-
მართ სიტყოვანი ესე სინანოვ-
ლისანი.

ვიცი რ შემძლებელ არიან
ცრემლნი, ვიცი რ ყოველმან
მონანოვლმან ცრემლითა მო-
ილოს მოტევებაჲ ცოდვათაჲ.

ვიცი ღოვთისა ჩემისა სიკეთჲ.
ვიცი მამისა ჩემისა სიმშუდჲ.
შეიწყალნის ყოველნი, რომელნი
შეოვრდებიედ მას.

აღღვა და წარვიდა მამისა
თვისისა: შექმატა კეთილისა
ზრახვაჲ საქმით არა ხოლო სი-
ტყუთ: შევიყოვაროთ ღმერთი
საქმით შორს იყო აღვილისა
მისგან არამედ ახლოს გონე-
ბითა.

და ფრიად იცემდა მკერდსა
და პირდაქცევით იღვა ქოვეყა-
ნასა და თოვალთაგან ითხოვ-
და ცრემლთა და აღიარებდა
ოვრჩოვლოებათა თვსთა.

жаст ударами свою грудь, как источник дурных желаний, то лицом припадает к земле, то из очей проливает потоки слез в подкрепление своей просьбы, то изыскивает оправдание себе; наконец, сквозь слезы он громко взывает: отче, согреших на небо и пред тобою! Знаю, согрешил я, Христе владыко и господи; мои грехи ты один знаешь; согрешил я, помилуй меня, как бог и владыка. Я недостойн очей поднять на небо и умолять тебя, моего доброго владыку; велика и нестерпима моя вина; нет числа моим грехам! Но помилуй меня, так как ты благ всегда. Несмы достоин нарещися сын твой; сотвори мя яко единого от наемных твоих (ст. 19). Так просящего из глубины сердца увидел его тот, кто болезнует о заблудших, призирает согрешающих и ожидает их раскаяния,—увидел его отец его и милосердовал о нем. Конечно, он был отцом по благодати, по природе будучи богом. И тек нападe на выю его и облобыза его (ст. 20). Не дождался, когда тот подошел и стал умолять его, но с готовностью устремился ему на-

მოიხილა მისა რომელი ხედავს ცოდვილთა და ელის სინანულსა.

იხარებდა მამად მისი იხილა რად იგი რ მამად არს მოწყალე და ღი არს ბუნებათად.

და შირბიოდა და მოეხზა ყელსა მისსა არა მოელოდა რი იგი ევედრებოდა შეწყალებასა არამედ თვით იგი წინა მიეგებოდა.

встречу. И не погнушался шен его, оскверненной и запачканной грязью порока, но чистыми своими руками обняв его, целовал без счету того, кого давно уже ожидал. О, неизреченное и безмерное благоутробие! О, необычайное человеколюбие! О, примиренно чудное! Тотчас убедил он бога в одно мгновение и к слезам спешить и столь великое множество (грехов) победить. Ты удивляешься, видя, что бог с любовью принял грешника? О, какая отеческая любовь! Грешник на земле заплакал, и единый безгрешный с неба преклонился к человеколюбию. Кто видел когда, чтобы грешник был утешаем богом? Кто видел когда, чтобы судия служивал подсудимому? Кто видел когда, чтобы обвиненный был ласкаем? А между тем бог призывает, как некогда Израиля: людне мои, чем оскорбих вас, или чем стужил вам (Мих. VI, 3)? И теперь бывает тоже самое, и было, так как обычно быть побеждаемым самим собой отцу щедрог и богу всякия утехи. Но этот блудный сын не удовлетворился такой встречей со стороны отца, но и в добрых (делах) покаяния будучи блудным, при

არა სძაგდა სიძვითა შესოზაროვლი ქედი მისი, არამედ წმიდათა კელთა მისთა გარემოასხმიდა და ფრიად ამბორს იოყოფდა.

ჭ საკვრველი საქმე: ჭ საკვრველებამ: ცოდვილი ქოვეყანასა ზედა ტიროდა და ღი კაცთმოყოზარებით ქოვეყნად გარდამოვდა.

ვინ იხილა ღი ყოვაილად.

ვინ იხილა მსაჯული ცოდვითა ნუგეშინის მცემელი. არამედ, იყო ესე და იქმნების გარნა მოწყალესა ვითა იქმნებნ იქმნებინ არა კმა იყო ესე მეძვისა მის: არა ეგონა ესოდენი კაცთ მოყოზარებამ რომელ არს ქეშმარიტად მკსნელი.

არამედ ოდეს მოვიდოდა მეძავი იგი ესრეთ იტყოდა გულსა თუსსა ესრე ჰრქუა მამასა ჩემსა: და მერმე იტყოდა მამაო მცირედ ვიტყოდი მათ თანა: ნოვოვკოვე შევაგინო სახელი, რომელი არა შეიგნების არამედ დაჰყოვს ბაგეთა ჩემთა ბუნებამ ჩემი: არამედ შეიკრვის ენამ ჩენი საქმეთაგან ჩემთა.

множестве грехов своих не считал такое человеколюбие достаточным для спасения; поэтому, что именно придумал он сказать отцу, то при встрече с ним и выразил приличным образом: отче! Если только позволительно мне называть тебя отцом, я тем не увеличиваю своей вины перед тобой, если не оскорбляю этим зовом имени недосягаемого, если не замыкает уст моих совесть, если не связывает языка тяжесть моих грехов, если не воспрещает мне моя презжняя жизнь: прими, отче святыи, из нечистых уст нечистую мольбу! Отче по благодати и создатель по природе, согреших на небо и пред тобою и уже несмь достоин нарешися сн твой (ст. 21)! Согрешил я, исповедаю прегрешения мои, не скрываю того, что ты видишь: не отрицаюся того, что ты знаешь, как подсудимый я предстаю тебе, как беззаконник сам себя осуждаю; но ты, как судия, помилуй меня. Согреших на небо и пред тобою! Боюсь поднять к небу глаза свои, боюсь самого вида тверди небесной, как голоса обвинителя, боюсь обратиться взоры к сиянию божества, имея нечистыя очи

შეიწირე ვედრებაჲ ცოდვილისაჲ მამაო: სიხარულით შემოქმედო ბუნებით არა დაეფარო. რომელი შენ იხილე: არა ოჯვარ ვყო, რომელი შენ იცი.

მიცოდავს ცად მიმართ და შენ წინაშე და არა ღირსვარ ძედ შენდა. არამედ თავით ჩემით გევედრები და თავსა ჩემსა დავმჯი.

არა ვის ვევედრები შემწედ ჩემდა: შინაგან მაქოვს გონებაჲ ჩემი მჯდომარს საძოვლი აკიდებოვლი სოვლსა ჩემსა.

საშინელი სატანჯველი მამხილებელნი ძვრის სიტყუათა ჩემთანს შემწამებენ მე.

მეძვობაჲ ჩემი გამომიცხადებს მე: საქმენი ჩემნი შემწამებენ

сердца. Согрешил на небо и пред тобою, и уже несмы достоин нарещися сын твой. Вот я сам предаю себя, сам осуждаю себя, сам произношу над собою приговор. Нет нужды ни в суде для постановления приговора, ни в свидетелях для улики, ни в обвинителях для обличения. Внутри себя имею восседающую совесть, немоллимого судию в душе пошу, страшное судилище; в совести пошу свидетелей, в очах моих обвинителя; зрелища меня обвиняют, конския ристалища вопиют против меня, поиски охотников за дикими зверями взывают против меня. Распутство торжествует надо мной, мои дела увековечены как бы на позорном столбе, моя настоящая нагота обличает меня, самые рубища, в которых я облечен теперь, посрамляют меня, и я уже недостойн называться сыном твоим, сотвори мя, яко единого от земных твоих. Не прогоняй меня из твоего дома, господи, чтобы опять враг, найдя меня заблудившимся, не увлек к себе как военнопленного, но и не привлекай меня близко к страшной твоей и таинственной трапезе, потому что я не дерзкую нечис-

მე: შიშოვლობაჲ ჩემი დამცემს მე ოვრცხვნობისა ესე სამოსელნი მარცხოვენენ. და არა ღირს ვარ თუ მხადო ძედ შენდა: ნოვცა ეზოჲსა შენისაგან გამაძებ მეუფეო, ნუცა მიმიყვანებ საშინელსა და წმიდასა ტაბლასა შენსა: ვერ ვიკადრებ თოვალითა ხილვად წმიდას წმიდათასა.

тыми глазами смотреть на святая святых. Оставь меня с оглашаемыми в притворе церкви, чтобы, созерцая совершающиеся в ней таинства, я возжелал понемногу опять получить их; чтобы, подхваченный познаниями божественными, я омыл позор постыдных песен, стер эту грязь, лежащую на моем слухе, чтобы, созерцая твои сокровища, похваляемая благочестивыми мужами, я и сам пожелал иметь руки, достойныя принять их. Когда такая просьба излив блудный и так со слезами умолял, рече отец к рабам своим. К каким рабам? Слушай: к переям и служителям его повелений. Изнесите одежду первую и облещьте его (ст. 22). Принесите одежду, истканную свыше, обновленную духовным огнем, принесите одежду, которая ткется в водах купели. Принесите одежду, приготовленную из духовнаго огня, и оденьте его. Оденьте его, который сам себя раздел, оденьте новаго Адама, котораго обнажила дивол, оденьте царя создания; украсьте того, ради котораго я украсил мир. Украсьте дорогие для меня члены моего сына. Мне невыносимо видеть его лишен-

დამადგინე მე კათაკოზმეველთათანა კართა ეკლესიასათა რათათა ვიხილო რომელი აღესრულების ეკლესიასა შინა და ვიხილო განყოფაჲ ზარგალიტთაჲ: მართლ მადიდებელთა შენთაჲ და მე გოჯლის კმა ვყოთოჯ ღირს იყვენენ ჰელნი ჩემნი მიღებად მისა.

ესრჳთ იტყოდა და ცრემლით დაღადებდა. მაშინ ჰრქუა მამაჲან მონათა თჯსთა: რომელთა ზონათა? ზღდელთა ზიმაართ მსახოჯრთა ნების ზფლობელთა მისთა.

მოიღეთ სამოსელი იგი პირველი და რომელი იქსოების სოჯლისაგან და ცეცხლისა და შეჰმოსეთ მას და განსძარცოვეთ მას რომელი შეჰმოსა ეშმაკჲან: და შეამკვეთ ვითა შევამკვე ყოჯველი სოჯელი. შეამკვეთ ძჳ ჩემი და ყოველნი ასონი მისნი. არა ჯერ მიჩს შეუმკობელად ხილვაჲ მისი.

არა ჯერ მიჩს ხატნი შიშუელი დაგდებად სირცხულ არს. ჩემდა სირცხული ძისა ჩემისაჲ ჩემდა სამკაოჯლ არს მისი შემკობაჲ.

ным благообразия, нестерпимо оставить мой образ обнаженным; позор моего сына я считаю позором себе; мою честь полагаю в его чести.

3. Дадите перстень на руку его, чтобы он носил залог духа и нося его был храним духом, чтобы, имея мою печать, он был страшен всем врагам и противникам, чтобы издали было видно, какого отца он сын. Дадите и сапоги на нозе его, чтобы опять змей не нашел обнаженной пяту его и не уязвил его своим жалом, но чтобы лучше он поправил главу змея, уничтожил жало врага и в безопасности шествовал по пути божью. И приведше телец упитанный заколите (стр. 23). Какого тельца он называет упитанным? Какого? которого тельца Марья дева родила. Принесите тельца неукрощенного, не подъявшего ярма греха, девственного и от девы (рожденного), следующего за теми, кто следует за ним, не по принуждению, но добровольно; не прибегающего ни к силе, ни к рогам, но с готовностью склоняющего свою шею желающим заклать его. Итак, заколите того, кто добровольно заколается; заколите того, кто

და შიეცით ბეჭედი ქელსა მისსა რომელი არს სოკლისაგან და შეიცოვას და დაიფაროს მისგან.

რა ჩემი ბეჭედი იყოს ყოველთა ბრძოლათა მისთა და შორით იხილონ რომლისა მამისაგან არს ცმ მისცენით გამლნი ფერქთა მისთა ნოკ ოკოკვე კოვალად პოს გოველმან შიშოველი ქოვსლი მისი: რათა შეიცოვას გამლი ფერქთა მისთა და დატკებნოს თავი ვეშაპისაჲ და დაძლეწდეს ბროლისა მახვლთა და ვიდოდის ნეტარსა მას გზასა.

და მოიყვანეთ კბოჲ იგი და დაკალთ რჩილსა არა დადებოვლ არს ოვლედი ცოდვისაჲ (ქალწოვლი და ქწლისაგან და შეუდგეს რომელსა მოჰყავს რჩი ძლიერ არს და არა ოვრქენს არამედ განოვზადებებს ყელი მისი რომელსა ოვნებს დაკლვაჲ და დაკალთ ცხორების მომცემელი რომელი დაიკლვის და არა მოკოვდების დაკალთ და რომელნი ქამედ ნეტარ იყვნენ. ვქამოთ და გან-

животворит закаляющих; заколите закаляемого и не умирающего, заколите того, кто разнимается на части, и разнимающих его освящает; заколите вкушаемого знающими его и никогда не истребляемого; заколите того, кто вкушающих его делает блаженными. И вкушив его, все будем радоваться, яко сын мой сей мертв бы и оживе и изгид и обретеся. И начаша веселитися (ст. 24). Вам знакома эта духовная радость, вы вкусили ее и помните, как во время страшных тайн служители божественного священнодействия, подражая крыльям ангелов узкими кусками полотна, лежащими на левом плече, обходят и взывают: „да никто от оглашенных, да никто из не ядущих, да никто из соглядатаев, да никто из немогущих видеть вкушаемого агнца, да никто из немогущих созерцать небесную кровь, изливаемую во оставление грехов, да никто недостойный живой жертвы, да никто нечистый, да никто немогущий нечистыми устами прикоснуться страшных тайн (не смеет приступить сюда)“. Потом присоединяются и голоса ангелов с неба, говорящих: свят отец, давший в

ვძლეთ რ ძმ ჩემი მომკოვდარ იყო და აღდგა. წარწყმედოვლ იყო და იპოვა.

და იწყეს განცხრონად რომელ არს განცხრომაჲ სოვლისაჲ და ისადილებიან რომელნი შესწირავენ წმიდასა შესაწირავსა და მსგავს არიან ანგელოზთა ფრთეთა და სპეტაკ არიან სამოსლითა და რომელნი მარჯოვენით კერძო დგანან ღალადებენ ნუ ვინმე კათაკოვმეველთაგანმან იხილოს ანოვოვძღურთაგანმან ზოვრაკი იგი ნოვ ვინმე ოვღირსი იყოს ცხორებისა ამის შესაწირავსა.

ნოვ ვინმე ოვძღოვრი იყოს და ოვღირს ბავითა იკადროს მიახლებად საკოვრთხეველსა მას რომელსა ანგელოზნი ზეცით ოვგალობენ და იტყუან წმიდა არს მამაჲ რომელმან ინება დაკლვად ვბოჲ იგი ოვსხი.

წმიდა არს ძმ თანაარსი და ვბოჲ რომელი დაიკვლის და ცხოველ არს. წმიდა არს სოვლი წმიდაჲ რომელი სროვლ ჰყოფს მას რომელი იგი შეიწირვის.

жертву телца упитанного, не познавшего греха, как говорит пророк Исаия: иже беззакония не сотвори, иже обретется лествь в устех его (LII 9); свят сын, агнец, всегда приносимый в жертву волею и всегда живой; свят утешитель, дух святыи, совершающий жертву. Когда все это совершалось, старший сын, возвратившись из отлучки, услышал пение и лики, и подзвав одного из рабов, спрашивал его, что такое происходит, какой шум оглашает мои уши. Он говорит, а Давид пророк внутри дома воспевает; тогда вознесут на алтарь твой телцы (Пс L 21). Он же опять предлагает присутствующим угощение и говорит: вкусите и видите, яко благ господь (XXXIII 9). Там же и Павел, изъяснитель божественных тайн, взывает и говорит: пасха наша за ны пожрен бысть Христос (I Кор, V, 7). Радостно торжествует церковь и ликует. А он говорит рабу: да, пока я был вне дома, другие в мое отсутствие разделяют мои таинства в моем доме. Да, отвечает тот, пришел брат твой и отец твой заколол телца упитанного, радуясь, что он

ოჯოჯცესი იგი ძმ გარეთ გამოვიდა და ესმა კმაე განცხრომისაე და მოოჯწოდა ერთსა ყრმათაგანსა და ჰკითხვიდა მას. რაე არს კმაე ესე, რამეთუ საიდუმლოე მეცემის ყოჯრთა ჩემთა დავითის წინაწარმეტყოჯელისაე რომელსა იტყვს. მაშინ შეიწირნენ საკოჯრთხეველსა შენსა ზედა ზოჯარაკნი და კოჯალად იტყვს და მოოჯწოდს ტაბლსა მას განიცადეთ და თხილეთ რამეთუ ქრისტმ ოჯფალი არს.

პავლმ საშინელსა საიდუმლოსა იტყვს აღვსებაე ჩოჯენი დღეს არს და შეიწირვის ქრისტმ შესაკრებელსა ეკლესიისასა ოჯჩემოდ სხოჯანი ჩემთა. საიდოჯმლოთა განიყოფენ.

და კოჯალად მამამან შენმან დაკლა ხბოე იგი კამებოჯლი, რამეთუ ცოცხალ იქმნა ძმაე შენი.

возвратился живым и здоровым. Разгневался тогда праведник и не пожелал войти. Разгневался праведник и впал в рабство зависти; поправ удовольствия жизни, он сам был охвачен завистью. Но как же говорят Павел: молилбыхся сам аз отлучен быти от Христа по братии моеи, сродницех моих по плоти (Римл. IX, 3)? Не с тою, конечно, целью, чтобы представить праведника завистливым, употребил спаситель такой оборот речи, но чтобы возвестить чрезмерное богатство милости отца своего. Это ясно обнаруживается из дальнейшего. Отец же его изшел моляше его (ст. 28). О, неизреченная мудрость! О, боголюбезный промысл: и грешника помиловал, и праведника ублажил; и стоявшему не позволил пасть, и падшаго возбудил, и бедняка обогатил, и богатому не допустил от зависти впасть в бедность. Он же отвещав рече отцу: се толико работаю тебе и, николиже заповеди твоя преступих, и мне николи же дал еси козляте, да со други своими возвеселился бых (ст. 29); я хожу в милотях, козьих кожах, терпя лишения, скорби, озлобления (Евр. XI,

განრისხნა და არა ოვნდა შინა შესღვის. განრისხნა მართალი და იქმნა შოკრის მონა, რომელი დასტკებნიდა სოფლისა კეთილთა და კოჯალად პავლე იტყუს შჯოკლდებოკლევჳოფ თავსა ჩემსა ქრისტეს მიმართ.

არა თუ შეოკრა ცხჳოფს სიტყოკასა ჩართლისასა ჩემად, არანედ დედადენს და ოკჩოკენებს მამისა დედსა ჩეკოკსიერებასა და ზოანსენებს მერმისასა.

რამეთუ ჩემად მოსროკლ იყო და ევცდრებოდა მას: ჳ სიბრძნე გამოოკთკოკმელი!

ჳ ჩალი ცლიერი ცოდვილი შეიწყალა და მართალსა კენებით ეტყუს: შვილო რად კოკე იდვა აღადგინა და რად ზე იყო არა ოკტეგებს დაცემად გლახაკი განანდიდრა და მდიდარი არა ოკტევა დაგლახაკებად.

აჳა ესერა ესოდენი ჟანი გნონე და არა სადა ზომეც თიკანი ერთი თხათად თოკრცა ჩეგობართა ჩენთა თანა ვიხარე:

37), Когда же пришел этот сын твой; презревший тебя и проживший твое именье с блудниками, ты тотчас заколол для него упитанного тельца, и ни словом не упрекнул его, ни видом не показав ему своего неудовольствия, ты тотчас принял его гостеприимно: украсил всего твоею одеждою, облистал золотым перстнем, укрепил сапфами, ввел его в дом свой, и устроил для него трапезу, и чаши наполнил, и тельца упитанного заколол, и верных созвал на пир, и ангелов заставил ликовать, и устроил странное собрание неба и земли. И такие дары ты расточаешь тому, кто презрел твою доброту и обесчестил твое святое имя. Что сказать о глубине и бездне твоих щедрот? Как удивляться морю твоего благодушия? Ты милуешь, господи, всех, потому что все можешь и пренебрегаешь грехи людей, ради их покаяния. Отец же его рече ему: чадо, ты всегда со мною еси (ст. 31). Ты никогда не отлучался от моих недр, ты не покидал моей церкви, ты всегда внимал псалмам и гимнам, ты неразлучно пребываешь с ангелами, ты предстоишь жертвеннику

და ოდეს მოვიდა ძმაჲ ესე ჩემი, რომელმან შეჰკამა ყოველი მონაგები მეცავთა თანა დაოკალ ზოჯარაკი იგი ქამებული და შეჰმოსე

სამოსელი იგი პირველი. და არცა გარე მიიქციე პირი შენი მისგან, არამედ ვითა ოცხობა ისტოჯნრე იგი და შენი სამოსელი შეჰმოსე მას და ბექედი ოქროსაჲ გამოოჯბრწყინვე მას და გაღლითა გარემოხს შეჰზლოჯდე იგი. ეკლესიაჲ განოჯღე და საკოჯრთხეველი განოჯღადე ბარძიმნი აღოჯვესენ და ჯბოჲ დაოკალ და ხადილსა მას მოჯწმოჯნეთა მოოჯწოდე და ერთობაჲ ცათაჲ და ქოყუანისაჲ შეჰკრიბე.

და ესოდენი კეთილი მიანიქე მას, რომელმან არად შეჰკრაცხა კეთილი შენი და შენი მოწყალებაჲ შეოჯრაცხყო: რაჲმე ვთქოჯა მოწყალებისა შენისაჲ სიღრნჲ. ვითარ არა განკჯრდა ზლოჯაჲ სინჯჯდესა შენსა. შეიწყალებ ოჯფალო ყოელითა, რაჲმეთუ ყოელთა შენწყნარებელ ხარ ყოელთა კაცთა ცოდვათა მიოჯჯჯეგებ, რომელნი მოიქციევიან შენდა. მიუგო და ჰქოჯა მას: შჯლო, შენ, მარადის ჩემთანა ხარ და წიაღთა ჩემთაგან არა განშორებოჯღ

и с дерзновением взываешь: отче наш, иже еси на небесах, да святится имя твое (Мф. VI, 9). А твой брат пришел ко мне осужденный, пристыженный, с ликом, поникшим к земле, и сокрушенным и печальным голосом взывал: отче, согреших на небо и пред тобою и уже не смею достоин нарециися сын твой: сотвори мя яко единого от несправедливых твоих! Что я мог сделать в ответ на эти слова? Мог ли я не помиловать моего сына, пришедшего ко мне? Я же, будучи человеколюбив, не мог допустить, чтобы сделано было что либо бесчеловечное. Не могу не помиловать я того, кому дал жизнь, не могу не пожалеть того, кого породил из своих плеч. Чадо, ты всегда со мною еси, и вся моя твоя суть (ст. 31). Небо — твое, твердь — твоя, солнце — твой факелносец, луна — твоя приспешница, звезды — твои свечи, воздух — твой питатель и все, что в нем, твое, земля и все, что на ней, твое, море и все, что в нем, твое, вселенная твоя церковь — твоя, жертвенник — твой, жертва — твоя, ангелы — твои, апостолы — твои, мученики — твои, настоящее — твое, будущее — твое, воскресение —

იქმნე შენ. შენ ფსალმუნითა და ქებითა იყოფი, შენ ყოვლადვე საკოვრთხეველსა ჩემსა წინაშე სდგა და ჰლაღადებ მამაო ჩოვენო, რომელი ხარ ცათა შინა წმიდა იყავნ სახელი შენი მოვედინ სოვფევაა შენი.

ხოლო ესე მოვიდა შეწოვხებული და საღმობიერი პირდაქცევით ქოვეყანასა და ედაბლითა, ჯმითა შემოსილი ღაღაღებდა: მამაო, ვცოდე ცად მიმართ და წინაშე შენსა და არა ღირს ვარ წოდებად ძედ შენდა. რაითამცა მეყო ოდეს მესმნეს სიტყოვანი ესე ვითარმცა არა შევიწყალე ძე ჩემი, რომელი ჩემდა მოვიდა. ვერ ძალ მიც ოვკოვეთოვ არა შევიწყალო რომელი მე შეეკმენ. ვერ ძალ მიც ოვკოვეთოვ არა მიოვტეო რომელი წიაღთა ჩემთაგან მიშობია.

შვილო შენ მარადის ჩემი ხარ და ჩემი ყოველი შენი არს.

შენი არს ცაჲ და საძირკოველი

მისი,

შენი არს მზადა ბრწყინვალებაჲ მისი,

შენი არს მთოვარა და ნათელი მისი,

შენნი არიან ვარსკოვლაენი და ელვანი მათნი,

შენი არს აერი, რომელი ზრდის ყოველთა,

შენი არს ქოვეყანაჲ და ნაყოფი მისი,

შენი არს ზლოჯაჲ და რომელნი მისგან შობილ არიან,

твое, бессмертие—твое, нетление—твое, царство небесное—твое, все видимое и умопостигаемое—все твое. Я ничего не отнял у тебя, чтобы отдать ему; не раздел тебя, чтобы одеть его. Не своим ли добром я был щедр для него? Не одинаково ли я отец и твой и его? И тебя почитаю за добродетель, и его милую за прекрасное возвращение; я тебя люблю за твою жизнь, и его за исправление; и тебя милую за поведение, и его за раскаяние; и тебя за твоё терпение, и его за возвращение ко мне. Возвеселитесь и возрадоваться подобаше, яко брат твой сей мертв бы и оживе, и изгнб бы и обретет (ст. 32). Кто, видя мертвого воскресшим, не обрадуется, и кто, найдя то, что потерял, не будет торжествовать. Поди и ты, сын мой, возвеселись с нами, и возликуй с ангелами и обними со мной брата твоего и воспой вместе с Давидом эту духовную песнь, приличную настоящему торжеству: блаженни ихже оставишася беззакония и ихже прикрываша грехи. Блажен муж, ему же не вменит господь греха (Пс. XXXI, 1—2). Вы слышали

შენი არს ყოველი სოფელი.
 შენი არს შესაწირავი,
 შენნი არიან ანგელოზნი,
 შენნი არიან წინაწარმეტყუ-
 ჳელნი,
 შენნი არიან მარტულნი,
 შენნი არიან, რომელნი არიან
 და რომელნი კოჯალად
 მოსლვად არიან,
 შენი არს აღდგომამა,
 შენი არს უკოჯ დაებაამა,
 შენი არს მეოჯფებაამა ცათამა,
 შენი არს ყოველი, რომელი
 ჩანს და რომელი იქმნების,
 შენი არს ანოჯ შენგან აღვიღვა
 და მას მივეც.
 ანოჯ შენ განგძარცოჯვა და მას
 შეეკმოსც. ჩემთაგან საუნჯეთა
 მივეც რომელ მთხოვა მოწყა-
 ლებაამ ვერ ჳმა ვოყოა შენდა
 და მისა მამად.
 შენ პატივ გეც, რამეთუ და-
 იმარხენ სიტყოჯანი ჩემნი ხოლო
 იგი შევიწყალე რამეთუ სინა-
 ნოჯლად მოვიდა. არამედ იხა-
 რებდი, რამეთუ ძმაამ შენი მო-
 მკუდარ იყო და განცოცხდა,
 წარწყმედოჯლ იყო და იპოვა:
 ვინ იხილა მკოჯდარი აღდგო-
 მილი და არა იხარებდეს? ვინ
 პოვა წარწყმედოჯლი და არა
 იხარებდეს? მოვედ და განსც-
 ხრებოდე ჩემთანა და იხარებდ
 ანგელოჯთათანა და ჩემთანა
 ამბორს ოჯყოფდი ძმასა შენსა
 და შემომერთე ჩემთანა ლოც-
 ვასა დავეითისსა.

Божественную притчу, узнали ее смысл и видели ее значение. Поняли, насколько человеколюбив господь ваш, насколько он незлобив. Итак, прибежем к нему с чистым сердцем, воспоем ему единогласно: владыко, господи человеколюбче, едиnorodный сыне божий, согрешили мы на небо и пред тобою, уже не достойных называться сынами твоими, но уповаем на твои щедроты, имеем залогом твоего человеколюбия твой честный крест, который ты претерпел ради нас, имеем посредников твоего благоутробия, прежнюю блудницу и бывшего разбойника. Через них и мы и все грешники поспешим прибегнуть к твоему человеколюбию. Как их ты сделал славными и блаженными, господи, так и нас принадлежащих к тебе помилуй. Как мертвых ты воскресил, будучи распят на кресте, так и нас умерщвленных грехом воскресил по многому твоему человеколюбию, чтобы нам быть вместе с искупленными ценою твоего воскресения. Говоря это, будем ожидать, чтобы и нам сказал владыка наш Христос: по вере вашей буди вам (Мф. IX, 29). А вы, имеющие спо-

რამეთუ იგი სოკლიერად ლაღდებდა და იტყოდა „ნეტარ არიან რომელთა მიეტევენ ოჯრხოკლოებანი და რომელთა დაეფარნენ ცოდვანი, ნეტარ არს კაცი რომელსა არა შეოჯრაცხა ოწ ცოდვაჲ“.

ისმინეთ აწ წმიდისა მის იგავისაჲ, ცანთ ძალი მისი, ცანთ რამეთუ კაცთმოყოზარე არს ღმერთი. მოვედით ყოველნი ვლადღებ დეთ ჩისა მიმართ და ციტყოდით. მეოჯფეო ქრისტჳ მხალოდ შობილო ძეო ღოკთისაო ვცოდეთ ყოველთა. ცად მიმართ და წინაშე შენსა და არა ვართ ღირს წოდებად ძეჲ შედა. არამედ გოკლის ჳმა ვჳყოფთ შენსა მოწყალებასა.

მოვიჳსენოთ პირველისა მის დედაკაცისა მეძავისაჲ და პირველისა მის ავაზაკისაჲ აჳათგან ყოველნი ცოდვილნი მოისწრაფიან შენსა მოწყალებასა. ვითა იგინი წმიდა იქმნნეს და ჩოკენცა აღმადგინენ ვითა მკოკლარნი და ვითა შენ ასდევ მკოკლრეთით ჯრსა შეწჳკოკლოკლი ეგრეთვე ჩოკენ აღმადგინენ მკოკლრეთით.

და ვიხარებდეთ რომელნი ღირს ვიქმნენით აღდგომითა შენითა. ესრჳთ იტყოდეთ და გოკრქუას ჩოკენდა მომართ თჳა

გრწამს ეგრჳთცა იყავნ თქოკენდა. და ჩოკენ კოკალად რომელთა გოკეგოკლების ნათლი-

добиться даров крещения, отбросивши всякое чуждое помышление, и души ваши устремивши к небесному жениху, вкусите благодать святого духа. Господь близ, ни о чем же печетесь (Филип. IV, 5,6). При дверях искупитель, врач близ верующих, аптека открыта, лекарства готовы, купель всех ожидает, благодать раскрылась, духовная одежда изготавливается отцом и сыном и святым духом. Блаженны удостоиваемые носить эту одежду! Вам остается теперь затеплить светильники вашей веры, и щедро влить елей благочестия, чтобы ночью, когда раздастся голос: се жених грядет (Мф. XXV, 6), вам можно было выйти на встречу ему с сияющими светильниками, ликуя и радуясь и взывая: благословен грядый во имя господне (XXI, 9)! ему слава и держава, ныне и присно и во веки. Аминь⁴³.

შედარება, ჩვენი აზრით, ექვს არ ბადებს, რომ ქართული ტექსტი წარმოადგენს ი. ანტიოქელ ოქროპირის თხზულების თარგმანს.

მართალია, აღნიშნული ქართული ტექსტი მისდევს ი. ოქროპირის თხზულებას, მაგრამ ჩვენი ყურადღება მიიპყრო ერთმა გარემოებამ, კერძოდ, გაგვეჩვენა სიტყვის როგორი კულტურა ვლინდება ქართულ თარგმანში, რას წარმოადგენს ეს უკანასკნელი რო-

საე. მის ყოველნი გოჯლის სიტყოჯანი კაცობრიენი განვიშორნეთ და სოჯლნი ჩოჯენნი ცად მიმართ განვიწმიდნეთ. ოჯფალი ახლოს არს. ნოჯრას ჰჯროჯნავთ და კართა ზედა მეოჯჯც მომტევებელი მოვიდა და მკოჯრნალი.

სამკოჯრნალოე განლებულ არს, წამალნი განტენილ არიან. ემბაზი მადლითა სავსე არს და ყოველთა მოჰხადის სოჯლიერი სამოსელი ღამისაგან მოიქსოების. ხოლო ჩოჯენ სარწმოჯნოებისა სანთელნი აღვანთნეთ და ზეთი სიმართლისაე განვიმზადოთ რათა ოდეს შოჯა ღამეს ჯმაე იყოს და იტყოდიან აჰა ესე რა სიძე მოვალს მოვედით და მივეგებვოდით მას ძლიერიითა სანთლითა და სიხაროჯლითა, ვღალადებდეთ და ვიტყოდით კოჯრთხოჯულ არს მომავალი სახელითა ოჯფლისაეათა რ მისა შოჯენის დიდებაე და პატივი და თაყოჯანის ცემაე ოთი ოკოჯე ამენ⁴⁴.

⁴³ Творения святого отца нашего Иоанна Златоуста. т. VIII, ч. 2. 1902, გვ. 646.

⁴⁴ ი. ბოლნელი, ეპისკოპოსის ქადაგებანი, 1911, გვ. 32—47.

გორც მხატვრული ფენომენი. ამ მიზნით, ბერძნული დედნის მხატვრულად ყველაზე უფრო ძლიერ ადგილს შეევუდარეთ მისი ქართული თარგმანი.

ὁ οὐρανὸς σὸς	ცა—შენია	
τὸ στερέωμα σὸν	საძირკველი, სიმაყრე	—შენია
ὁ ἥλιος ὁ ἀδούχος σὸς	მზე ჩირალდნოვანი	—შენია
ἡ σελήνη θεραπείνη σή,	მთვარე მომსახურე	—შენია
οἱ ἀστέρες λαμπτήρες σοί	ვარსკვლავი მანათობელი	—შენია
ὁ ἀήρ τροφὸς σός,	აერი მკვებავი	—შენია
καὶ πάντα τὰ ἐναέρια σὰ	ყველაფერი რაც მასშია	—შენია
ἡ γῆ καὶ τὰ ἐναύτη σὰ,	მიწა და რაც მასზეა	—შენია
ἡ θάλασσα καὶ τὰ ἐν αὐτῇ σὰ	ზღვა და რაც მასშია	—შენია
ὁ κόσμος σὸς	კოსმოსი	—შენია
ἡ ἐκκλησία σή,	ეკლესია	—შენია
τὸ θυσιαστήριον σὸν,	სამსხვერპლო	—შენია
ὁ μόσχος ὁ σιτευτὸς σός,	ხბო ნაკვები	—შენია
ἡ οὐσία σῃ,	განძი (არსი)	—შენია
οἱ ἄγγελοι σοί,	ანგელოზნი,	—შენია
οἱ ἀπόστολοι σοί,	მოციქულნი	—შენია
οἱ μαρτύρες σοί,	წამებულნი	—შენია
τὰ παρόντα σὰ,	არსებული	—შენია
τὰ μέλλοντα σὰ	მომავალი	—შენია
ἡ ἀνάστασις σή,	აღდგომა	—შენია
ἡ ἀθανασία σή,	უკვდავება	—შენია
ἡ ἀφθαρσία σῃ,	უხრწდნადობა	—შენია
ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν σή	მეუფება ცათა	—შენია
πάντα τὰ φαινόμενα καὶ τὰ νο- ούμενα σα ⁴⁵ .		

ჩვენი თარგმანი დედანს ზუსტად შეესატყვისება, ის სიტყვა-სიტყვითი თარგმანია. მაგრამ შეიძლება დედანთან მიმართებაში მხატვრულობის თვალსაზრისით დაეჭვება გამოიწვიოს, ამიტომ ბერძნული დედნის სრულად გადმოცემისათვის მოვიყვანთ რუსულ თარგმანსაც, რომელშიაც გარდა ტექსტის სიზუსტისა დაცულია დედნის მხატვრული ღირსებაც:

⁴⁵ Migne, Pg. 1862, iohannov tom xpr̄ieōetonov tomusoctavus, გვ. 521.

Небо—твое
 Твердь—твоя
 Солнце твой факелносец
 Луна—твоя припешница
 Звезды—твои свечи
 Воздух—твой питатель
 И все, что в нем—твое,
 Земля и все, что на ней—твое,
 Море и все, что в нем—твое,
 Вселенная—твоя,
 Церковь—твоя
 Жертвенник—твой
 Ангелы—твои,
 Апостолы—твои,
 Мученики—твои,
 Настоящее—твое,
 Будущее—твое,
 Воскресение—твое,
 Бессмертие—твое,
 Нетление—твое
 Царство небесное—твое,
 Все видимое и умопостигаемое—все твое.

არ იქნება მიკერძოება თუ ვიტყვით, რომ ქართული თარგ-
 მანი გარდა იმისა, რომ დედანს ზუსტად გადმოგვცემს, გაცილე-
 ბით უფრო დიდი ემოციური ძალის შემცველია. ჯერ ერთი, ქართ-
 ველი მთარგმნელი ჩამოთვლისას მცირე გადაჯგუფებას ახდენს,
 რაც იწვევს დიდ მხატვრულ ეფექტს. თუ ბერძნულში ცალ-ცალკე
 არის ნათქვამი შენი არის ცა, შენი არის საძირკველი, ქართველმა
 მთარგმნელმა ეს უკანასკნელი პირველის ატრიბუტად აქცია და
 ფრაზას სულ სხვა იერი მისცა.

შემდეგ, დედანში მზის, მთვარის და ვარსკვლავების მსაზღვრე-
 ლები უბრალოდ არის ჩამოთვლილი. ქართულში კი ისინი სა-
 ზღვრულთან უშუალო კავშირით წარმოგვიდგებიან და ბოლოში
 ნაცვალსახელი „მისის“ დართვით სულ სხვა ელერადობა აქვს
 ფრაზას. და რაც მთავარია, ქართულში მსაზღვრელები სულ სხვა
 პრინციპით არის შერჩეული და მნათობთა თითოეული სახეობის
 თვისება ნიშანდობლივი სპეციფიკით არის გამოყოფილი და ყოვე-
 ლივე ამის შედეგად მივიღეთ შესანიშნავი ჰიმნი:

შენი არს ცაჲ და საძირკოველი მისი,
 შენი არს მზე და ბრწყინვალებაჲ მისი,
 შენი არს მთოვარე და ნათელი მისი,
 შენნი არიან ვარსკოვლავენი და ელვანი მათნი,
 შენი არს აერი, რომელი ზრდის ყოველთა,
 შენი არს ქოვეყანაჲ და ნაყოფნი მისი,
 შენი არს ზლოვაჲ და რომელნი მისგან შობილ არიან,
 შენი არს ყოველი სოფელი,
 შენი არს შესაწირავი,
 შენნი არიან ანგელოზნი,
 შენნი არიან წინაწარმეტყოველნი,
 შენნი არიან მარტულნი,
 შენნი არიან, რომელნი არიან და რომელნი კოვალად
 მოსლვად არიან,
 შენი არს აღდგომაჲ,
 შენი არს ოკოვდავებაჲ,
 შენი არს მეოვებაჲ ცათაჲ,
 შენი არს ყოველი, რომელი ჩანს და რომელი იქმნების⁴⁶.

ქართველი კაცისაგან შექმნილი ეს შესანიშნავი ძეგლი მეგონია კომენტარს აღარ საჭიროებს. საყურადღებოა, რომ დედნის ეპიფორა ქართულში შეცვლილია ანაჟორით, რაც გარკვეულ შთაბეჭდილებას ქმნის, ხოლო დედნის ერთგვარად პროზული გამოთქმის ნაცვლად—აწმყო—შენია, მომავალი—შენია, ქართულში შესანიშნავად ჩეღერი სტრიქონია შექმნილი

„შენნი არიან, რომელნი არიან და რომელნი კოვალად მოსვლად არიან“.

რასაკვირველია, ჩვენ შორს ვართ იმ აზრისაგან, რომ დავამციროთ მსოფლიოში დამსახურებულად სახელმოხვეჭილი დიდი მქვერმეტყველის ი. ოქროპირის უდავოდ ბრწყინვალე ნიჭი, მაგრამ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში სიტყვის ქართველმა ოსტატმა დიდი პოეტური ნიჭი გამოავლინა. ეს მცირე ნაწყვეტიც ნათელ წარმოდგენას გვაძლევს რუსთველის წინა ეპოქაში ქართული პოეტური კულტურის მაღალ დონეზე.

აღნიშნულ ნაწყვეტში ჩამოყალიბებულია ქრისტიანული მსოფლმხედველობის მნიშვნელოვანი პრინციპები. კერძოდ, ავტორი ქადაგებს არა ასკეტურ იდეალს, არა ცხოვრებისაგან განდგომას, არამედ ადამიანს წარმოგვიდგენს ყოველივე არსებულის გამგებელად,

⁴⁶ ი. ბოლნელი, ქადაგებები, გვ. 44.

ზატონ-პატრონად. რეალური სინამდვილე მთელი თავისი მრავალსახეობით ადამიანს განეკუთვნება. ბუნების ყოველი საგანი ადამიანის მფლობელობაშია, მას ექსახურება. ადამიანმა უნდა განაგოს და თავისი საჭიროების მიხედვით გამოიყენოს ყოველივე ის, რითაც ის გარემოცულია, როგორც მიწა და მისი ნაყოფი, ისე ზღვა და „მისგან შობილნი“, ცა და ცის მნათობნი. ადამიანს ექვემდებარება მთელი სამყარო — „ყოველი სოფელი“. ადამიანისაა ყოველივე არსებული და მომავალი — „შენნი არიან, რომელნი არიან და რომელნი კოვალად მოსვლად არიან“. ასეთი დამარწმუნებლობითი ტონით შთააგონებს ავტორი ადამიანს, მის დანიშნულებას, მის ადგილსა და უფლებას სამყაროში.

დაუბრუნდეთ ისევ ი. ბოლნელის ლიტერატურული მემკვიდრეობის შედგენილობის საკითხს. როგორც გამოირკვა, ზემოთ მოყვანილი ქადაგება ეკუთვნის არა იოანე ბოლნელს, არამედ კონსტანტინეპოლის ეპისკოპოსს ანტიოქელ ი. ოქროპირს. აკადემიკოსი კ. კეკელიძე წერს: „ათონის ხელნაწერში ამის (ე. ი. ზემოთ აღნიშნული ტექსტის. — რ. ბ.) მაგიერ მოყვანილია სხვა ქადაგება იოანე ბოლნელისა, რომელიც ასე იწყება: „მოვედით საყუარელნო და ისმინეთ“.

ჩვენ შევისწავლეთ აღნიშნული ქადაგება სინას მთის ხელნაწერის ფოტოასლის მიხედვით და გადმოვწერეთ, რომელსაც ვაქვეყნებთ (დამეხმარა პროფ. ილ. აბულაძე). ამ ხელნაწერის შესწავლამ ნათელყო, რომ ეს არის სახარების იმავე თემაზე შედგენილი ქადაგება, რომელსაც ეძღვნება ზემოთ განხილული ი. ოქროპირის ქადაგება, მაგრამ ამ უკანასკნელთან საერთო, გარდა თემის ერთიანობისა, არაფერი აქვს.

ამრიგად, ჩვენთვის ნათელი გახდა, რომ ი. ბოლნელს მართლაც ჰქონია ქადაგება „უძღებ შვილზე“ მაგრამ ხელნაწერ A—70-ის გადამწერს აურევია ამავე თემაზე დაწერილი ი. ოქროპირის ქადაგებასთან და ამ უკანასკნელის ქადაგება ჩაუწერია ი. ბოლნელის ქადაგების ნაცვლად. ასე გაჩნდა ხელნაწერი A—70-სა და A—144-ში ი. ოქროპირის ქადაგება ი. ბოლნელის თხზულებათა შორის. ხოლო ქართველი მქადაგებლის აღნიშნული ქადაგება შემოგვინახა ათონისა და სინას მთის ხელნაწერებმა.

ქვემოთ ვაქვეყნებთ სინას მთის ხელნაწერის ფოტოასლიდან გადმოწერილი ქადაგების ტექსტს, რომელიც არამცთუ ჯერ არ გამოცემულა, არამედ საქართველოში დაკული ხელნაწერებისათვის, საერთოდ, უცხოა.

ი. ბოლნელის ქადაგებებზე მუშაობისას შევნიშნეთ, რომ მის ქადაგებებში ციტატების სახით მოყვანილი ბიბლიური ტექსტები მნიშვნელოვნად განსხვავდება დღესდღეობით შემონახული ბიბლიური ტექსტებისაგან. გადავწყვიტეთ სანიმუშოდ ბოლნელის მიერ ციტირებული სახარების ტექსტი შეგვედარებია სახარების ერთ-ერთი ცნობილი ნუსხისათვის. აკადემიკოსმა კ. კეკელიძემ გვიჩიო შეგვედარებია ადიშის (897) ტექსტისათვის. ჩვენ ასეც მოვიქეციით, ი. ბოლნელის ქადაგებებში დაცული ოთხთავის ტექსტი შევეუდარეთ ადიშის სახარებას და ბერძნულ ტექსტს.

ი. ბოლნელის მიერ ციტირებული სახარების ტექსტის დაცილება, როგორც ადიშის, ისე ბერძნული ტექსტისაგან, ჩვენ გვაფიქრებინებს: ი. ბოლნელი ხომ არ სარგებლობდა სახარების იმ რედაქციით, რომელიც დღესდღეობით არ მოიპოება და რომელიც შემდეგში გამოდევნა ათონელთა მიერ თარგმნილმა და დაკანონებულმა ტექსტებმა. ე. ი. IX—XI სს-მდე ქართულად იყო არაბერძნული გზით მომდინარე რედაქცია სახარებისა, არამედ სხვა, რომელმაც ჩვენამდე მოაღწია მხოლოდ, ამ შემთხვევაში, ი. ბოლნელისეული ციტატების სახით.

აღნიშნული მოსაზრება ჯერჯერობით მხოლოდ ჰიპოთეზის ხასიათს ატარებს და საკითხი ნათელი გახდება მას შემდეგ, როდესაც ჩვენ V—X სს. ყველა ძეგლიდან ამოვკრებთ ციტატების სახით წათში დაცულ ბიბლიურ ტექსტებს (და არა მარტო სახარებისა) და შევეუდარებთ ბერძნულ წყაროს. მხოლოდ ამ საშუაოს ჩატარების შემდეგ, შესაძლებელი იქნება მსჯელობა ბიბლიის იმ რედაქციის რაობის შესახებ, რომელთა ნაწყვეტები, და საბედნიეროდ საკმაოდ ბევრი, შემოგვენახა V—XI სს. ამა თუ იმ მწერლის ნაწერებში⁴⁷.

ი. ბოლნელი (გვ. 10)⁴⁸

1... რაჲსათჳს მეზოჲერეთა და ცოდვილთა შეიწყნარებს და წათთანა ჳამს და სოჲამს მოძლოჲარი თქოჲენი.

მათე, ²C 9,11⁴⁹

...რაჲსათჳს მეზუერეთა თანა და ცოდვილთა ჳამს მოძლუარი თქუენი.

⁴⁷ ი. ბოლნელის თხზულებაში შექონახული ბიბლიის ტექსტები რომ განსხვავდებიან კანონიკური ტექსტებისაგან, ამას თავის დონეზე ყურადღება მიაქცია განსვენებულმა მ. ჯანაშვილმა.

⁴⁸ ი. ბოლნელის ქადაგებებიდან ტექსტის ციტაციას ვახდენთ მ. ჯანაშვილის 1911 წ. გამოცემის მიხედვით.

⁴⁹ C აღნიშნულია ოშკის რედაქცია, ა. შანიძის გამოცემა, 1945.

ბოლნელი (გვ. 22):

2. რადსათჳს არა მიჰხედეთ
მფრინველთა მათ ცისათა რ
არა სთესვენ, არცა მკიან, არცა
შეიკრებენ საოჯნჯეთა მათთა და
მამაჲ იგი ზეცათაჲ ზრდის მათ.

მათე, C 6-26

მიხედეთ მფრინველთა ცი-
სათა, რამეთუ არა სთესვენ,
არცა მკიან, არცა შეიკრებენ
საუნჯეთა, და მამაჲ იგი თქუ-
ენი, რომელ არს ცათა შინა,
ზრდის მათ

გ ა ნ ს ხ ვ ა ვ ე ბ ე ბ ი

რადსათჳს არა მიჰხედეთ

მათ

მათთა

ზეცათაჲ

მიხედეთ

—

—

თქუენი, რომელ არს ცათა შინა

ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐ-
ρανοῦ, ὅτι οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ
μερίζουσιν, οὐδὲ συναΐουσιν εἰς
ἀποθήκας, καὶ ἔπατήρ ἡμῶν ὁ
οὐράνιος τρέφει αὐτά⁵⁰.

ბოლნელი (გვ. 50)

...ვდ მსაჯოული ვინმე იყო
ერთი ქალაქსა შინა რა ლთი-
საგან არა ეშინოდა და კაცთა-
გან არა ჰრცხოვენოდა. და
ქოჯრივი ვინმე იყო მასვე ქა-
ლაქსა შინა რი იგი მოვალნ
მისა ზედაჲს ზა (და) ეტყუნ მას:
მისაჯე მე მოვალისა ჩემისაგან
და არა ისმინის მისი მრავალ-
ჯამ

C ლუკა, 18₂₋₄

...მსაჯული ვინმე იყო ქა-
ლაქსა შინა, ღმრთისა არა ეში-
ნოდა და კაცთაგან არა ჰრცხუ-
ენოდა. და ქურივი ვინმე იყო
მასვე ქალაქსა შინა და მოვი-
დის მისა და ეტყუნ: მისაჯე მე
წინამოსაჯულისაგან ჩემისა.
და არა ისმინის მისი ვიდრე
რომლად ეამადმდე.

გ ა ნ ს ხ ვ ა ვ ე ბ ე ბ ი

ერთი

რა ლთისაგან

რი იგი მოვალნ

—

ღმრთისა

და მოვიდის

⁵⁰ ბერძნული ტექსტი ციტირებულია შემდეგი გამოცემის მიხედვით
THE KAINHES YIAΘHKHΣ. EN AΘHNAIΣ KAI KONΣTANNTI
NOYΠOΛEI, 1898.

ზედაა ზედა

მას

მოვალისა ჩემისაგან

მრავალ ჟამ

—

—

წინამოსაჯულისაგან

ვიდრე რომლად ჟამადმდე

Κριτής τις ἦν ἐν τινι πόλει, τὸν θεὸν μὴ φοβούμενος, καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρεπόμενος. χήρα δὲ τις ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, καὶ ἤρχετο πρὸς αὐτὸν, λέγουσα, ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου. καὶ οὐκ ἤθελένησεν ἐπὶ χρόνον.

ბოლნელი 51

ოდესღა მსაჯოვლი სიცროვოსაჲ ამას იტყვს და იქმს, ხლწ არაჲ ყოსა შოვრის გებაჲ მონათა თვსთაჲ მაჭირებელთა მათთაგან ანოვ არამედ ყოსა წყობაჲ დიდი მათ ზედა რომელნი ლალადებენ მისა მიმართ დღმ და ლამმ

ს ლუკა 18₆₋₇

(და ჰრქუა მათ უფალმან: ისინცთ, რასა იგი) წსაჯული სიცრუვისაჲ იტყვს, ხოლო ღმერთმან არა მე ყოსა შურისგებაჲ რჩეულთა მისთაჲ, რომელნი ლალადებენ მისა დღე და ლამე (და სულგრძელ არს მათ ზედა?)

გ ა ნ ს ხ ვ ა ვ ე ბ ე ბ ი

ამას

და იქმს

არა

რჩეულთა მისთაჲ

მაჭირებელთა მათთაგან

ანოვ არამე ყოსა

წყობაჲ დიდი მათ ზედა

მიმართ

—

—

არა მე

მონათა თვსთა

—

—

—

—

Εἶπε δὲ ὁ Κύριος, Ἄκούσατε τί ὁ κριτής τῆς ἀδικίας λέγει· ὁ δὲ θεὸς οὐ μὴ ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ τῶν Βούωντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτός.

ბოლნელი (53):

კაცნი ვინმე ორნი აღვიდოდეს ტაძარსა მას თაყოზანის ცემად. ერთი ფარისეველი და ერთი მეზოჯრჲ.

ფარისეველი იგი ერთ კერძო დგა ესრჲთ თჳსაგან ილოცვიდა: „ღო გმადლობ შენ რ არა ვარ ვა სხოზათა კაცთაგანი.

რ არა ვარ მეძავი: არცა მტაცებელი: არცა მზაკოზარი და ცროჳ მოწანჲ არცა კოჳალად ვარ ვა ესე მეზოჯერჲ. ვიმარხავ შაბათსა შინა ორ დღჲ.

ს ლუკა 18¹⁰⁻¹²

ვითარმედ ორნი კაცნი აღვიდოდეს ტაძარსა მას: ერთი ფარისეველი და ერთი მეზოჯრე.

ფარისეველი იგი წარდგა და აძას ილოცვიდა: ღმერთო, გმადლობ შენ, რამეთუ არა ვარ ვითარ სხოზანი კაცნი მტაცებელ, ცრუ, მემრუშე, გინა ვითარ ესე მეზოჯრე. ვიმარხავ ორ გზის შაფათსა შინა...

გ ა ნ ს ხ ვ ა ვ ე ბ ე ბ ი

კაცნი ვინმე ორნი მას თაყოზანის ცემად ერთი კერძო დგა ესრეთ თჳსაგან ილოცვიდა სხოზათა კაცთაგანი რ არა ვარ მეძავი: არცა მტაცებელი არცა...

ვითარმედ ორნი კაცნი

—

იგი წარდგა და მას ილოცვიდა სხოზანი კაცნი მტაცებელ, ცრუ, მემრუშე გინა ვითარ ესე მეზოჯრე...

Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι· ὁ εἰς Φαρισαῖος, καὶ ὁ ἕτερος τελῶνῃς. ὁ Φαρισαῖος σταθεῖς πρὸς ἑαυτὸν τὰς ταπεινότητας προσήχετο· ὁ ἕτερος, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμι ὡς πάντες οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἀδικοὶ, μοικοί, ἢ καὶ ὡς σὺτος ὁ τελῶνῃς. νηστεύω ὡς τοὺς σάββατον.

ბოლნელი (55)⁸⁸:

ხოლო მეზოჯერჲ იგი დგა ერთ კერძო და არა უნდა არცალა

ს ლუკა 18¹³⁻¹⁴

ხოლო მეზოჯრე იგი შორს დგა და არა იკადრებდა თჳალთაცა

ათჳ ზე ახილვად თოჯალთა მის-
თა ად იცემდა მკერდსა მისსა
და იტყოდა ღო მილხინე ცოდ-
ვილსა ამას ოო ოჯკოვეთოჯ
ჯერ არს მომიტევენ მე შეცო-
დებანი ჩემნი.

...ხოლო ფარისეველი იგი გარ-
დამოვიდოდა განცროვებოვლი
და სირცხვლეოვლი სილაღითა
მით მისითა რ რნ აღიმაღლოს
თავი თჳსი იგი დამდაბლდეს
და ყლმან რნ დაიმდაბლოს
თავი თჳსი ამაღლდეს.

გ ა ნ ს ხ ვ ა ვ ე ბ ე ბ ი

დგა ერთ კერძო
უნდა არცაღა თოჯ ზე
მისსა
ღმერთი

ოო ოჯკოვეთოჯ ჯერ არს მო-
მიტევენ მე შეცოდებანი ჩემნი
ხოლო ფარისეველი იგი გარდა-
მოვიდოდა განცროვებოვლი და
სირცხვლეოვლი სილაღითა მით
მისითა

ყოველმან

ზე ახილვად, არამედ იცემდა
მკერდსა და იტყოდა: უფალო,
მილხინე მე ცოდვილსა ამას.

გეტყჳ თქუენ: გარდამოვიდა
იგი განმართლებული, სახედ
თჳსა, ვიდრე ფარისეველი იგი,
რამეთუ რომელმან აღიმაღლოს
თავი თჳსი, იგი დამდაბლდეს;
და რომელმან დაიმდაბლოს თა-
ვი თჳსი, იგი ამაღლდეს

შორს დგა
იკადრებდა თუალთაცა ზეახი-
ლვად
უფალი

მე

გეტყჳ თქუენ: გარდამოვიდა ესე
განმართლებული, ვიდრე ფა-
რისეველი იგი

Καὶ ὁ τελῶνης μακράθεν ἐστῶς
οὐκ ἤθελεν οὐδε τοὺς ῥηθαιμοὺς
εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπαῖραι. ἀλλ' ἔτυπ-
τεν εἰς τὸ στήθος αὐτοῦ, λέγων·
‘Ὁ θεὸς, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.
λέγω ὑμῖν, κατέβη αὐτὸς δεδικαι-
ωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἢ
ἐκεῖνος. ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἐαυτὸν
παπειωθήσεται· ὁ δὲ ταπεινῶν ἐαυ-
τὸν ὑψωθήσεται.

ბოლნელი (29)

...რჴმან შეინანოს ვჴელა არა
ოთხმეოც და აცხრამეტთა რჴლ-
თა არა შესცოდეს და არცა ოჯ-
ჯმს სინანული

ს ლუკა 15,

...რომელმან შეინანოს, ვიდრე
ოთხმეოც და აცხრამეტთა მათ
მართალთა, რომელთა არა უჯმს
სინანული

გ ა ნ ს ხ ვ ა ვ ე ბ ე ბ ი

ვჴელა
არა

რომელთა არა შესცოდეს
და არცა

ვიდრე

მათ მართალთა
რომელთა

...ἢ ἐπὶ ἐννενηκονταεννέα ὀκταίους,
οἵτινες οὐ χρεῖαν ἔχουσι μετανοίας.

ბოლნელი (გვ. 58):

...მიგდევდე შენ ვჴეცა ხვდე ად
მიბრძანე პირველად რა ვიჯ-
მნე სახლეოვლთა ჩემთაგან;

ჰრჴუა მას იესოვ: არაჲინ
დასდვის ჳელი ერჴოვანსა და
იხედავენ იგი ოვკოვმართ და წა-
რემართის მას სასოვფეველსა
ცათასა.

ს ლუკა 9⁶¹⁻⁶²

...მიგდევდე შენ, უფალო, ხო-
ლო პირველად მიბრძანე მე
ჯმნაჲ სახლეულთა ჩემთაგან.

ჰრჴუა მას იესუ: არაჲინ და-
სდვის ჳელი საჯნველსა და ხე-
დავენ გარეუჴუნ და წარმართე-
ბულ არნ სასუფეველსა ღმრთი-
სასა

გ ა ნ ს ხ ვ ა ვ ე ბ ე ბ ი

ვჴეცა ხვდე ად მიბრძანე
პირველად
რა ვიჯმნე
ერჴოვანსა და იხედავენ
იგი ოვკოვმართ და წარემართის
მას სასოვფეველსა ცათასა

უფალო ხოლო პირველად
მიბრძანე
მე ჯმნაჲ
საჯნველსა და ხედავენ
გარეუჴუნ და წარმართებულ
არნ სასუფეველსა ღმრთისასა.

...Ἀκολουθήσω σοι, κύριε· πρῶτον
ὁὲ ἐπίτρεψόν μοι· ἀποτάξασθαι
τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου. εἶπε δὲ
πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, Οὐδεὶς ἐπι-
βλῶν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτ-
ρον, καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω,
εὐθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν
τοῦ θεοῦ.

ბოლნელი (გვ. 58)

ხ ნეტარ არიან თოჯალნი
რლთა იხილონ რლსა ესე
თქნ ხედავთ

ს მათე, 13₁₆

...ხოლო თუალნი თქუენნი ნე-
ტარ არიან, რამეთუ ხედვენ,
და ყურნი თქუენნი, რამეთუ
ესმის.

გ ა ნ ს ხ ვ ა ვ ე ბ ე ბ ი

ნეტარ არიან თოჯალნი
რლთა იხილონ
რლსა ესე თქნ ხედავთ

თუალნი თქუენნი ნეტარ არიან
რამეთუ ხედვენ

—

Ἰμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί,
ὅτι βλέπουσιν καὶ τὰ ἄτα ἴμῶν,
ὅτι ἀκούει.

ბოლნელი (გვ. 59)

...რ მრავალთა წინაწარმეტ-
ყოველთა და მამათ მთავართა
სწადოდა ხილვის რლსა ესე
თქნ ხედავთ და არა იხილეს
და სმენად რაჲ ესე გესმის და
არა ესნა

ს მათე 13₁₇

...(ამენ გეტყვ თქუენ), რამეთუ
მრავალთა წინააღწარმეტყუელ-
თა და მართალთა გული ეტ-
ყოდა ხილვად, რომელსა ხე-
დავთ და ვერ იხილეს, და სმე-
ნად, რომელი გესმის და ვერ
ესმა.

გ ა ნ ს ხ ვ ა ვ ე ბ ე ბ ი

მამათ მთავართა სწადოდა
ხილვის
ესე თქნ
არა
რაჲ ესე
არა

მართალთა გული ეტყოდა
ხილვად

—

ვერ
რომელი
ვერ

(ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν)

ὅτι πολλοὶ προφητῆται καὶ δίκαιοι
ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ
οὐκ εἶδον· καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε,
καὶ οὐκ ἤκουσαν.

ბოლნელი (გვ. 10)

...მუნ ჯდა მათეოზ საბაჟესა მას თანა და ჰრქუა მას იჯ მომდევდი მე და აღდგა და შეოვდგა მას.

ც მათე 9,

...და წარვიდა იესუ მიერ, იხილა კაცი მჯდომარე საზუერესა ზედა, მატეოს ერქუა სახელი, და ჰრქუა მას: შემომიდეგ მე, და აღდგა და მისდევდა მას.

Και παράγων ὁ Ἰησοῦς ἐκείθεν, εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τῷ τελῶνι, Ματθαῖον λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι. καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

ი. ბოლნელი (გვ. 12)

...ხ შენ რჯამს თაყოვანის სცემდე შევედ საოვნჯესა შენსა და დაჰჯაშ კარი შენი და ილოცე მოვნ შინა ფაროვლად და მაძაჲ იგი ში ხედავს დათაროვლთა მან მოგაგოს შენ ცხადად

და რქს ილოცვიდეთ ნოვ მრავლის მეტყოველ ხართ ვა იგი ორგლნი რ ჰგონებედ და იტყვან ვდ მრავლის მეტყოველებითა (ჩნითა ისმინოს ჩნი: „ჰ კაცო რაჲსა თვს შოვრები რლისა სასყიდელი არა მიგაქოვს: ანოვ რაჲსათვს სთესავ რნი იგი არა მომკად გიც.

მათე 6-7

...ხოლო შენ რაჲამს თაყუანის-სცემდე, შევედ საუნჯესა შენსა და დაჰჯაშ კარი შენი და თაყუანის-ეც მამასა შენსა დათარულად; და მაძაჲ იგი შენი, რომელი ხედავს დათარულსა, მოგაგოს მან შენ ცხადად.

და რაჲამს ილოცვიდეთ, ნუ მრავლის მეტყუელ ხართ, ვითარცა ორგულნი, რამეთუ ჰგონებთ, ვითარმედ მრავლის მეტყუელებითა მით მათითა სასმენელე იყოს.

გ ა ნ ს ხ ვ ა ვ ე ბ ე ბ ი

მოვნ შინა ფარულად

—
—

დათაროვლთა
მან მოგაგოს შენ ცხადად
ვა იგი...

—
თაყუანის ეც მამასა შენსა რომელი
დათარულსა
მოგაგოს მან შენ ცხადად
ვითარმედ...

ი. ბოლნელი (გვ. 17—18)

შენ რაჟამს იქმოდის ქველის საქმესა შენსა ნოჲ ჰქადაგებ წინაშე კაცთა; ვა ორგულთა და ფარისეველთა: რა ოჲყოჲარნ მათ შს ერსა და შს ოზბანთა და შესაკრებელთა ზა ჰყოფედ რამცა იდიდნეს იგინი კაცთაგან.

ხ შნ რეს იქმოდის ქველის საქმესა შნსა ნოჲ აგრძნობ მარცხენს ში რასა იქმოდის მარჯოვნს ში: რათა იყოს ქველის საქმე შენი დაფაროვლად და მამად იგი ში რი ხედავს დაფაროვლთა მოგაგოს შნ ცხადად.

ც მათე 6₂₋₄

...რაჟამს იქმოდის ქველის საქმესა შენსა, ნუ ჰქადაგებ წინაშე შენსა, ვითარცა — იგი ორგულთა ყვიან შორის შესაკრებელთა და შორის უბნებსა, რადთა იდიდნენ იგინი კაცთაგან, რამეთუ მათგან მიიღიან სასყიდელი მათი.

ხოლო შენ რაჟამს ქველს იქმოდის, ნუ აგრძნობნ მარცხენე შენი, რასა იქმოდის მარჯოვნე შენი.

რადთა /იყოს ქ/ ველის საქმე იგი შენი ფარულად; და/ა/ მამად შენი რომელი ხედავს დაფარულთა, მოგაგოს შენ ცხადად.

გ ა ნ ს ხ ვ ა ვ ე ბ ე ბ ი

კაცთა	შენსა
მათ	—
ფარისეველთა	—
ერსა	—
რადთამცა	რადთა
იდიდნეს	იდიდნენ
—	რამეთუ მათგან მიიღონ
—	სასყიდელი
ქველის საქმე	მათი
აგრძნობ	ქველს
—	აგრძნობნ
იგი	იგი
	—

ი. ბოლნელი (გვ. 20)

ხოლო შენ რაჟამს იმარხვიდე იცხე თავსა შენსა და დაიბანე პირი შენი განიშორე მწუხარებად

ც მათე 6₁₇

ხოლო რაჟამს იმარხვიდე, იცხე თავსა შენსა და პირი შენი დაიბანე, რადთა არა უჩნდე

განიფრთხვე და შეიმოსე სიხარო-
ლოლი და ოჯიოჯენე სიწმიდეს გო-
ნების შენისაჲ მამასა შენსა რო-
მელ არს ცათა შინა და ხედავს და-
ფაროჯლთა გულისათა და მან
მოგაგოს შენ ყოველივე ცხა-
დად

კაცთა მმარხველ, არამედ მა-
მასა შენსა, რომელ არს დაფა-
რულსა შინა, მან მოგაგოს შენ
ცხადად.

გ ა ნ ს ხ ვ ა ვ ე ბ ე ბ ი

დაიბანე პირი შენი
და შემდეგ სულ განსხვაებულა

პირი შეხი დაიბანე

მოყვანილი ნიმუშების შედეგად აშკარაა, რომ სხვაობა მნიშ-
ვნელოვანია, რაც იძლევა შესაძლებლობას ჰიპოთეზის სახით და-
კუშვათ, ხომ არ არსებობდა ჩვენთვის უცნობი რედაქცია სა-
ხარებისა, რომლის ფრაგმენტები ციტატების სახით შემოგვინახა
ბოლნელის ქადაგებებმა?

აღნიშნულ მოსაზრებას ზხარს უნდა უქერდეს შემდეგი ფაქ-
ტიც.

ბოლნელის თხზულებაში შემონახულია სახარების შემდეგი
ადგილი: „მოვედით ჩემდა ყოველნი მაშოჯრალნი და ტჯრთ მძი-
მენი, და მე განგისოჯენო თქოჯენ“ (გვ. 8). აღნიშნული ადგილი,
ისე როგორც სხვა შემთხვევებში, რედაქციულად აშკარად განსხვა-
დება ადიშის სახარების სათანადო ნაწყვეტისაგან (ს. მ. 11₂₈₋₃₀)
„მოვედით ჩემდა ყოველნი დამაშურალნი და რომელთა ტჯრთი
მძიმე გეტჯრთა“.—სხვაობა უეჭველია. საყურადღებოა, რომ იგივე
ადგილი ციტირებული აქვს ბასილ ზარზმელს და იმავე რედაქცი-
ული წაკითხვით, როგორადაც ეს არის ი. ბოლნელთან: „მოვედით
ჩემდა ყოველნი მაშურალნი და ტჯრთ მძიმენი და მე განგისუენო
თქუენ“ (ბასილ ზარზმელი, „ცხოვრება სერაპიონ ზარზმელისა“,
1935, გვ. 175; სტ. 8—10). ი. ბოლნელისა და ბასილ ზარზმელის
მიერ ციტირებული ტექსტების რედაქციული იგივეობა კვლავ
გვაფიქრებს, რომ ორივე ამ მწერალს ხომ არ ჰქონდა სახა-
რების ის რედაქცია, რომელიც ასე აშკარად განსხვავდება ადიშის
(ჯრუქისა და პარხალის) რედაქციებისაგან. ამავე ფაქტიდან გამო-
მდინარეობს ისიც, რომ ი. ბოლნელის მიერ ციტირებული ტექსტე-
ბის რედაქციული სხვაობა არ შეიძლება აიხსნას იმით, თითქოს
ციტაციისას ბოლნელი ახდენდა პერიფრაზს, თავისი სიტყვით

ნელნი თქუენნი და უტევით ზრუნვაჲ სასუფეველისაჲ, გულისხმა 71
ყვენით ზრახვანი ესე ჩემნი; განიწმიდენით გულნი და გუნებანი
თქუენნი და ისმინეთ წადიერად იგავი ესე ორთა მათ ცეთათჲს.

რამეთუ იგი თუით თავადი ღალადებს და იტყუის, ვითარმედ
კაცსა ვისმე ესანეს ორნი [ცენი]. ვინმე არს კაცი იგი*, ანუ ვინმე
არიან ცენი იგი ორნი?

კაცი იგი თუით თავადი უფალი არს და ორნი იგი ცენი
მისნი: ერთი მართალი და ერთი ცოდვილი.

შეცოდებული იგი არათუ პირველთაგანვე იყო, არამედ თა-
ვით თჳსით მოიაოვა შეცოდებაჲ იგი.

ხოლო შემოქმედსა მას ორნივე სწორად შე[ეწირ]ნეს. რქუა
უმწემესმან მან ცემან მა[მა]სა თჳსსა.

მამაო გამომიცან წესი, რომელი მხუდების მე მონაგებთა მა- 72
გათგან.

ჰხედავთა ყოვლადვე ურჩებასა მას უმწემესისა ცისასა! უმ-
წემე ამის თჳს ყო, რამეთუ შესცოდა შემოქმედსა მას თჳსსა და
თავი თჳსი დაიმწემა შეცოდებითა მით თჳსითა და ყოვლადვე ურ-
ჩებაჲ მოიპოვა, და ვერ კმა ეყო მას შეცოდებაჲ იგი პირველი და
მითვე გ^ნ [ვე] აწწარებს შემოქმედსა მას და ეტყუის: მამაო, გა-
მომეც ნაწილი, რომელი მხუდების მე მონაგებთა მაგათგან! ჰხედავა
უგუნურებასა მას უმწემესისა ცისასა! ვითარ იგი ითხოვს ურცხუ-
ინოდ ღირბითა მით პირითა მისითა მონაგებთა, რომელთა
ზედა არა დამშურალ არს და არცა /შეუკრებიეს მას! ხოლო აწ 73
იხილეთ სახიერებაჲ და კაცთმოყუარებაჲ შემოქმედისა ჩუენისაჲ!
განუყო მადლი იგი ორთავე სწორად. ესე იყო საცხორებელი იგი
და მონაგები, რომელი განუყო მათ ორთავე სწორად მადლი იგი
მისი და შემდგომად არა მრავალთა დღეთა შეიკრიბა ყოველი იგი
უმწემესმან მან ცემან და წარიღო ყოველი რაჲცა აქუნდა მას და
წარვიდა სოფლად შორად. სოფელი იგი ძორი არს და განშორებაჲ
წმიდათა ეკლესიათაგან და მადლისაგან ღუთისა და მცნებათაგან
მისთა; და მუნ განაბნია საფას[ს] იგი თჳსი, რომელი აქუნდა მას,
რამეთუ ცხოვრებოდა იგი უღირსებით.

/რამეთუ ყოველი რომელ ივლტინ შემოქმედისაგან თჳსისა ვერ 74
მიემთხუის იგი კეთილსა. და ვითა მოელთა მას ყოველი იგი, რაჲ აქუნ-
და. იყო სიყმილი დიდი სოფელსა მას. ნანდუილვე ჰეშმარითად სა-
დაცა იყოს სოფელი ანუ ქალაქი ებმაკთაჲ, მუნცა იყოს სიყმილი

* (ხოგჯერ, როდესაც ხოვნით დაბოლოებულ სიტყვას მო'დევს
ი-ხმოვნით დაჩქებული სიტყვა, მაშინ ი-ს ნაცვლად ხელნაწერში გვხვდება ე).

ძლიერი. რამეთუ მორწმუნეთაჲ არს ყოველი სოფელი და სავსებაჲ მისი. ხოლო ურწმუნოთაჲ მათ და ეშმაკთაჲ და მსახურთა მისთაჲ არაჲ უც ნაწილი არცა ამას სოფელსა, არცა მერმესა მას. ვითარცა იხილა უმწემმესმან მან ძემან* და ყოვლადვე უბადრუკმან და საწყა-
75 ლობელმან რამეთუ ნაკლულევან იქმნა იგი ყოვლისაგან მადლისა/ და გულის ხმა ყო რამეთუ დაუტევა მან ღმერთი და განეშორა იგი ლუთისაგან და მანცა დაუტევა იგი და განეშორა მისგან შესძინა ესეცა ყოფად ბოროტი ბოროტსა ზედა და ურს[ჯ]ულოებანჲ ურს- [ჯ]ულობასა ზედა.

წარვიდა და შეეყო ერთსა მოქალაქეთაგანსა მის სოფლისასა. მოქალაქენი მის სოფლისანი ეშმაკნი არიან და ვა შეეყო მოქალა- ქეთა მათ ეშმაკთა, ხოლო მათ წარავლინეს იგი მწყსად ღორთა, რამეთუ ესე ვითარი (პატივი) სციან ეშმაკთა ყლთა, რომელნიცა შეუდგან მათ. ესე სასყიდელი და მისაგებელი მიაგიან, რლნი იგი
76 [ი]მსახურებენ მათ, ესრეთ ჰყოფედ ნებასა მათსა /სწადოდა და გული უთქუმიდა საწყალობელსა მას, რომელსა ჰამდეს ღორნი იგი რადთამ- ცა განძლა იგი და არა ვინ სცის მას რქაჲ იგი, რომელ არს კერატი რ ფიცხელ არს იგი საქმელად და ფრიად მავნებელ არს იგი.

და ესოდენ მავნებელ არს, უკუეთუ ვინმე ურიდად შეეხოს, სინისაცა (sic) დიდისა მომატყუებელ არს იგი, ამისთჳსცა კერატი იგი მიაღმგავსა ცოდვასა ამის სოფლისასა.

რა უკუეთუ ვინმე შეეხოს მას ურიდად მომატყუებელ ექმნეს მას სიკუდილისა და დაუმკუიდროს მას გენიაჲ იგი ცეცხლისაჲ.

ხოლო კერატსა მას რეცათუ მცირედ რადმე სიტკბოვებაჲ
77 აქუ(ს), ამისთჳსცა გული /უთქუნიდა ძესა მას უმწემმესსა რადთამცა განძლა კერატისა მისგან, რომელსა ჰამდეს ღორნი იგი და არა ვინ სცის მას რ ყოველივე ცოდვაჲ ვე ცოდვისა აღსრულებამდე რეცათუ ტკბილ არნ ხოლო უკუანაისკნელ წამალ იქმნეს იგი სა- სიკუდინე შეწუის სული იგი კაცისაჲ ჯორცთა შინა მისთა.

და იქმნის იგი სასიკუდინე შეწუის სული იგი კაცისაჲ ჯორცთა შინა მისთა და იქნის იგი ძარღუთა დამკუეთელ და მომატყუებელ ჯოჯობეთისა მის ყოვლისა ბოროტისათჳს გული უთქუმიდა უბად- რუკსა მას და ყოვლადვე საწყალობელსა.

78 ისიცვიდა, იმრუშებდა და გულისთქუმასა მის /უფროჲს აღა- ტყდებოდა და მისსა იპარვიდა, იტაცებდა და გულის ზრახვაჲ იგი მისი ვითა ცეცხლი აღეგზნებოდა და ყოველსავე ცოდვასა, რომელსა იქმოდა, ვერ განძლებოდა სიბოროტე იგი მისი.

* უმწამესი, ხელნაწერში გვხვდება პარალელური ფორმები: უმწემმეს// უმწამეს.

მაშინ ვითა იხილა მან თავი თვისი რომელი ყოვლით კერძოვე წარწყმედულ იყო იგი, მოდგა გონებასა თვისსა და თქუა: რაოდენნი არიან მორწმუნენი სახლსა მამისა ჩემისასა, რომელთა გარდაჰრევიეს პური და მე აქა სიყმილითა წარვწყმდები!

რაოდენნი არიან მორწმუნენი სახლსა მამისასა ჩემისასა ეკლესიასა შინა. სავსე არიან იგინი მადლითა და სიმართლითა და ჭამენ იგინი ტაბლისაგან წმიდისა და განძლებიან იგინი /და მე ესერა 79 სიყმილითა წარვწყმდები. ანუ რაოდენნი არიან მონასტერთა შინა მათთა და ქუაბთა და ნაპრაღთა ქუეყნისათა მამანი და ძმანი ჩუშნი, რომელნი დაუცხრომელად ილოცვენ და თაყუანის სციან ღმერთსა მარხვითა და ვედრებითა. შემოსილ და შემკულ არიან იგინი მადლითა მით ზეგარდამოფთა იზარდებიან იგინი სულისა წმიდისა მიერ და დასასრულად ამის ყოველისა მოელიან იგინი სასუფეველსა ცათასა.

ხოლო მე რაჲ ვყო უბადრუკმან და საწყალობელმან, განცუარცულმან და განშიშულეებულმან ეშმაკისაგან, რომელსა ყოვლადვე სასოებაჲ არა მაქუს /რ განმაშიშულა მე რომელსაცა იგი ვმსა- 80 ხურებდ უგუნურებითა ჩემითა, რ თუით იგი შიშუელ არს ეშმაკი, განმკიცხა და განმაქიქა მე ყოველს ერსა წინაშე, რამეთუ თუით არს იგი საკიცხელ და საქიქელ; წარმწყმიდა მე სიყმილითა, რ არს იგი თუით წარწყმედილ და არა არს ცხორებაჲ სასოებისა მისისაჲ.

ხოლო აწ რაჲ ვყო! აღვდგე და წარვიდე მამისა ჩემისა! აღვდგე და მივიდე სახიერისა მის და კაცთმოყუარისა ღთისა, შეურდე მრავალ მოწყალებასა მას, ვევედრო სულგრძელსა მას და მოთმინესა თაყუანის ვსცე სიტკბოვებითა მისითა მიუწდობელსა მას, ვარქუა აურაცხელად მდაბალსა მას /მამაო ვცოდე ცად მი- 81 მართ და წინაჲ შენსა და მე არა ღირს ვარ რამცა ვიწოდე შეილად შენდა. ვიყო მე ვითა ერთი მორწ(მუნ)ეთა შენთაგანი. ეჰა საყუარელნო, ესე არს კეთილი მოგონებაჲ, ესე არს კეთილი განზრახვაჲ, ესე ვითარი საქმწ კეთილი. [...] საქმედ.

აღდგა წარ(ე)მართა და მოვიდოდა მამისა თვისისა კეთილად, სადაჲთ იგი პირველად განშორებულ და წარსრულ იყო ბოროტად. ვწე შორსლა იყო იგი, იხილა იგი მამამან მისმან მომავალი, შეიწყალა იგი, აღდგა და მიეგებვოდა მას სრბით და მოეხუეოდა ყელსა მისსა და ამბორს უყოფდა მას. აწ ჰხედავთა სახიერებასა და კაცთმო/ყუა- 82 რებასა ღთისასა! ჰხედავთა სულგრძელებასა და მრავალ მოწყალებასა შემოქმედისასა! ჰხედავთა გამოუთქმელსა და მიუწდომელსა მისსა მას სიტკბოებასა! იხილეთა... და გულისხმა ყავთ აურაც-

ხელი იგი მისი სიმდაბლს, რამეთუ არღარა მოელოდა იგი მათსა მას აღვილსა, არამედ სადა იგი მოვიდოდა გზასა მას ზედა მუნ მიეგებოდა მას სრბით და ამბო.რს* უყოფდა ყელსა მისსა.

მაშინ ვითარ მოილო კადნიერებაჲ ცემან მცირედ, ჰრქუა მასა თვისა: მამაო, ვცოდე ცად მიმართ და წინაშე შენსა და მე არ
83 ღირს ვარ წოდებად /შულად** შენდა, ვიყო მე, ვითა ერთი მო რეწეთა შენთაგანი.

ხ აწ იხილეთ საყ(ოჯარ)ელნო რასა იგი იქმს. სახიერი მოწყალეშ ღმერთი ეტყუის მონათა მათ თვისთა: გამოიღეთ კუართი იგი პირველივე და შეჰმოსეთ მაგას ესე იგი არს მადლი პირველი და სი მართლისაჲ იგი გოჯირგოჯინი და მიეცით ბეჭედი ჯელსა მ(აგ)ისსა

ხოლო ბეჭედი იგი გამოისახვს გულითაცა დაჰბეჭდოს ნიშნო იგი ქრისტესი შუბლსა მისსა ზედა და (აღარა) ეუფლოს მას ესე მაკი, არამედ განეშოვრნენ მისგან და ივლტოდინან.

და შეასხენით ჯამლნი ფეჯთა მისთა რაჲთა არა უკბინოს მათ
84 /გუელმან მან და მოუჰგუარეთ ზუარაკი იგი სუქებული, დაკალთ და ვჰამოთ და ვიშუებდეთ რამეთუ ცშ ესე ჩემი მომკუდარ იყო და ცხონდა, წარწყმედულ იყო და იპოვა.

ზუარაკი იგი სუქებული ცშ თვისი მხოლოდ შობილი, რომელი მოავლინა სოფლად და დაიკლა იგი ცოდვათა ჩნთათვის და შეწირა თავი თვისი და თქუა მიიღეთ, ჰამეთ ჯორცი ჩემი მოსატე ვებელად ცოდვათა თქნთა და იშუებდით ამას ზედა და იწყისი შუებად და განცხრომად.

ხოლო უხუცესი იგი ცშ მას ეამსა არა იყო, არამედ იყო იგი გარე აგარაკსა და ვითა მოეახლა იგი სახლსა მას მამისა თვისისასა
85 ესმა ჯმაჲ /სახიობისაჲ და პარით (sic) მღერთაჲ რ იშოჯებდეს და იხარებდეს და გნსცხროდეს, მაშინ მოუწოდა ერთსა მონათაგანს ჰკითხვიდა მას და ეტყოდა: რაჲ არიან ჯმანი ესე რომელნი ოხრიან

მიტხარ და მე, რაჲ არს განცხრომაჲ ესე და სიხარული, რომელი არასადა ყოფილ არს სახლსა ამას და არცა სმენით სადა იყოს ესე სასმენელთა ჩემთა. ხოლო მან ჰრქუა მას, რ ძმაჲ იგი შენ მოსრულ არს და ყო მამამან შენმან სიხარული და განცხრომა დიდი და დაკლა ზუარაკი იგი სუქებული ოდესლა პოვა იგი ცოცხალი

მაშინ განრისხნა ძმაჲ იგი უხუცესი და არა უნდა შესულად
86 გამოვიდა მამაჲ მისი, [ევგ]დრებოდა მას და ჰლოცვიდა, მშუდით და ყუდროჲთა პირითა ზრახვიდა მას, რაჲთამცა დაამშოჯდა იგი და დააწყნარა გონებაჲ მისი.

* ამბაურს

** შულად.

ხმან ჰრქუა მას: ესე რაოდენნი წელნი არიან, რგმონებ შენ და არასადა მცნებათა შენთა გარდავჰკედ. რსაყუარელნო, რაჲლაშემცა იყო უდიდშს მისსა, რლ კაცმან რქვს შემოქმედსა თვსსა, რაჰა ესერა გმონებ შენ და არასადა მცნებათა შენთა გარდავჰკედ. ვითა უხუცესი იგი ძლ იტყვს, ვითარმედ: არასადა მცნებათა შენთა გადავჰკედ და თიქანი ერთი არასადა მომეც, რაჲთამცა ვჰამე და ვიხარე მეგობართა ჩემთა თანა?

ხოლო ძე ეგე შენი, რომელმან შეჰამა ყოველი საცხოვრებელი შენი მეძავთა თანა და ვითა მოვიდა იგი, ჰყავ შეუებაჲ და სიხარული და განცხრომაჲ და ზურაკი იგი სუქებული და (ვე) უკალ მას.

მაშინ ჰრქუა მას მამამან მისმან: შეილო, შენ მს ჩემთანა ხარ და ჩემი რაჲარს, ყოველივე შენი არს. ჰხედავცა მრავალს მოწყალეებასა და აურაცხელსა სულ გრძელეებასა ღთისასა. ვითარ იგი ტკბილად და სიმდაბლით ჰლოცვიდა, ჰლიქნის უხუცესსა მას ძესა და ეტყვს: შეილო, შენ მს ჩემი ხარ და ჩემი რაჲ არს, ყოველი შენი არს, ხოლო უმწემშსსა მას ძესა შეცოდებულსა ნუგეშინის სცემს და (განამ)ტკიცებს და (ორთავ) ერთითა პირითა ეტყვს: აწ ამიერთგან შეუებაჲ ჯერ არს და მხიარულებაჲ, რამეთუ ძმაჲ ესე შენი მომკუდარ იყო და ცხოვნდა, წარწყმედულ იყო და იპოვა, ხაწ ჩუენ რაჲ ვყოთ, საყუარელნო, მოქცევა ჯერ არს ჩუენდაცა შეცოდებათა ჩუნთაგან, ვითა მოიქცა უძლები იგი შეილი და მივილტოდით მისავე და ვევედრებოდით, სადაცა* იგი მიეველტოდა, მიემთხუია იგი შეწყნარებასა.

ხოლო უკეთუ არა მოიქცნეთ და არცა შეინანოთ, ისმინეთ, რასა იტყვს წინაწარმეტყოველი პირითა უთა: არათუ მოიქცეთ, მახული მისი ლესულ არს. მშუილდსა მისსა გარდაუცუამს და განუმზადებიეს იგი. მისთანა განუმზადებიან ჰურნი სიკუდილისანი და ისარნი მისნი შემწუველად ჰმნიან.

და იტყვს: მქცით ჩემდა ყოვლითა გულითა თქუენითა, რაჲთა იყვნეთ თქუენ ჩემდა ერთად და მე ვიყო თქუენდა ღმერთად.

ხოლო აწ, საყუარლნო, რამეთუ აჰა ესერა მოსრულ და მოწევნულ არს დღე იგი უფლისაჲ. ვით ცისკარი განთიადისაჲ, რნათელი და ბრწყინვალეებაჲ მოეფინების ჩუენ ზედა მორწმუნეთა მისთა.

* ჯგი.

ხოლო აწ განვიწყობდნეთ თავნი ჩუენნი, ძმანო, რაჟთა ერთობით მივიწყინეთ მკუდრეთით აღდგომასა თავისა ჩუენისა იუქრსა მეოხებითა ყოვლად უხრწნელისა დედოფლისა ჩუენისა ლუთის მშობელისაჟთა მის ქალწულისა მარიამისითა და ყოვლითა წმიდათა მისთაჟთა, (რლ)-სა ჰშუენის დიდებაჟ, მადლი, პატიენი და თავყუანისცემაჟ აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე. ამენ იყავნ.

Реваз Григорьевич Барамидзе

ИОАНЕ БОЛНЕЛИ

(На грузинском языке)

დაიბეჭდა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
სარედ.-საგამომც. საბჭოს დადგენილებით

*

რედაქტორი ალ. ბარამიძე
გამომცემლობის რედაქტორი ნ. მაისურაძე
ტექნორედაქტორი ნ. ჯაფარიძე
კორექტორი ლ. ჩხაიძე

გადაეცა წარმოებას 21.3.1962; ანაწყოების ზომა 6×10 ; ხელმოწერილია
დასაბეჭდად 26.7.1962; ქალაქის ზომა $60 \times 92^{1/16}$;
ქალაქის ფურცელი 3,2; საბეჭდი ფურცელი 6,4; საავტორო
ფურცელი 5,31; სააღრიცხვო-საგამომცემლო ფურცელი 5,41
შეკვეთა 432; უე 02923; ტირაჟი 1000
ფასი 36 კაპ.

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობის სტამბა,
თბილისი, გ. ტაბიძის ქ., №3/5

შემჩნეული შეცდომები

გვ. სტრიქ.	არის	უნდა იყოს
85,33	KAINHES YIAΘHKHΣ	KAINHΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ
85,33	KONΣTANNTI NOMIAE:	KONΣTANTINO YHΘAEI
94,23	ძველი	ახალი
28,30	ΛΟΕC.10B	დირდი
96,8	ურსჯულოებანი	ურსჯულოებაჲ
96,9	ურსჯულობასა	ურსჯულოებასა
96,21	სინისაცა (sic)	სენისაცა
96,29	იქმნეს	იქმნის
96,32	იქნის	იქმნის
96,35	გულისთქუმასა მის	გულისთქუმაჲ მისი
96,36	და მისსა	ბაჲ ხედა
97,24	მოწყალებასა	მოწყალესა
97,25	მიწუდობელსა	მიწდობელსა
97,37	გამოუთქმელსა	გამოუთქუმელსა
98,6	შულად	შვილად
98,9	მოწყალეჲ	მოწყალეჲ
98,16	მოუპყარეთ	მოპყარეთ
98,26	(sic) ბღერთაჲ	ბემღერთაჲ
91,23	ჰგმონებთ	ჰგმონებდ
91,25	სძენელე	სძენელნ
80,34	ION	ION
80,34	ΧΡΗΣΘΕΝΤΕΣ	ΧΡΗΣΘΕΤΟΝΟΝ
99,6	გადავჰქედ	გარდავჰქედ
99,8	ძე	ძე
99,10	ზურაკი	ზურაკი
99,32	საყუარლნო	საყუარელნო
99,33	ვით	ვითა